

Koplopers: Lessons learned

Participatief actieonderzoek met psychisch kwetsbare jongeren

Kenniscentrum
Talentontwikkeling

Judith van Vliet

Redactie: Frans Spierings en Szabinka Dudevszky
Hogeschool Rotterdam en Hogeschool Inholland

Juli 2020

Inhoud

Voorwoord	4
Een inleiding in Koplopers	6
Deel I Een concrete beschrijving van Koplopers	8
1.1 Achtergrond	8
1.2 Fasering	8
1.3 Rolverdeling	9
1.4 Doelen	11
1.5 Activiteiten en producten	12
Deel II Participatief actieonderzoek	15
2.1 Participatory Action Research	15
2.2 Patronen van participatie in participatief actieonderzoek	16
2.3 Ruimte geven aan andere stemmen	22
2.4 Contactstrategie	28
2.5 Gelijkwaardig samenwerken	30
2.6 Reflectie binnen participatief actieonderzoek	36
2.7 Opbrengst van participatief actieonderzoek in Koplopers	38
Deel III Ontwikkeling en coaching van een ervaringsdeskundig Jongerenteam	45
3.1 Werving, samenstelling en facilitering Jongerenteam	45
3.2 Ervaringsdeskundigheid	49
3.3 Coaching van jongeren in Koplopers	53
Deel IV Verantwoording monitor	61
Literatuurlijst	64
Bijlage 1: Overzicht activiteiten en producten Koplopers	66
Bijlage 2: Overzicht lidorganisaties Stuurgroep	77
Bijlage 3: Uitnodigingsbrief vacature Koplopers	78

Voorwoord

Als onderzoeker ben ik altijd geïnteresseerd geweest in afwijkend gedrag. Waar komt het vandaan en hoe reageert de omgeving erop? Tijdens mijn onderzoek naar dak- en thuislozen had ik veel contact met mensen die op straat leefden. Een aantal kwam zelfs op mijn promotie. Dus ja, ik ben altijd geïnteresseerd geweest in de stem en ervaring van de ander. Toch moet ik eerlijk zeggen dat dit een beetje was weggezakt. In de onderzoekswereld is het soms lastig tussen deadlines, subsidieaanvragen en je eigen belangrijke 'ik' te onthouden waar het allemaal echt om gaat. En hoe deskundiger op een onderwerp, hoe meer je vanuit jezelf redeneert. Je hebt toch al zoveel uitgezocht? Noem het maar gewoon een tikje betweterig. Onderzoekers zijn gewend te bepalen wat het probleem is en de onderzoeksvraag die daaruit voortvloeit. Maar wie dat bepaalt, heeft eigenlijk de macht.

Die macht gaf ik met dit project uit handen. We wilden van de jongeren zelf weten waar ze tegenaan liepen. Dat was spannend. Laten we eerlijk zijn, hoe meer je je plan dichttimmerd, hoe meer kans op subsidie en controle over het verloop. Maar ook hoe meer een blik vanuit je eigen koker. Zo ontstaan ideeën waar mensen uit de doelgroep over zeggen: 'Ze hebben weer een oplossing bedacht voor een probleem dat we niet hebben.' Participatie maakt onderzoek van de mensen, met de mensen en over de mensen. De stem van de ander is duidelijker, het draagvlak groter en er ontstaan nieuwe inzichten.

Mijn leermeester en professor Methodologie Ilja Maso zei altijd dat een onderzoeker tijdens het verzamelen van data al zijn eerdere ideeën moet parkeren. Hoe moeilijk ook, het is een voorwaarde om de realiteit en ervaring van de ander echt te snappen. Zo had een van de ervaringsdeskundige jongeren een psychose gehad. Hij liep in zijn onderbroek met een laken over zijn hoofd over straat. Toch was de ervaring op zich voor hem eigenlijk niet negatief. Het voelde voor hem alsof hij het hele universum doorgrondde, eigenlijk was dat geweldig. Er bleken dus ook positieve elementen aan de ontwrichting van zo'n moment te kunnen zitten. Als je dat niet weet, omdat je het niet hebt meegemaakt, moet je bescheiden zijn. Daarvoor moest ik uit mijn comfortzone. Maar het lukte me om weer terug te gaan naar dat lege blad, tabula rasa. En te luisteren naar wat de jongeren vonden. Echt te luisteren. Ik dacht dat ik dat prima kon hoor, totdat iemand in een gesprek zei: 'Je luistert maar half. Je luistert met je theoretische bril op over hoe de wereld in elkaar zit.' Dat schudde me wakker. Echt luisteren doe je met open blik en hart. Opeens hoorde ik mezelf in een gesprek ook praten over mijn eigen psychische kwetsbaarheid. Dat had ik me totaal niet voorgenomen. Het overkwam me. Het leidde tot iets nieuws; een relatie, echt contact. Dat is het belangrijkste dat je kan hebben. Als mens, maar ook voor het onderzoek. We onderzochten contactstrategie als middel om kwetsbaarheid bespreekbaar te maken; eerlijkheid en authenticiteit bleken daarbij van groot belang.

Ook taal is belangrijk. Dat bleek al vanaf de start van ons onderzoek. Wij spraken over psychische problemen, de jongeren vonden dat negatief. Het werd kwetsbaarheid. Dat is iets van iedereen, dat is ook mooi, een baby bijvoorbeeld is ook kwetsbaar. Ze hebben nog veel meer nieuwe woorden gevonden. Een *hoopverlener* in plaats van *hulpverlener*. Want, zo zeggen ze, je moet jezelf helpen, maar iemand kan je wel hoop geven. Of niet praten over *herstel* - terug naar de staat waarin iets was - maar praten over verstel; op weg naar iets nieuws, iets mooiers.

Het is een omkering van denken die ook ik gedurende het project heb geleerd. Ja, er zit een kwetsbaarheid bij onze ervaringsdeskundigen, maar daarin zit ook een kracht. Wat zij heel goed kunnen is ervaren en voelen. Of hun eigen demonen onder ogen komen. Het uitgangspunt is dus niet 'wij kunnen hen helpen', maar 'zij kunnen ons helpen'. Want de samenleving is van ons allemaal. Van de gezonde en wat we noemen 'succesvolle' mensen, maar ook van de mensen die worstelen met een deel van zichzelf - hun psyche. Ook zij verdienen een stem die voorbij het huidige stigma gaat. Dat gebeurt met onderzoek zoals dit. Van die stem kunnen we allemaal leren. Zo bouwen we een rechtvaardiger systeem, met nieuwe patronen en machtsstructuren.

Het moge duidelijk zijn, ik ben weer helemaal terug bij mijn geloof in participatie in onderzoek. Toch is het niet voor iedereen. Je moet lef hebben om echt open de ander te benaderen. Want dat kan ook geluiden opleveren die afwijken van eerdere ideeën. Dat is misschien best moeilijk voor wetenschappers die denken de werkelijkheid deels te kennen. Ik durf zeker niet te beweren dat ik mijn vooringenomenheid nu voor altijd kwijt ben. Maar de jongeren en hun ervaringen hebben mij geraakt. Reden genoeg om deze hernieuwde open blik vast te houden.

En reden genoeg om deze blik op participatie in onderzoek door te geven aan anderen, nu wij ons bevinden in de fase van afronding. In deze publicatie kijken we daarom terug op onze ervaringen met het project Koplopers, de samenwerking die we daarin zijn aangegaan met jongeren, met ieder hun eigen ervaring met en deskundigheid in psychische kwetsbaarheid, en de belangrijkste thema's die ons daarin hebben getroffen.

Frans Spierings, lector Opgroeien in de Stad bij Hogeschool Rotterdam en directeur van Kenniscentrum Talentontwikkeling, was lid van het projectteam van Koplopers gedurende de gehele looptijd en eindverantwoordelijk lector.

Een inleiding in Koplopers

Koplopers is een driejarig project (2017-2020) van Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Inholland en de gemeente Rotterdam met als doel de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid te versterken. In deze publicatie geven we een beschrijving van de strategie die Koplopers gehanteerd heeft en delen de 'lessons learned'. Koplopers was voor ons, deelnemers, een bijzondere en verrijkende ervaring, we hopen met deze publicatie collega-onderzoekers en andere geïnteresseerden te informeren en vooral te inspireren.

Het kenmerkende van de strategie van Koplopers is dat we hebben gewerkt vanuit de principes van participatief actieonderzoek. Hierbij is de doelgroep onderdeel van het onderzoeksteam en de gezamenlijke ontwikkelde kennis is gericht op verandering. De kern van Koplopers wordt gevormd door een Jongerenteam dat vanuit ervaringsdeskundigheid kwetsbaarheid bespreekbaar maakt met professionals en leeftijdsgenoten binnen onderwijs, zorg, welzijn en arbeid. Deze ontmoetingen richten zich op de-stigmatisering van psychische kwetsbaarheid en het gezamenlijk identificeren en oplossen van knelpunten in de participatie van psychisch kwetsbare jongeren.

Aansluitend op deze activiteiten ontwikkelen onderzoekers, docenten en studenten samen met leden van het Jongerenteam nieuwe kennis over de participatie van kwetsbare jongeren. Zo ontstaan nieuwe inzichten, die met betrokken organisaties en (landelijke) netwerken gedeeld worden. Deze kennis is aanleiding voor verdere doorontwikkeling van activiteiten ten versterking van de participatie.

Voor eenieder die zich door Koplopers wil laten inspireren, is in dit document de gehanteerde strategie beschreven aan de hand van relevante thema's aangaande participatief onderzoek, gelijkwaardige samenwerking, psychische kwetsbaarheid en ervaringsdeskundigheid. **Deel I** bevat een concrete beschrijving van het project Koplopers. **Deel II** gaat in op de principes van participatief actieonderzoek en zoomt in op wat dit vraagt van de betrokken professionals. Vervolgens geven we een analyse van onze ervaringen vanuit de principes van participatief onderzoek en doen we aanbevelingen voor degenen die mogelijk een dergelijke projectstrategie willen gaan volgen. In **deel III** ligt de focus op het coachen van het Jongerenteam en gaan we dieper in op het thema ervaringsdeskundigheid. Ook hier besluiten we met onze aanbevelingen op basis van theoretische uitgangspunten en concrete ervaringen. Ten slotte ronden we af met een **verantwoording** van de monitoring van het project, dat de basis vormt voor dit document. In de **bijlage** van dit document hebben we een overzicht van de activiteiten en producten opgenomen, een overzicht van de organisaties die hebben deelgenomen aan de stuurgroep en de uitnodigingsbrief voor deelname aan het Koplopers Jongerenteam.

Een concrete beschrijving van Koplopers

1.1 Achtergrond

Het project Koplopers is gestart met een subsidie door [ZonMw](#) vanuit het programma Academische Werkplaatsen Transformatie Jeugd. Deze werkplaatsen ondersteunen gemeenten, professionele organisaties en opleidingen in de transformatie van de Jeugdhulp, zoals deze in 2015 landelijk is ingezet.

In Rotterdam hebben ST-RAW (de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd) en de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid in mei 2016 gereageerd op de oproep van ZonMw voor projecten gericht op 'Integraal werken en de participatie van jongeren met psychische problemen'. Zij hebben samen de aanvraag 'Koplopers, participatie van jongeren met psychische problemen' ingediend. Kernpunten uit de aanvraag waren, in lijn met de inhoudelijke criteria van de oproep, gericht op een integrale aanpak over meerdere domeinen en actieve participatie van psychische kwetsbare jongeren met een diverse (culturele) achtergrond. Meer informatie over het programma van ZonMw en een projectbeschrijving van Koplopers vindt u [hier](#).

In oktober 2016 is de aanvraag gehonoreerd en in december 2016 is het project officieel van start gegaan. [Hogeschool Rotterdam](#) (penvoerder) en [Inholland](#) zijn de uitvoerende partijen, in samenwerking met de gemeente Rotterdam, [ST-RAW](#) en de [Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid](#).

1.2 Fasering

I. Voorbereidingsfase: April 2016 - November 2016

In voorjaar 2016 is op uitnodiging van ZonMw de projectaanvraag Koplopers ontwikkeld door een team bestaande uit onderzoekers en beleidsmedewerkers van Hogeschool Rotterdam, Inholland en gemeente Rotterdam (tevens leden van de Rotterdamse Werkplaatsen).

Het ontwikkelteam heeft tijdens een pizzabijeenkomst op 21 april 2016 focusgesprekken gehouden met een zestien jongeren met ervaring met psychische kwetsbaarheid. Op basis van de ideeën die daar zijn opgedaan, is de projectaanvraag opgesteld.

II. Opstartfase: December 2016 - Juli 2017

Na het verkrijgen van de projectsubsidie, zijn we in december 2016 gestart met het samenstellen van het projectteam, gevolgd door het werven en samenstellen van het Jongerenteam en de stuurgroep. Tegelijk hebben we de werkwijze rondom het Jongerenteam voorbereid en zijn twee projectleden geworven om het Jongerenteam te coachen.

Op 6 april 2017 heeft de [Kick-off](#) plaatsgevonden met 60 deelnemers, waarbij het project, het Jongerenteam en de stuurgroep zich hebben gepresenteerd.

In de periode april-juli 2017 waren de werkzaamheden gericht op empowerment van het Jongerenteam. Onder andere door het delen van herstelverhalen is een start gemaakt met de ontwikkeling van de individuele ervaring, naar collectieve ervaring, naar ervaringsdeskundigheid. In dezelfde periode hebben we in samenwerking tussen de projectgroep en het Jongerenteam het projectplan uitgewerkt tot een concreet werkplan.

III. Kernfase: Augustus 2017- Augustus 2019

Vanaf zomer 2017 is het Jongerenteam in samenwerking met het projectteam twee jaar bezig geweest met het voorbereiden en uitvoeren van een grote variatie aan activiteiten gericht op de zes doelen van Koplopers, waaronder het bespreekbaar maken van kwetsbaarheid. In deze periode is het onderwijs actief betrokken bij Koplopers. Bij Hogeschool Rotterdam en Hogeschool Inholland hebben ruim 50 studenten (voornamelijk bachelor Social Work) (afstudeer)onderzoek verricht naar het thema participatie van psychisch kwetsbare jongeren. Op 15 juni 2018 presenteerden de studenten samen met Koplopers hun bevindingen op het [Symposium "Psychisch Beperkt? Wat werkt?"](#). In januari 2019 begonnen de voorbereidingen voor de [slotconferentie](#) van Koplopers die plaatsvond op 14 juni 2019 met 100 deelnemers. Vanuit het projectteam vond een continue monitoring plaats van onze werkwijze en resultaten. Halverwege het project, in najaar 2018, vond een tussentijdse analyse plaats. Reflectie hierop gaf richting aan de tweede helft van de kernfase.

IV. Afrondingsfase: Augustus 2019 – Juni 2020

In augustus 2019 hebben het projectteam en het Jongerenteam een start gemaakt met de afronding van het project en de realisatie van de [eindproducten](#): het Digitaal Magazine, de publicatie *Koplopers: factoren in participatie*, en onderliggende publicatie. De eindverantwoording naar ZonMw vindt in deze periode plaats. Ondertussen hebben we ons in deze fase gericht op het ondersteunen van de doorwerking van de beweging die ons project in gang heeft gezet. De lancering van het digitale magazine en de presentatie van de producten zijn gepland voor september 2020, bij de start van het nieuwe schooljaar.

1.3

Rolverdeling

Jongerenteam

Kern van het project Koplopers is het Jongerenteam dat werd gevormd door jongeren die zelf te maken hebben met psychische kwetsbaarheid. Aan het Jongerenteam hebben in totaal dertien jongeren deelgenomen, waarvan negen een heel actieve rol hebben vervuld en vier incidentele bijdragen hebben geleverd. De jongeren, zeven meisjes en zes jongens, waren tussen de 19 en 33 jaar. Negen jongeren volgden ten tijde van Koplopers een hbo-opleiding, hadden een hbo-opleiding afgebroken of afgerond. Drie jongeren volgden een mbo-opleiding. De opleiding ervaringsdeskundige van [Howie the Harp](#) werd gevolgd door drie jongeren. De culturele achtergrond van de jongeren was divers, zes jongeren hebben een bi-culturele achtergrond, twee met migratie-ervaring. De meeste jongeren komen uit Rotterdam en de regiogemeenten. De psychische problematiek waarmee de jongeren te maken hadden was divers: angst- en paniekstoornis, autisme, borderline, depressie, psychose, dysthymie, PTSS, seksueel misbruik, pesterijen, verslaving, eetstoornissen, hypochondrie, psycho-somatische klachten, functionele problemen als gevolg van niet-aangeboren hersenletsel.

Alle deelnemende jongeren hebben belemmeringen ervaren in het participeren binnen onderwijs, zorg, welzijn en op weg naar werk.

Projectteam

Het projectteam bestond uit docent-onderzoekers, een lector, een communicatiemedewerker en administratieve medewerkers van beide betrokken hogescholen. De meeste docent-onderzoekers hadden specifieke rollen binnen het project: de uitvoerend projectleider, de jongerencoaches en de 'monitor', oftewel degene die binnen het project onderzoek uitvoerde naar de gehanteerde werkwijze (auteur van deze publicatie). De lector van de penvoerende Hogeschool Rotterdam was eindverantwoordelijk projectlid.

Aan het projectteam hebben in totaal dertien mensen deelgenomen in wisselende samenstelling. Naast het projectteam heeft een aantal externe professionals aan Koplopers meegewerkt: een regisseur/ jongerencoach heeft de jongeren begeleid bij het slotsymposium en het maken van het Digitale Magazine, twee studentassistenten hebben ondersteuning geleverd op het gebied van communicatie en evenementenorganisatie.

Supportersteam

Hoewel dit onderdeel van het project niet goed van de grond is gekomen, is er in de opstartfase aandacht geweest voor de vorming van een supportersteam met jongeren die ervaring of affiniteit hadden met psychische kwetsbaarheid, maar die minder op de voorgrond wilden treden met hun eigen verhaal. Het supportersteam was bedoeld als klankbordgroep en ondersteuning van het Jongerenteam en heeft in die hoedanigheid incidenteel een bijdrage geleverd.

Stuurgroep

De stuurgroep bestond uit vertegenwoordigers van de verschillende samenwerkingspartners met kennis van actuele ontwikkelingen in beleid en de praktijk. In halfjaarlijkse bijeenkomsten reflecteerden stuurgroepleden op de voortgang van het project en brachten zij advies uit aan het projectteam. Tevens gaven stuurgroepleden toegang tot relevante partners in hun eigen organisatie of netwerk en droegen zij bij aan het draagvlak voor het project. Aan de stuurgroep hebben 22 leden deelgenomen vanuit 11 organisaties, bij de bijeenkomsten was telkens het Jongerenteam vertegenwoordigd met een of twee leden. Zie Bijlage 2 voor een overzicht van de lidorganisaties van de stuurgroep.

Studenten en onderwijsmedewerkers

Tijdens de kernfase hebben ruim 50 studenten van Hogeschool Rotterdam en Inholland (afstudeer)onderzoek verricht naar psychische kwetsbaarheid. De meesten van hen waren bachelorstudenten Social Work, een klein aantal betrof studenten van de Masteropleiding Pedagogiek. In de begeleiding en vanuit de onderzoekspraktijk locaties zijn ruim 50 docenten, managers en decanen betrokken geweest.

Doelen volgens projectvoorstel

In het projectvoorstel (dd. mei 2016) hebben we de doelen van Koplopers als volgt opgesteld: Het hoofddoel van Koplopers is het bevorderen van de maatschappelijke participatie van jongeren (15-25 jaar) met psychische problemen in het domein van onderwijs (mbo/hbo), welzijn en in de transitie naar werk.

Deze hoofddoelstellingen hebben we onderverdeeld naar 4 subdoelen:

- ▶ Het ontwerpen en implementeren van een innovatieve strategie om de maatschappelijke participatie van jongeren (15-25 jaar) met psychische problemen in de lokale domeinen onderwijs (mbo/hbo), welzijn en in de transitie naar werk te bevorderen.
- ▶ Het ontwikkelen en delen van kennis over belemmeringen en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische problemen
- ▶ Het ontwikkelen en delen van kennis over de werkzame factoren en knelpunten van (de implementatie van) de ontwikkelde strategie om de participatie van jongeren met psychische problemen te bevorderen.
- ▶ Doel van de kenniscirculatie en bestendinging is om betrokken jongeren, hun peers en professionals bewust te maken van belemmeringen en kansen in de participatie van jongeren met psychische problemen en hen te stimuleren om in gezamenlijkheid concrete acties te ondernemen om deze belemmeringen weg te nemen.

Operationele doelen volgens het werkplan

In het werkplan, dat in juni 2017 in co-creatie door het Jongerenteam en projectteam is opgesteld, hebben we de projectdoelen uit de aanvraag geoperationaliseerd tot de volgende zes concrete doelen, onderverdeeld in drie landelijke (L) en drie regionale doelen (R). Alle activiteiten die we met Koplopers uitvoerden, hebben telkens ondergebracht in dit werkplan.

L1: Het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid

L2: Een overdraagbare strategie ontwerpen om mét jongeren zelf de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid te bevorderen

L3: Kennisontwikkeling en -uitwisseling over de belemmerende/bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid

R1: Empowerment van het Jongerenteam van Koplopers

R2: Identificatie van succes- en belemmerende factoren op regionaal niveau

R3: Drempels van participatie op regionaal niveau helpen verlagen

1.5 Activiteiten en producten

In deze paragraaf geven we een beknopte beschrijving van de verrichte activiteiten per doel: de drie landelijke doelen (L) en drie regionale doelen (R). In de bijlage hebben we een overzicht opgenomen van alle verrichte activiteiten.

L1: HET BESPREEKBAAR MAKEN VAN PSYCHISCHE KWETSBAARHEID

Het Jongerenteam heeft in samenwerking met het projectteam 100 activiteiten uitgevoerd in de vorm van kleine en grote ontmoetingen, tafelgesprekken, workshops, gastlessen, presentaties op (inter)nationale en lokale conferenties en symposia. In deze ontmoetingen hebben we 1400 mensen bereikt, van wie 500 jongeren en 900 professionals. Zie hier voor een totaal overzicht van de activiteiten. Daarnaast hebben leden van het Jongerenteam en projectteam in diverse media (radio, lokale tv, dagblad, vakbladen, nieuwskanalen van betrokken organisaties) het onderwerp psychische kwetsbaarheid besproken.

L2: EEN OVERDRAAGBARE STRATEGIE ONTWERPEN OM MÉT JONGEREN ZELF DE PARTICIPATIE VAN JONGEREN MET PSYCHISCHE KWETSBAARHEID TE BEVORDEREN

Het projectteam van Koplopers heeft in samenwerking met het Jongerenteam van Koplopers gaandeweg het project de eigen manier van werken, de strategie, ontwikkeld. Theoretische kennis en advisering door de stuurgroep hebben deze ontwikkeling ondersteund, deze werden tijdens de gezamenlijke bijeenkomsten ingebracht. Om de strategie overdraagbaar te maken is het proces vanaf de start gemonitord volgens een uitgewerkt plan door een onderzoeker van het projectteam. Deze monitor heeft geresulteerd in onderliggend document.

L3: KENNISONTWIKKELING EN -UITWISSELING OVER DE BELEMMERENDE/BEVORDERENDE FACTOREN IN DE PARTICIPATIE VAN JONGEREN MET PSYCHISCHE KWETSBAARHEID

Ten behoeve van dit doel zijn verschillende activiteiten verricht. In de opstartfase zijn we gestart met narratief onderzoek naar de ervaringen van het Jongerenteam door het delen van de eigen herstelverhalen.

In de kernfase van het project hebben ruim 50 studenten van Hogeschool Rotterdam en Inholland (afstudeer)onderzoek verricht naar belemmerende en bevorderende factoren in de participatie. Deze onderzoeken hebben zij gepresenteerd op een symposium in juni 2018 en de slotconferentie in juni 2019. Een onderzoeker van het projectteam heeft de resultaten van deze onderzoeksactiviteiten verzameld en geanalyseerd in Koplopers: factoren in participatie.

Uitwisseling van de kennis heeft tijdens het project plaatsgevonden op conferenties, symposia, tijdens gastlessen en voorlichtingsactiviteiten. Leden van het Jongerenteam hebben een aantal maal deelgenomen aan een klankbordgroep of als adviseur bij collega-projecten.

Een andere manier waarop we vanuit Koplopers kennis hebben gedeeld, zijn publicaties in vakbladen. Hier vindt u een overzicht van de publicaties. Ter afronding van het project hebben we een Digitaal Magazine gemaakt waarin we de opgedane kennis en ervaringen delen.

De hierboven genoemde activiteiten van kennisuitwisseling werden zowel door leden van het Jongerenteam als leden van het projectteam verricht, het merendeel in co-creatie.

R1: EMPOWERMENT VAN HET JONGERENTEAM VAN KOPLOPERS

Het Jongerenteam is gedurende het hele project ondersteund door twee coaches (in wisselende samenstelling). Zij ondersteunden de jongeren op groeps- en persoonlijk niveau, bij het uitvoeren van de activiteiten en bij het versterken van hun deskundigheid en vaardigheden. In de opstartfase van het project hebben we in samenwerking met een regionale opleiding tot ervaringsdeskundige Howie the Harp de jongeren ondersteund in hun ontwikkeling van individuele ervaring, naar collectieve ervaring naar ervaringsdeskundigheid. Bij nieuwe instroom van jongeren had deze ondersteuning een meer individueel karakter.

R2: IDENTIFICATIE VAN SUCCES- EN BELEMMERENDE FACTOREN OP REGIONAAL NIVEAU

In de kernfase van het project hebben de jongeren acht gesprekken gevoerd met twaalf leeftijdsgenoten betrokken bij partnerorganisaties, over de ervaren belemmerende en bevorderende factoren. Hierbij hebben zij gebruik gemaakt van een gesprekshandleiding (*checklist*) die door twee jongeren samen met de lector is ontwikkeld. Ook de activiteiten van de studenten van Hogeschool Rotterdam en Inholland waren gericht op de participatie in lokale praktijken. De analyse van deze gesprekken en onderzoeken vindt u terug in *Koplopers: factoren in participatie*.

R3: DREMPELS VAN PARTICIPATIE OP REGIONAAL NIVEAU HELPEN VERLAGEN

Voortbouwend op de gesprekken en onderzoeken die het Jongerenteam, projectteam en studenten hebben gevoerd bij de lokale praktijken, hebben we initiatieven gestimuleerd om de drempels van participatie te verlagen, bijvoorbeeld in het gesprek van het Jongerenteam met een lid van het College van Bestuur van Hogeschool Rotterdam of met een adviesrapport van studenten aan het decanaat van Hogeschool Inholland. Deze initiatieven hebben het karakter van bewustwording en agendering, zij vragen een doorgaande investering om een duurzame uitwerking te realiseren.

Gerealiseerde producten

Koplopers: lessons learned: Een beschrijving van de gehanteerde werkwijze, strategie van Koplopers met aanbevelingen ten aanzien van de thema's participatief actieonderzoek, gelijkwaardig samenwerken, psychische kwetsbaarheid en ervaringsdeskundigheid.

Koplopers: factoren in participatie: Een analyse van de belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid, zoals onderzocht in het project Koplopers

Kwetsbaarheid is de kracht: Een digitaal magazine met inspirerende portretten van Koplopers Jongeren, ervaringen en kennis uit het project Koplopers.

Overige producten en publicaties vindt u terug in het [Overzicht activiteiten en producten](#) in Bijlage 1.

Participatief actieonderzoek

“Wij zijn echt koplopers”. “De doelen zijn bekend, maar de weg ernaartoe nog niet.” Deze uitspraken van leden van het jongerenteam illustreren het ontwikkelingsproces van het project Koplopers. Bij de aanvraag hadden we een aantal specifieke uitgangspunten en doelen geformuleerd, maar hoe we deze uit zouden werken in de praktijk, lag van te voren niet vast. Gaandeweg het project hebben we onze werkwijze ontwikkeld, de opgedane ervaringen en kennis over deze werkwijze delen we in deze publicatie.

In deel II gaan we in op (kritisch) participatief actieonderzoek/Participatory Action Research (PAR), dat een belangrijk uitgangspunt vormt voor de werkwijze binnen Koplopers. We belichten enkele belangrijke aspecten die bij het uitvoeren van dit type onderzoek voor ons centraal stonden: Patronen van Participatie, Ruimte geven aan andere stemmen, Contactstrategie, Gelijkwaardig samenwerken en Reflectie. Steeds geven we een overzicht van relevante theoretische uitgangspunten, een beschrijving van onze ervaringen en sluiten we af met een analyse. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk concluderen we of we met de gevolgde strategie van Koplopers ons doel van participatief actieonderzoek hebben behaald.

2.1 Participatory Action Research

Het project Koplopers is gericht op het bevorderen van de participatie van psychisch kwetsbare jongeren en het bestrijden van het onrecht waar zij mee te maken kunnen krijgen. Uit (inter)nationaal onderzoek weten we dat psychisch kwetsbare jongeren eerder uitvallen in het onderwijs en stage, zij komen moeilijk aan het werk en ervaren hindernissen in hun dagelijkse leven (Gezondheidsraad 2014; OECD 2015). Deze uitval en uitsluiting zijn niet alleen onwenselijk voor de persoon die het betreft, maar ook maatschappelijk gezien is sprake van verlies van talent, veerkracht en welbevinden (Ministerie van VWS, 2015). De kosten van psychische problemen worden geschat op 20 miljard euro per jaar (Ministerie SZW, 2014). Voor het versterken van de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid aan onderwijs (hbo, mbo), stage, op weg naar werk en in het dagelijks leven, zijn we bij de start uitgegaan van de methodiek van participatief actieonderzoek (Migchelbrink, 2016). Actieonderzoek richt zich op democratische en emancipatorische doelen rondom de betrokken doelgroep en is daarmee een vorm van kritisch en waardengebonden onderzoek.

De bij Koplopers gehanteerde werkwijze sluit aan bij de methodiek van Participatory Action Research zoals uitgewerkt door Michelle Fine (2018). Aansprekend aan Fine is het krachtige appel dat zij doet op onderzoekers om samen te werken met de mensen binnen de gemeenschappen die centraal staan in het onderzoek, om zo een democratisering van kennis te bevorderen. Ze vraagt onderzoekers zich daarbij bewust te zijn van de eigen, vaak bevoorrechte, positie als onderzoeker. Volgens Fine vergeten onderzoekers snel dat de kennis waarover zij denken te beschikken het resultaat is van hun eigen positie en maatschappelijke privileges. Het gevaar bestaat dat zij vanuit hun comfortabele positie in de samenleving passief mee gaan in de status quo, waarin onrecht blijft voortbestaan.

Fine roept daarom op tot het vormen van betekenisvolle coalities die de status quo bevragen, de stilte rondom (de problemen van) bepaalde doelgroepen doorbreken en nieuwe mogelijkheden voor hen provoceren. Volgens Fine kan dit door een veilige ruimte te scheppen waarin ‘andere stemmen’ kunnen klinken. Een ruimte waarin via dialoog tussen mensen in verschillende maatschappelijke posities, verschillende perspectieven op de werkelijkheid ingebracht kunnen worden. Door een dergelijke benadering ontstaat volgens Fine zicht op (radicaal) nieuwe mogelijkheden.

2.2

Patronen van participatie in participatief actieonderzoek

De kern van de werkwijze van Koplopers is de centrale rol van jongeren met ervaring op het gebied van psychische problemen. Bij de start in januari 2017 hebben de docent-onderzoekers een Jongerenteam samengesteld om het project mee te ontwikkelen. Deze samenwerking tussen ervaringsdeskundige jongeren en docent-onderzoekers kan worden gezien als een betekenisvolle coalitie waartoe Fine oproept.

Bij de start zijn we uitgegaan van een strategie waarbij de jongeren 'in the lead' zijn. Dit vraagt om een projectteam dat maximale ruimte geeft aan de participatie van de jongeren in het bedenken en realiseren van de activiteiten. Maar wat wordt bedoeld met participatie binnen actieonderzoek? Modellen die verschillende niveaus van participatie beschrijven, maken onderscheid naar de mate waarin deelnemers initiatief tonen en delen in informatie en zeggenschap (Verbeek & Ponte, 2014). Communicatie is hierbij een basisvoorwaarde.

Het model van Fielding (in Verbeek & Ponte, 2014) voor leerlingparticipatie biedt handvatten om patronen van participatie te begrijpen.

Fielding onderscheidt zes opeenvolgende patronen van participatie, waarvan binnen een traject afwisselend sprake kan zijn:

1. "Jongeren als databronnen: professionals maken gebruik van gegevens afkomstig van jongeren.
2. Jongeren als gesprekspartners: professionals nodigen jongeren uit tot een dialoog over het bevorderen van leren en het nemen van professionele besluiten.
3. Jongeren als onderzoekspartners: professionals initiëren onderzoek met hoogwaardige en actieve bijdrage van jongeren.
4. Jongeren als kennisontwikkelaars: jongeren initiëren onderzoek met actieve bijdragen van professionals.
5. Jongeren als medevormgevers: jongeren en professionals beslissen samen over gezamenlijk te ondernemen actie.
6. Generatie-overstijgend leren als 'geleefde democratie': gedeelde verantwoordelijkheid en betrokkenheid bij het welbevinden van het gehele instituut waarbinnen jongeren en professionals zich bevinden."

Koplopers

In een (onderzoeks-)project kunnen afwisselende patronen van participatie, zoals beschreven door Fielding, aan de orde zijn. Per fase, of onderdeel van het project, kan het patroon variëren. Naar verwachting ligt in een opstartfase de controle meer in handen van het projectteam en verschuift dit in de loop van het project naar patronen waarin jongeren meer delen in de regie.

Welke patronen van participatie zagen we binnen Koplopers en hoe kwamen deze tot stand? Maximale participatie van de jongeren binnen het project was een belangrijk uitgangspunt, daarom nemen we dit aspect zorgvuldig onder de loep. Hieronder volgt een vergelijking van de opeenvolgende participatiepatronen uit het model van Fielding met de werkwijze binnen de opeenvolgende projectfasen van Koplopers.

Patronen van participatie in Fase I:

De voorbereiding - schrijven aanvraag (maart-mei 2016)

In antwoord op een oproep van [ZonMw](#), de subsidieverstrekker, ontstond bij de leden van [STRAW](#) (de Academische Werkplaats Transformatie Jeugd van Rotterdam) de wens om een projectvoorstel te ontwikkelen rondom psychisch kwetsbare jongeren. De eerste stap was een afspraak op het gemeentekantoor met onderzoekers, beleidsmedewerkers en lectoren, de 'usual suspects', waarin werd nagedacht over de inhoud van een dergelijk projectvoorstel. We bespraken de problemen en knelpunten van de jongeren, 'de usual subjects'. De ideeën die ter tafel kwam waren plannen rond mentoring van jongeren en een digitale matching-app om een geschikte mentor te vinden, 'de usual actions'. Bij deze bijeenkomst waren echter geen jongeren aanwezig.

Om de participatie vanaf het begin recht te doen, is besloten om een stap terug te zetten en opnieuw te starten met planvorming, ditmaal met inbreng van de jongeren zelf. Op 21 april 2016 hebben we een pizzabijeenkomst georganiseerd met zestien ervaringsdeskundige jongeren. In focusgroepgesprekken hebben we hun ervaringen met betrekking tot participatie besproken (welke knelpunten ervaren zij en wat zijn positieve voorbeelden) en hebben we samen nagedacht over de mogelijke inhoud en opzet van het project. De voorgestelde plannen gingen voorbij de 'usual actions', de voor de hand liggende activiteiten. Het eigen perspectief van de jongeren op de problemen die zij zelf ervoeren, veranderde het basisidee voor het project. Met deze werkwijze zijn afgestapt van het 'usual framework', waarbij een theoretisch concept over bijvoorbeeld psychische aandoeningen het vertrekpunt vormt. De focusgroepgesprekken die hier werden gevoerd met jongeren kunnen worden gezien als de echte start, waar de kern van het project Koplopers voor het eerst werd geformuleerd. Op deze manier participeerden de jongeren in de besluitvorming, die leidde tot het projectplan (patroon 5). De eis van ZonMw om jongeren te laten participeren in het project bleek in deze fase een breekijzer dat nodig was om uit het normale patroon, 'de usual relations' tussen onderzoekers en doelgroep, te komen.

Hierna is de projectaanvraag uitgewerkt door de docent-onderzoekers. Een fase waarin de jongeren niet hebben geparticipeerd. Reden om hier af te wijken van het beoogde patroon van participatie door jongeren, was de zeer korte doorlooptijd om de aanvraag in te dienen en de (financiële) drempels om jongeren vanuit verschillende organisaties op stel en sprong voor een dergelijke taak vrij te spelen. Bovendien was er bij de onderzoekers geen ervaring om samen met jongeren een projectaanvraag te schrijven.

Patronen van participatie in Fase II:

De opstart (december 2016-juli 2017)

Nadat het project aan ST-RAW en de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid toegekend was, zijn de Gemeente Rotterdam, Inholland en Hogeschool Rotterdam (penvoerder) in december 2016 gestart met de opzet en uitvoering van project. In voorjaar 2017 is door het projectteam een Jongerenteam samengesteld. Vanaf de publieke kick-off, in april 2017, zijn de jongeren als onderzoekpartners en medevormgevers betrokken (Patroon 3 en 5).

In de eerste fase van het project (april 2017-juli 2017) lag het accent op de empowerment van het Jongerenteam, om van individuele ervaringskennis naar collectieve ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid te komen. Het projectteam had in samenwerking met Howie the Harp, opleiding voor ervaringsdeskundigheid, een mogelijk aanbod in kaart gebracht. Het Jongerenteam bleek echter niet enthousiast over het aanbod. De jongeren van het Jongerenteam wilden liever meteen concreet aan de slag. Alleen van de workshop Herstelverhaal hebben zij gebruik gemaakt. In deze keuze is patroon 5, jongeren als medebeslissers, te herkennen.

In deze eerste fase bleek tevens hoe lastig het is om de creatieve ideeën van de jongeren te verenigen met de projectdoelen waaraan de onderzoekers zich vooraf hadden gecommitteerd in de aanvraag. De jongeren kregen het gevoel dat hun ideeën werden afgeremd, in hun ogen werden ze teruggedrukt. Een voorbeeld hiervan is dat jongeren het voorstel deden om een helpdesk te ontwikkelen om individuele studenten/jongeren met psychische kwetsbaarheden de weg te wijzen naar hulp en ondersteuning op het terrein van onderwijs, huisvesting en hulpverlening. Dit voorstel werd door de projectleden afgewezen omdat het praktisch niet uitvoerbaar was: het Jongerenteam had te weinig tijd en capaciteit om een dergelijke helpdesk duurzaam te ontwikkelen en te runnen. Ook paste een helpdesk niet goed binnen de doelen van het project. Dit besluit gaf frictie en ongenoegen bij de jongeren. En de onderzoekers/projectleiders werden voor de vraag gesteld in hoeverre zij hun 'macht' wilden delen; wie waren er echt 'in the lead'?

Een gezamenlijke bijeenkomst half juni 2017 van het Jongerenteam én projectteam samen, waarin de projectdoelen werden doorgesproken, de ideeën van de jongeren werden gehoord en binnen de doelen werden gekanaliseerd, heeft vervolgens voor een duidelijk en gedeeld perspectief gezorgd. Zo werd een begin gemaakt met een werkwijze volgens Patroon 5, waarbij onderzoekers en jongeren samen richting geven.

Participatie in Fase III:

De kernfase van het project (augustus 2017-augustus 2019)

In de kernfase van het project richtte de samenwerking zich met name op het voorbereiden en uitvoeren van vele verschillende activiteiten. Ter illustratie gaan we in op de participatie van het Jongerenteam bij vijf verschillende Koploper- activiteiten: ontmoetingen, peer-to-peer interviews, studentenonderzoek, inzet studentassistenten en slotconferentie.

Ontmoetingen

In de activiteiten gericht op het doel *Het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid* (landelijk doel L1) vonden vele ontmoetingen en bijeenkomsten plaats en daarin zien we verschillende patronen van participatie terug. Patroon 2 waarbij professionals jongeren uitnodigen als gesprekspartner, vormde vaak de achtergrond van de ontmoetingen. In het vormgeven en uitvoeren van de ontmoetingen zelf prevaleerde patroon 5 van participatie: jongeren als medevormgevers. Uit het contact met en de reacties van hun publiek haalden de jongeren veel voldoening: zij voelden zich 'gehoord'.

Naast vormgeven aan de ontmoetingen gericht op doel L1 konden de jongeren ook activiteiten ondernemen gericht op de andere operationele doelen. Bijvoorbeeld met betrekking tot drempels van participatie op regionaal niveau helpen verlagen of bijdragen aan kennisontwikkeling. De meeste van deze activiteiten in Koplopers zijn gestart op initiatief van het projectteam. Het projectteam en de coaches hebben getracht om de jongeren te stimuleren tot het initiëren van activiteiten, maar hoewel de jongeren ook buiten Koplopers zeer actief waren, lukte het niet vaak om hen binnen Koplopers in de positie te krijgen passend bij patroon 4: jongeren initiëren onderzoek en verandering met bijdragen van onderzoekers. Wat betreft de activiteiten gericht op het ontwikkelen en verzamelen van kennis over belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid, zijn de leden van het Jongerenteam mede-vormgevers (patroon 5) geweest. We zien dit terug in het schrijven en delen van de herstelverhalen, in de uitwisseling met studenten, het zelf uitvoeren van afstudeeronderzoek (twee jongeren) en in de peer-to-peer interviews.

Peer-to-peer interviews

Twee jongeren hebben in samenwerking met een lector/onderzoeker een checklist/gespreks-handleiding (terug te vinden in het rapport *Koplopers: Factoren in participatie*) voor interviews over kwetsbaarheid gemaakt. Zij hebben trainingsmodules voor de interviews ontwikkeld en een training aan de andere leden van het Jongerenteam gegeven. Voor het ontwikkelen van het theoretisch kader van waaruit de checklist werd ontwikkeld, waren de jongeren gesprekspartner (patroon 2) en had de lector de regie. Tevens heeft een van de jongeren in het kader van zijn afstudeeronderzoek een deel van de checklist ontwikkeld en gebruikt (patroon 4: jongeren als kennisontwikkelaars).

In najaar 2018 hebben leden van het Jongerenteam interviews gehouden met jongeren in een ggz-instelling en via een jeugdwelzijnsorganisatie. Doel van deze interviews was om bij te dragen aan de kennisontwikkeling over de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Het voorstel voor de interviews of peer-to-peer gesprekken kwam vanuit de stuurgroep. Zij constateerden in zomer 2018 op basis van de monitor, dat veel van de activiteiten en ontmoetingen van het Jongerenteam gericht waren op professionals, maar gesprekken met leeftijdsgenoten waren veel minder vaak gevoerd. In deze werkwijze is patroon 3 te herkennen: professionals initiëren onderzoek met bijdragen van de jongeren. In de voorbereidingen op de uitvoering van de interviews namen de jongeren zelf het heft in handen en gingen zelfstandig met peers in gesprek (patroon 4 en 5).

Bij de verwerking en analyse van de gesprekken hebben de jongeren weer samengewerkt met de onderzoekers. Het bleek niet eenvoudig om uit de interviews, die verschilden van vorm en diepgang, generieke uitkomsten te genereren. Toch lukte het om samen enkele betekenisvolle thema's naar boven te halen die in meerdere gesprekken naar boven waren gekomen, zoals bijvoorbeeld de zorgen van de geïnterviewde jongeren over de aansluiting zorg en onderwijs. Dit thema is uitgangspunt geworden voor een vervolgsubsidie bij ZonMw, die in maart 2020 is toegekend voor het project STAY ON TRACK: uithuisgeplaatste jongeren keren terug naar school.

Vervolgens hebben de leden van het Jongerenteam en de onderzoekers van *Koplopers* de interviewresultaten gezamenlijk teruggekoppeld naar de geïnterviewde jongeren en de betrokken instelling/organisaties. De peer-to-peer gesprekken zijn tot slot meegenomen in *Koplopers: factoren in participatie* waar de belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van psychisch kwetsbare jongeren worden geanalyseerd.

Studentenonderzoek

Naast de leden van het jongerenteam heeft het participatief actieonderzoek vorm gekregen door de activiteiten van meer dan 50 studenten binnen de betrokken hogescholen. Aan Hogeschool Rotterdam hebben meer dan 30 studenten Social Work en studenten van de Masteropleiding Pedagogiek afstudeeronderzoek verricht naar de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. In 2017-2018 heeft een groep van tien studenten onderzoek verricht bij de Lerarenopleidingen Geschiedenis en Economie naar de omgang met psychisch kwetsbare studenten. In cursusjaar 2018-2019 zijn negen studenten gestart met onderzoek naar psychische weerbaarheid van studenten op de Willem de Kooning Academie. Veel van deze studenten hadden eigen ervaring met studievertraging en/of psychische kwetsbaarheid. Bij Hogeschool Inholland, locaties Rotterdam en Den Haag, hebben negentien studenten Social Work in groepjes onderzoek verricht binnen het afstudeerprofiel Jeugd, resulterend in vier adviesrapporten met interventies om psychische kwetsbaarheid onder jongeren (binnen het VMBO en binnen de eigen hogeschool) bespreekbaar te maken.

De projectleden organiseerden voor de studenten en het Jongerenteam momenten van kennismaking en kennisuitwisseling en een gezamenlijke literatuurbox. Daarnaast hebben de studenten samen met leden van het Jongerenteam hun werk gepresenteerd op het *Koplopers* symposium in juni 2018 en op het slotsymposium in juni 2019. In voorjaar 2019 is er binnen

Hogeschool Inholland een themadag georganiseerd voor honderd eerstejaars studenten social work rond de vraag: "Hoe kunnen we binnen de opleiding Social Work Inholland locatie Den Haag omgaan met de kwetsbaarheid van studenten?"

Een van de docent-onderzoekers van Koplopers heeft uit de studentenonderzoeken een overkoepelende analyse (terug te vinden in het rapport Koplopers: Factoren in participatie) gemaakt. Zo ontstond een gezamenlijke kenniscreatie, patroon 4: jongeren als kennisontwikkelaars met bijdragen van onderzoekers.

Ten slotte heeft een student in het kader van haar bacheloronderzoek bijdragen geleverd aan de monitoring van het project. De laatste ronde van individuele interviews, gericht op de werkwijze van begeleiding van het Jongerenteam, is door haar voorbereid en uitgevoerd. Hierbij speelde patroon 1 een rol: Jongeren als databronnen in de monitoring.

Inzet studentassistenten

In de kernfase hebben twee jongeren als studentassistenten meegewerkt aan Koplopers. Een student van Hogeschool Rotterdam heeft in de kernfase het Jongerenteam ondersteund bij de communicatie, onder andere bij het maken van filmpjes voor de slotconferentie. Een andere student heeft de organisatie van de slotconferentie ondersteund bij de opzet en uitvoering, vanuit de opleiding Leisure & Event Management aan Hogeschool Rotterdam. Hun betrokkenheid is te kenmerken als patroon 5: jongeren als medevormgevers.

Slotconferentie.

Begin 2019 zijn we gestart met het voorbereiden van de slotconferentie die op 14 juni plaatsvond. Met het tijdelijk uitvallen van de projectleider wegens ziekte, moesten we in een nieuwe rolverdeling de samenwerking opnieuw uitvinden in deze fase van het project. Onder leiding van een regisseur, met ervaring als jongerencoach, die de jongeren ondersteunde in het voor het voetlicht brengen van hun verhaal, is een plenair gedeelte van het symposium voorbereid. In deze voorstelling is met theater, zang, film en gedichten stem gegeven aan de jongeren. De jongeren hadden hierin veel eigen inbreng die door de regisseur is verwerkt tot een samenhangende productie. Hierin herkennen we patroon 5: jongeren als medevormgevers.

Naast het plenaire deel waarin de jongeren centraal stonden, werd een aanbod van workshops geprogrammeerd rondom onderwerpen die voortkwamen uit ons eigen project of uit het netwerk dat we met het project hadden opgebouwd. In een deel van de workshops hadden de jongeren een rol, maar dit gedeelte van de slotconferentie is grotendeels zonder actieve betrokkenheid van de jongeren georganiseerd. Dit gold ook voor de praktische voorbereidingen van de slotconferentie. In dit onderdeel zagen we de jongeren terug in patroon 2: jongeren als gesprekspartners en patroon 5: jongeren als medebeslissers.

Patronen van participatie in Fase IV:

De afronding (augustus 2019-juni 2020)

Na de slotconferentie zijn we in september 2019 gestart met het opzetten van het eindproduct in de vorm van een Digitaal Magazine. Bij het maken van het Digitaal Magazine hebben de jongeren een beslissende rol gespeeld bij het bepalen van het medium en format. Zij hebben de thema's aangedragen waarlangs het Magazine is vormgegeven. Binnen deze thema's hebben zij zelf teksten geschreven en meegewerkt aan interviews. In deze fase van het project waren er geen aparte overleggen voor het Jongerenteam en schoven zij aan bij de overleggen rondom het Magazine. Op deze manier zijn ze medevormgever geworden van het eindproduct en daarmee direct meegenomen in de besluitvorming (patroon 5).

Richting de uiteindelijke afronding van de publicatie en het beschrijven van de opbrengsten van het onderzoek vonden steeds meer overleggen plaats met alleen de betrokken professionals. Hier ontstond het risico op afbreuk van het participatiepatroon van de jongeren, aangezien hier soms toch weer tot een andere koers werd besloten dan eerder in gezamenlijkheid was besproken. Dit risico is deels ondervangen door één van de jongeren alsnog actief te laten deelnemen aan de overleggen, alle jongeren om toestemming te vragen voor publicatie van de teksten en het beeldmateriaal, en door een gezamenlijk viewing te organiseren van het eindproduct. Op deze manier zijn de jongeren tot op het laatste moment medevormgever geweest (patroon 5).

Anders dan in de rest van het project, was de analyse van de werkwijze en de inhoudelijke opbrengsten van het project een activiteit die voornamelijk is uitgevoerd door de betrokken docent-onderzoekers en lector, zonder actieve betrokkenheid van de jongeren. Wel is het resultaat van de analyse voorgelegd aan de jongeren van het Jongerenteam, ter validering. Jongeren vormden in deze fase met name informatiebronnen (patroon 1). In het gesprek met de jongeren over de beschrijving van de onderzoeksresultaten, was het de gezamenlijke conclusie dat het meer recht had gedaan aan het project, wanneer we de jongeren in de laatste fase meer hadden betrokken bij de analyse van de opbrengsten van ons onderzoek.

Analyse en conclusie

Het geheel overziend van alle projectonderdelen hebben de jongeren in het Jongerenteam het vaakst als medevormgevers (patroon 5), als gesprekspartners (patroon 2) en als kennisontwikkelaars (patroon 3) geparticipeerd, en wel in die volgorde. Het zesde patroon van participatie: generatie-overstijgend leren als 'geleefde democratie', is op een minder concreet aanwijsbare manier aan de orde geweest. Hier ging het meer over de wijze waarop we contact hadden met elkaar en de wijze waarop de docent-onderzoekers en lector gaandeweg hebben geleerd van en met de jongeren. Deze kant van de samenwerking zal meer worden uitgewerkt in paragraaf 2.3 over het geven van ruimte aan nieuwe stemmen, paragraaf 2.4 over de contactstrategie en paragraaf 2.5 over gelijkwaardig samenwerken.

Met de gevolgde patronen hebben we onze ambities waargemaakt om de jongeren een hoofdrol te geven, vanaf het eerste begin tot het einde van het project. We zien dat de participatie van de jongeren in het project steeds verder toenam. Er is een blijvende samenwerking van de grond gekomen en zelfs na het project is het contact tussen de jongeren en de docent-onderzoekers blijven voortbestaan. Zo is er nog steeds een groepsapp actief na het project.

Tegelijkertijd zien we dat de patronen waarmee de jongeren participeerden binnen Koplopers varieerden, door het hele project heen. Soms waren de jongeren echt 'in the lead', maar soms was dit het projectteam dat bestond uit docent-onderzoekers. Het is interessant om ons af te vragen waarom dit varieerde en wanneer de professionals meer 'in the lead' waren. Vaak ging het om fases waarin we te maken hadden met externe verwachtingen en eerdere toezeggingen die we moesten waarmaken, soms kwam het door de beperkte tijd die de jongeren konden inzetten waardoor keuzes moesten worden gemaakt, soms kwam het door de weerstand die jongeren lieten zien wanneer er uitgebreid over doelen en projectplannen werd gesproken, maar soms ook kwam het door de vanzelfsprekendheid waarmee professionals elkaar opzoeken en samen vanuit een gezamenlijk 'weten' besluiten nemen buiten het overleg met het jongerenteam om.

We hebben ontdekt dat echt gelijkwaardig samenwerken binnen participatief actieonderzoek vraagt om voortdurende aandacht en herhaalde reflectie om te kunnen komen tot bijstelling van de (ingesleten) patronen - de 'usual relations' - waarin wordt samengewerkt.

Lessons learned

Aanbevelingen voor de participatie van jongeren binnen participatief actieonderzoek

- ▶ Betrek jongeren binnen participatief actieonderzoek zo veel als mogelijk, van begin tot eind bij alle stappen van het project. Ga hierbij uit van de opeenvolgende patronen waarin jongeren kunnen participeren. Van het opstellen van de aanvraag en het projectplan tot het analyseren van de verzamelde gegevens en opgedane ervaringen, bij elke stap kunnen jongeren een partner zijn. Elke stap waarin jongeren serieus worden meegenomen, bevordert hun participatie in de daaropvolgende stappen.
- ▶ Vraag je binnen participatief actieonderzoek bij elke stap die je zonder de doelgroep neemt telkens weer af waarom op dat moment wordt afgeweken van de intentie. Alle momenten waarop je een beslissing neemt, hoe klein ook, zijn momenten waarop je de participatie van de doelgroep kan waarmaken; als je daar niet op let, loop je het risico dat verdere participatie wordt ontmoedigd. Wees waakzaam voor momenten dat als vanzelfsprekend toch wordt afgeweken van het beoogde patroon.

2.3

Ruimte geven aan andere stemmen

Met Koplopers hadden we de ambitie om jongeren een stem en zelfs een hoofdrol te geven, vanaf het eerste begin tot het einde van het project. Zo wilden we de stilte doorbreken over psychische kwetsbaarheid gezien vanuit de positie en opvattingen van jongeren zelf. In paragraaf 2.2 zien we hoe de participatie van de jongeren tijdens het project groeide en noteerden we al dat communicatie hierbij een basisvoorwaarde is. Daarom staan we in deze paragraaf uitgebreid stil bij het geven van ruimte aan andere stemmen, ruimte voor een nieuwe gezamenlijke taal. Voor we ingaan op onze eigen ervaringen, volgt eerst een beschrijving van enkele relevante theoretische uitgangspunten als het gaat om het geven van ruimte aan nieuwe stemmen.

Kritische bifocaliteit

Participatief actieonderzoek is in de definitie van Fine (2018) altijd *kritisch* onderzoek, gericht op het ontwikkelen van alternatieven en verandering van onrechtvaardige situaties. De participatie van de doelgroep geeft een stem aan de gemarginaliseerde ander. Fine roept op om samen met hen het andere, stille, verhaal naar voren te brengen en het dominante verhaal te doorbreken. Aan de professionele onderzoekers is het, volgens haar, de taak om met kritisch onderzoek naar jeugdigen de verhalen bijeen te brengen en deze historisch en theoretisch te duiden. Fine noemt dit een methode van 'kritische bifocaliteit', waar ruimte is voor meerdere perspectieven. Kritische jeugdonderzoekers delen het andere verhaal in het wetenschappelijke en maatschappelijke debat. "We carry the responsibility to theorize, historicize, make visible, re-present and re-circulate their stories in courts, policy, textbooks, classrooms, curriculum, organizing and popular media" (2018, p 11).

Socialisering en verandering

De Amerikaanse sociologen Berger en Luckman beschreven in hun klassieke werk *The Social Construction of Reality* in 1966 hoe mensen binnen instituties en organisaties een gedeelde werkelijkheid creëren en deze overdragen aan anderen die hieraan willen deelnemen.

Binnen deze sociale systemen vindt een socialisering plaats, die betrokken individuen vanzelf internaliseren om te worden ingesloten en deel te nemen. Wanneer je als individu de druk weerstaat die uitgaat van deze systemen, loop je het risico op uitsluiting. Tegelijk is dit de weg naar verandering van de geconstrueerde werkelijkheid. Met nieuwe symbolen, een nieuwe taal, kunnen nieuwe betekenissen ontstaan en voet aan de grond krijgen om op hun beurt te worden geïnternaliseerd door de individuen binnen organisaties en hun instituties. De weg van verandering is een constante zoektocht naar balans tussen het inbrengen van iets nieuws en het waken voor afwijzing daarvan.

Creatieve methoden

Het inbrengen van andere stemmen vraagt om creatieve methoden. Binnen participatief actieonderzoek kan kennis op veel verschillende manieren worden vergaard. Het gaat in dit type onderzoek vaak om kennis die impliciet aanwezig is in de alledaagse realiteit en die zich aan ons voordoet in onze ervaringen. Deze kennis vraagt om inzet van onderzoeksmethodes die kennis weten te ontsluiten vanuit ervaringen, zoals Verbeek en Ponte (2014) beschrijven. In dit creatieve proces kan meer informatie verkregen worden over de perspectieven en betekenisverlening. Het kan hierbij bijvoorbeeld gaan over het gebruik van beeldmateriaal zoals foto's, mindmaps, stripverhalen, posters, tentoonstellingen of het uitwerken van een levenslijn. Maar er valt ook te denken aan andere creatieve werkvormen zoals gedichten, liedjes of verhalen. Niet alleen zijn dit zinvolle manieren om (ervarings)kennis van jongeren en anderen naar boven te krijgen, ook zijn het uiteindelijk mooie manieren om de resultaten van onderzoek over te brengen.

Koplopers

Kritische bifocaliteit Het participatieve actieonderzoek van Koplopers is gestart met het luisteren naar de verhalen van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Op allerlei manieren is kennis ontsloten die in hun ervaringen aanwezig was. Dit begon bij de focusgroep-gesprekken in voorbereiding op de aanvraag en werd vervolgd in het delen van de herstelverhalen van de jongeren. In de uitvoeringsfase van het project bleef het verhaal van de jongeren de kern. In bijna elke activiteit van het Jongerenteam, de gesprekken, workshops en presentaties, deelden zij hun ervaringen en brachten een ander geluid naar voren dan het dominante.

In de loop van het project hebben we ervaren hoe de betrokken jongeren andere perspectieven, ervaringen, taal en verbeelding toevoegden. Dit bracht beweging in de (voor)oordelen en overtuigingen van betrokken onderzoekers/projectleden. De jongeren brachten tijdens onze gesprekken nieuwe woorden en betekenissen in, vanuit hun eigen beleving en ervaring. Op deze wijze ontwikkelde Koplopers een nieuwe en gezamenlijke taal en denken over psychische kwetsbaarheid.

Een mooi voorbeeld is de term 'psychische problemen' die werd gebruikt in de aanvraag. Na inbreng van een ervaringsdeskundige jongere uit de stuurgroep werd dit begrip vervangen door 'psychische kwetsbaarheid'. De leden van het Jongerenteam hebben dit begrip vervolgens weer verrijkt door aandacht te vragen voor de andere kant van de medaille van kwetsbaarheid: psychische kracht. Zo hebben zij ook het begrip 'herstel' uit de rehabilitatietheorie aangevuld met woorden als 'verwondering' en 'verstel'. Een van de jongeren muntte het begrip 'hoopverlener' in plaats van 'hulpverlener', waarmee zij duidt op een ondersteuner die hoop geeft dat jij er toe doet en die laat zien dat er perspectieven zijn voor herstel. Zoals

in het voorwoord is te lezen, heeft deze manier van werken met de jongeren effect gehad op de houding en het perspectief van de onderzoekers in het projectteam.

Het naar buiten treden met deze nieuwe stemmen was soms spannend. In najaar 2018, in de tweede helft van de kernfase van het project, zijn de jongeren van Koplopers in gesprek gegaan met jongeren uit een instelling voor jeugd-ggz en jongeren vanuit het jongerenwerk. Bij deze peer-to-peer interviews en het trekken van conclusies hieruit,ervaarden we een afbreukrisico in de methode van kritisch participatief actieonderzoek en het laten horen van 'andere stemmen'. Bij de ene organisatie werden de interviewresultaten en analyse herkend en erkend door de jongeren en door de professionals. Zowel de positieve als de negatieve signalen die uit de interviews met jongeren naar voren kwamen, werden gewaardeerd en benut voor de leercyclus binnen de betreffende organisatie.

Bij de andere organisatie werden de uitkomsten uit de interviews wel positief ervaren door de geïnterviewde jongeren, maar niet door hun begeleiders en andere (staf)medewerkers. De professionals vreesden dat de gesprekken onrust veroorzaakten bij hun jongeren en collega's, vervolggesprekken werden dientengevolge afgehouden.

Socialisering en verandering

In de talloze activiteiten van Koplopers bracht het Jongerenteam een andere stem naar voren. Gangbare patronen en betekenisverlening kwamen door de samenwerking met Koplopers aan het licht en werden regelmatig ter discussie gesteld. We brachten een nieuwe kijk en ander manier van denken in, bijvoorbeeld ten aanzien van inclusiviteit binnen het onderwijs. Samen met de jongeren stelden we vragen als: "Wordt er niet te snel gezegd dat een student ongeschikt is voor de opleiding of het toekomstige beroep? Verwachten we niet teveel van de jongeren en zou het onderwijs niet meer zelf in beweging moeten komen? Waarom zou je geen uitzondering kunnen maken? Wat als maatwerk standaard is?" Deze vragen sluiten aan bij de vragen die gesteld zijn in bijeenkomsten van het [Landelijk Netwerk Studentenwelzijn](#), waaraan een van de jongeren en de uitvoerend projectleider van Koplopers hebben deelgenomen.

Creatieve methoden

Naast meer klassieke vormen van onderzoek zoals individuele- en groepsinterviews, is binnen Koplopers doorlopend gebruik gemaakt van allerlei creatieve vormen van gegevensverzameling om (ervarings)kennis te ontsluiten. Deze creatieve producten dienden niet alleen als databron, maar waren vaker een inherent onderdeel van het proces waarin de jongeren met elkaar en anderen in gesprek gingen over kwetsbaarheid, en dienden zo meerdere doelen tegelijk.

Tijdens activiteiten waarin de jongeren in gesprek gingen met anderen, startten zij afwisselend met (eigen) verhalen, dagboekfragmenten, gedichten, foto's of muziek. Deze werden gebruikt ter ondersteuning van het onderwerp waarover zij met hun publiek in gesprek gingen. Ook de toehoorders werden soms uitgenodigd om op creatieve wijze de kennis binnen hun eigen ervaringen te ontsluiten. Zo is er gebruik gemaakt van een werkvorm waarin de deelnemers van een workshop na een presentatie over geluk, zelf een motto of gezegde over geluk schilderde op een tegeltje waarna hierover in gesprek is gegaan. Zo ontstond een dialoog waarin ook de ervaringen en bijbehorende kennis van het publiek werd ingebracht.

De manier waarop de [herstelverhalen](#) van de jongeren zijn ingezet, laat zien hoe een creatief middel (een verhaal in dit geval) meerdere doelen tegelijk kan dienen: het ondersteunt het herstelproces en de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid van de individuele jongeren, het vormt een communicatiemiddel waarmee een publiek kan worden bereikt en het vormt onderzoeksmateriaal ten behoeve van de inhoudelijke analyse van factoren die participatie beïnvloeden.

Herstelverhalen zijn belangrijk voor mensen met psychisch kwetsbaarheid omdat ze hierdoor hun eigen identiteit verder kunnen ontwikkelen en kenbaar (leren) maken welke hulp en ondersteuning er vanuit de omgeving nodig is (Boevink, 2016). Herstel is een subjectief proces, het gaat over de manier waarop iemand belemmeringen in het alledaagse functioneren heeft kunnen overwinnen en een proces van identiteitsontwikkeling en zingeving doormaakt (Korevaar & Droës, 2016).

Het ontwikkelen van herstelverhalen leek bij de opzet van het project een belangrijke voorwaarde om vanuit ervaringskennis met anderen in gesprek te kunnen gaan over kwetsbaarheid. Aan de start van het project zijn we daarom begonnen met het ontwikkelen van de herstelverhalen van de jongeren, die vervolgens soms een basis vormde voor de ontmoetingen met andere mensen. In de afronding van het project zijn de [herstelverhalen](#) inhoudelijk geanalyseerd om zicht te krijgen op de factoren die participatie van deze jongeren belemmeren en bevorderen.

Ten slotte zijn er de momenten geweest waarop we onze opgedane ervaringen en kennis wilden bundelen, zodat we het aan anderen konden overdragen. Ook daar is op allerlei manieren gebruik gemaakt van creatieve methoden. De [slotconferentie](#) in juni 2019 startte met een theatrale voorstelling waarin de jongeren centraal stonden met hun zelf gemaakte liedjes, gedichten en voordrachten. En voor [het Digitale Magazine](#) leveren de jongeren zelf materiaal aan, die op een andere wijze dan de gebruikelijke teksten binnen onderzoeksrapporten, hun belangrijkste inzichten inzichtelijk maken.

Analyse en conclusie

Kritische bifocaliteit

Het verhaal van de jongeren, zowel van de leden van het Jongerenteam als van de betrokken student-onderzoekers, is de kern van Koplopers. In de vele interne en externe activiteiten hebben de jongeren hun stem laten horen en zijn ze in gesprek gegaan met de ander. In deze gesprekken hebben zij hun - soms radicaal andere - verhaal gedeeld. Zoals Tim, een van de jongeren in [het Digitaal Magazine](#) schrijft: 'Mijn verhaal ging van een gesloten opname, naar een open podium'. Tim laat een ander perspectief zien op zijn doorgemaakte psychose, niet als een psychiatrisch ziektebeeld, maar als een tijdloos moment van verlichting. Peter, een van de leden van het Jongerenteam van het eerste uur, doorbrak meerdere vooroordelen over een autist - 'ik ben de meest a-typische autist die je tegenkomt' - en trad op als gespreksleider, met aandachtig oog en oor voor ieders inbreng.

Is het ons gelukt om, zoals Michelle Fine oproept, de verhalen van de jongeren bijeen te brengen en te plaatsen in een historische en theoretische context? Min of meer. In *Koplopers: factoren in participatie* zijn de herstelverhalen van de jongeren, de onderzoeken van de studenten en de ervaringen opgedaan bij de activiteiten, bijeen gebracht en geanalyseerd. Aan de hand van literatuur is een van de docent-onderzoekers aan het werk gegaan om kennis die in de verschillende verhalen verscholen lag te ontsluiten, met elkaar te verbinden en zo betekenis te geven.

In de bijeenkomsten van het Jongerenteam hebben we telkens gereflecteerd op de uitgevoerde en komende activiteiten, en tijdens de activiteiten vond uitwisseling plaats met andere onderzoekers, wetenschappers, professionals en leeftijdgenoten. Op deze manier vond een reflectie op het gezamenlijke verhaal plaats, maar deze reflectie, als onderdeel van de kritische bifocale benadering, had aan kracht gewonnen als we daar in de bijeenkomsten nadrukkelijker tijd en aandacht aan hadden besteed.

We hebben ervaren dat we met de methode van Participative Action Research, en de principes van kritische bifocaliteit, een andere stem in onderzoeksland hebben vertolkt dan de dominante. In de bespreking van de peer-to-peer gesprekken, die de leden van het Jongerenteam hebben gevoerd met jongeren in de zorg, werd deze onderzoeksbenadering als onwetenschappelijk bestempeld door een staflid en enkele leden van de stuurgroep van Koplopers. De peer-to-peer gesprekken werden gezien als een subjectieve aanpak die vertekende resultaten hadden opgeleverd. Zij vonden dat met deze gesprekken geen recht was gedaan aan een wetenschappelijke noch ethische kwaliteitsstandaard en erkenden de jonge Koplopers niet als mede-onderzoekers. Aan de positieve ervaringen van de geïnterviewde jongeren, -"ik praat liever met een jongere dan met een professional, dit gaat dieper, zij hebben toch een beetje hetzelfde meegemaakt"-, die juist de gelijkwaardigheid in de gesprekken zeer waardeerden, ging men voorbij. In een later gesprek tussen de projectleiders van Koplopers en de directie van de instelling werd overigens wel waardering en vertrouwen uitgesproken voor de gehanteerde methode van participatief onderzoek. De actuele koers van ZonMw ([Jansen, 2020](#)) bevestigde ons in de gedachte dat we met Koplopers een betekenisvol perspectief hebben bijgedragen aan het wetenschappelijke en maatschappelijke debat, door de stem van ervaringsdeskundige jongeren te horen en deze te benutten in onderzoek. ZonMw heeft Koplopers meerdere malen uitgenodigd om onze ervaring met participatief onderzoek te delen (onder andere op de landelijke bijeenkomst voor [Regionale Kenniswerkplaatsen Jeugd](#) op 28 november 2019; en in deze [video-presentatie](#)). Zo zien we goed dat participatie en participatief actieonderzoek maatwerk zijn. Er is geen one-size-fits-all.

Socialisering en verandering

De jongeren hebben met hun gedeelde, collectieve verhaal vraagtekens gezet bij het dominante verhaal, waarbij psychisch zieke jongeren beperkt en behoeftig zijn en om reden van hun gebrek niet (goed) kunnen participeren in onderwijs en werk. De meeste leden van het Jongerenteam hebben binnen Koplopers uitstekend gefunctioneerd, zij hebben het leeuwenwerk verricht bij ruim 100 activiteiten. Twintig van de dertig bachelorstudenten Social Work van Hogeschool Rotterdam, die veelal met vertraging aan het afstudeeronderzoek waren begonnen, hebben met goed gevolg hun studie kunnen afsluiten, de meeste anderen zijn nog bezig.

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat de jongeren van Jongerenteam zijn benaderd en geselecteerd vanwege hun intrinsieke motivatie en vermogen om met hun verhaal naar buiten te treden en open te communiceren over hun psychische kwetsbaarheid. In dat opzicht werkten we met een selecte groep: een groep Koplopers. Zij zijn vermoedelijk niet representatief voor alle psychisch kwetsbare jongeren.

Met de externe ontmoetingen van Koplopers schudden we voorzichtig aan systemen en instituties en dit leverde soms frictie op. De eerste ervaring van anderen met Koplopers was soms confronterend. Zo hebben decanen en docenten van een van de hogescholen een presentatie van het Jongerenteam, waarbij de jongeren eigen ervaringen in korte scènes naspeelden, ervaren als kritiek op hun professionele handelen. Achteraf hebben we contact gezocht om onze gesprekspartners te horen, erkenning te geven voor hun positie en verhaal, en het vertrouwen te herstellen.

Stuurgroep lid Jurriën Heydelberg typeert in het [ST-RAW jaarboek 2019](#) op rake wijze de reflex die organisaties laten zien wanneer zij in aanraking komen met de nieuwe perspectieven die de jongeren van Koplopers aanreiken en waardoor zij worden uitgenodigd om bestaande ideeën los te laten. De jongeren 'maakte defensieve en soms paternalistische opvattingen bij organisaties los' maar dit lijkt onderdeel te zijn van het leerproces waarmee zij uiteindelijk beter leren aansluiten op de doelgroep (ST-RAW, 2019, p.71).

Om het effect te verduurzamen en veranderingen in het professionele handelen en gevoerde beleid te kunnen bewerkstelligen, zou een voortzetting van de gesprekken nodig zijn. Binnen Hogeschool Rotterdam en Hogeschool Inholland wordt gezocht naar manieren om de stem van de jongeren een duurzame plek te geven, onder andere via een keuzevak Students voice (Hogeschool Rotterdam). Veranderingen komen vooral tot stand door inzet van het eigen sociale kapitaal, netwerk, positie en soms mandaat van de jongeren en projectleden. Ook vroeg het om vertrouwen van de partnerorganisaties, en tijd waarin dat kon groeien. Het opbouwen van een goede samenwerking met en het gezamenlijk werken aan verandering binnen organisaties, vraagt om sleutelfiguren die goed gepositioneerd zijn binnen hun organisatie. Sleutelfiguren die zich committeren aan de achterliggende doelstelling van Koplopers. Een van de lessons learned is dat Koplopers meer heeft kunnen bereiken binnen de eigen organisaties, de betrokken Hogescholen, dan bij de externe partners. Bij de meeste externe organisaties misten we de belangrijke sleutelfiguren, en ontbeerden we diensten-gevolge de positie en relaties om een proces van verandering in gang te zetten.

Creatieve methoden

De inzet van creatieve methoden paste goed bij de jongeren, hun rijke talenten kwamen hierin tot uiting. In de muziek, verhalen, gedichten en spoken word bleven de jongeren dicht bij hun eigen ervaring. De creatieve middelen bleken ook een krachtige, authentieke manier om hun ervaringen en zienswijzen met andere mensen te delen. Via de verbeelding wordt niet alleen het hoofd geraakt, maar ook het hart. Een gedicht, een lied of een schilderij kan mensen op een hele eigen manier aan het denken zetten. Humor speelde hierin een belangrijke rol om de soms 'zware' verhalen te verlichten.

Lessons learned

- ▶ Om participatie te stimuleren, moet je in beginsel luisteren en in staat en bereid zijn andere stemmen te horen en je nieuwe taal eigen te maken.
- ▶ Houd er rekening mee dat betrokkenheid van de jongeren binnen participatief actie-onderzoek geen routine is en ook nog geen geaccepteerde wetenschappelijke praktijk. Deze aanpak in onderzoek kan stemmen articuleren die bedreigend kunnen zijn voor de status quo, en kan weerstand oproepen. Niet elke organisatie is in staat deze geluiden in te zetten in de eigen leercyclus. Dit vraagt om diplomatie binnen zowel Jongerenteam als projectteam. En om bewustzijn van en gevoeligheid voor het ter plekke ervaren risico.
- ▶ Werk zoveel mogelijk met de inzet van sleutelfiguren binnen de organisaties waarin je aan de participatie van kwetsbare jongeren wil bijdragen.
- ▶ De inzet van creatieve methoden is aan te bevelen. Het sluit aan bij de ervaringen en talenten van jongeren en geeft een meerwaarde in de communicatie.

2.4 Contactstrategie

De basis van Koplopers is psychische kwetsbaarheid bespreekbaar maken en stigma's bestrijden. Om dit doel te bereiken is Koplopers uitgegaan van de contactstrategie, in plaats van de voorlichtings- of proteststrategie. De contactstrategie sluit aan bij het concept van kritische bifocaliteit van Fine, het geeft immers ruimte aan andere stemmen dan de dominante.

Persoonlijk contact tussen mensen, waarbij psychische kwetsbaarheid wordt besproken, kan leiden tot een afname van vooroordelen en een positieve attitude. Volgens Corrigan en Penn (1999) zijn directe, positieve interacties tussen mensen met psychische aandoeningen en andere burgers, liefst in gelijkwaardige rollen, effectief voor de-stigmatisering en participatie. Dergelijke contacten leiden tot onderling, wederzijds begrip. Er treedt dan een verandering op in ervaren discriminatie, verwachte discriminatie, sociale afstand en onderlinge vooroordelen. Overigens blijken veel effecten over de langere termijn niet te beklijven als de contactfrequentie en -intensiteit weer afneemt. Kortom, als er goed contact is, neemt het vertrouwen toe en is er mogelijkheid tot vervolcontact. Als het contact niet goed is, stagneert het of daalt het vertrouwen en het contact.

Persoonlijk contact voorkomt dat er een scheiding komt tussen 'wij' en 'zij'. Fine spreekt over het proces van 'othering', waarbij de ene groep door de dominante groep wordt gebrandmerkt als 'the other' (2018, p 26).

Van Weeghel (e.a. 2016: 21-26) geven in hun handreiking voor de bestrijding van stigma en discriminatie van mensen met een psychische handicap een aantal praktische lessen om stigma effectief te lijf te gaan via de contactstrategie:

- ▶ "direct, gelijkwaardig en positief contact werkt het beste,
- ▶ ontkracht mythen rond psychische problemen en benadruk de mogelijkheden tot herstel,
- ▶ breng de normaliserende boodschap over dat iedereen (momenten van) psychische kwetsbaarheden heeft,
- ▶ maak duidelijk dat organisaties en instanties samen bewust moeten zijn van de doorwerking van stigma's, en dat stigmabestrijding het meest effectief is over langere tijd met een steeds herhalende boodschap,
- ▶ evalueer de interventies/activiteiten met als inzet om ze te verbeteren."

De contactstrategie was niet alleen uitgangspunt voor de externe activiteiten van Koplopers, maar ook voor onze interne samenwerking. We hebben van het begin af aan de principes van de contactstrategie ingezet om vanuit verschillende posities van de docent-onderzoekers, lectoren en psychisch kwetsbare jongeren, te komen tot een gelijkwaardige samenwerking.

Koplopers: contact over kwetsbaarheid

Het onderwerp van Koplopers, psychische kwetsbaarheid, bleek een goede ingang voor een open en persoonlijk contact, ook tussen de jongeren en docent-onderzoekers. Uitgaande van de principes van de contactstrategie hebben we vanaf het begin psychische kwetsbaarheid niet bestempeld als een aandoening, een stoornis, voorbehouden aan een bepaalde groep psychische zieken, maar als een eigenschap van ons allemaal. Wie van ons kent geen donkere momenten van angst, wanhoop of onzekerheid? Wie twijfelt nooit aan zichzelf, kent niet de ervaring van eenzaamheid en uitsluiting?

In de publieke Kick-off in april 2017 kwam deze persoonlijke benadering van het onderwerp psychische kwetsbaarheid tot uiting in de presentatie van de projectleider en een van de jongeren, en in speelse opdrachten aan het publiek.

Het projectteam, bestaande uit docent-onderzoekers en de betrokken lector, heeft bij de start ruimte gemaakt voor het onderling delen van de eigen ervaringen van (psychische) kwetsbaarheid. Na een eerste overleg waarin we met elkaar kennis maakten, hebben we een tweede overleg gebruikt om in verhalen iets van onze persoonlijke kwetsbaarheid te delen. Dit was een zeer ongebruikelijke start van een project, waarin we als professionals samen gingen werken. Direct deden we onze maskers af en onthulden we onszelf met onze persoonlijke kwetsbaarheid. Hiermee had kwetsbaarheid direct een belangrijke plek in onze samenwerking, iets dat het gehele verdere project doorklonk.

Het Jongerenteam is samengesteld uit jongeren die open wilden communiceren over hun kwetsbaarheid. In de opstartfase van het project hebben zij door middel van hun herstelverhalen hun persoonlijke verhalen met elkaar gedeeld. Dit versterkte het onderlinge begrip voor elkaar en droeg bij aan de teamvorming. Bij deze bijeenkomsten, waarbij de coaches zorgden voor de door Fine beschreven veilige ruimte, hebben de uitvoerend projectleider en coach een persoonlijke ervaring van kwetsbaarheid met de jongeren gedeeld. De contactstrategie was de basis van de gesprekken die het Jongerenteam aanging met externe partners: leeftijdgenoten, docenten, decanen, professionals, bestuurders. Ook hier gingen de jongeren met een open en authentieke houding in contact met de ander over kwetsbaarheid.

Een voorbeeld van deze ontmoetingen is een gesprek met leden van het Jongerenteam met een gezelschap van directeuren op de domeinen jeugd en onderwijs van de gemeente Rotterdam. Een van de jongeren vroeg permissie om de bijeenkomst op een andere manier te openen dan gebruikelijk, ze stelde voor dat ieder zijn ogen sloot om vervolgens een minuut te luisteren naar een opname van negatieve gedachten die door haar hoofd gaan als zij depressief is. Deze opening zette de toon voor een diepgaande ontmoeting, waarbij de gesprekspartners vanuit een persoonlijke invalshoek nadachten over de betekenis van psychische kwetsbaarheid en de consequenties voor hun beleid.

Analyse en conclusie

Het gesprek over de eigen kwetsbaarheid heeft binnen het projectteam en het Jongerenteam apart plaatsgevonden. Voor de leden van het projectteam heeft het gesprek bijgedragen aan hun onderlinge saamhorigheid en gelijkwaardigheid. Later werd het gesprek over kwetsbaarheid en kracht een terugkerend thema in de gezamenlijke overleggen die het Jongerenteam en het projectteam in het laatste jaar hadden. Achteraf gezien hadden we de gesprekken over de eigen kwetsbaarheid beter vanaf het begin gezamenlijk met jongeren en projectleden kunnen voeren, en dit kunnen herhalen bij nieuw toetredende leden van het projectteam en Jongerenteam. Dit had meer bijgedragen aan de onderlinge verbondenheid en gelijkwaardigheid.

In de loop van het project hebben de projectleden veel kunnen leren van de jongeren. Zij nodigden met hun authentieke houding de ander uit tot openheid en oprechtheid. Een voorbeeld is het moment waarop de betrokken lector in gesprek met twee jongeren open was over zijn eigen kwetsbaarheid. De betreffende jongeren ervoeren dit als een positieve wending in de manier waarop ze naar hem en zichzelf keken, iets wat zij later in monitor interviews expliciet benoemden: "...hij stond voor mij altijd op een afstandje, tot op dat moment. Dat ik toen dacht van weet je, wacht even, jij bent niet die directeur die toezicht houdt, jij bent één van ons! En je bent toevallig een directeur [...]. En dat moment heeft voor mij wel iets goeds gedaan. Ik dacht van oh ja, het zit overal en zit in alle lagen."

Door het open en oprechte contact (contactstrategie) hebben niet alleen de projectleden geleerd anders aan te kijken tegen de 'psychisch kwetsbare' jongeren, maar andersom hebben de jongeren hun (voor)oordelen over de docent/onderzoekers onder de loep genomen en bijgesteld.

In de vele kleine en grote externe ontmoetingen die het Jongerenteam is aangegaan, hebben zij telkens de contactstrategie ingezet. De respons op hun authentieke en open houding ten opzichte van psychische kwetsbaarheid, was overwegend positief. Eerder noemden we al het voorbeeld van het gesprek met directeuren van de gemeente Rotterdam, dat zeer positief ontvangen werd. In een latere fase zijn leden van het Jongerenteam het gesprek aangegaan met een lid van het college van bestuur van Hogeschool Rotterdam, die de portefeuille Onderzoek en Diversiteit beheert. Ook in dit gesprek bleek de contactstrategie goed te werken: de jongeren hadden een gelijkwaardige ontmoeting met de bestuurder, en bedachten samen vervolgacties om het studiesucces en welzijn van psychische kwetsbare studenten te bevorderen.

De ontmoetingen met externe partners inspireerden tot een andere manier van werken en kijken binnen organisaties. Een meer inclusieve manier van werken en kijken, die uitgaat van gelijkwaardigheid en het gezamenlijk zorgdragen voor een gezonde organisatie (school, bedrijf, stad, samenleving), waar een betekenisvolle plaats is voor alle leden.

Lessons learned

- ▶ Voor een gelijkwaardige samenwerking rondom kwetsbaarheid is het aan te raden om het gesprek over ieders eigen kwetsbaarheid met alle leden van Koplopers, jongeren en docent-onderzoekers, samen te voeren. Als je als team het bespreekbaar maken van kwetsbaarheid serieus neemt, is het immers ook een kwestie van 'practice what you preach'. Bovendien draagt openheid over ieders eigen kwetsbaarheid bij aan herkenning en contact, twee voorwaarden voor gelijkwaardige samenwerking.
- ▶ Het inzetten van de contactstrategie, in het geval van Koplopers betekende dit een open gesprek voeren vanuit ieders kwetsbaarheid, is zeer waardevol voor het aangaan van inspirerende gesprekken tussen partners. Het bevordert de-stigmatisering en een gelijkwaardig contact.

2.5 Gelijkwaardig samenwerken

In deze paragraaf gaan we nader in op de gelijkwaardigheid van de samenwerking die we binnen Koplopers hebben nagestreefd. In de uitvoering van het project is het gelijkwaardig samenwerken altijd een spannend proces geweest met vragen als: Wie beslist wat we precies gaan doen? Waar en wanneer worden deze besluiten genomen? En hoe worden deze voorbereid? Fielding beschrijft patroon 6 van participatie als 'generatie-overstijgend leren als geleefde democratie waarbij sprake is van gedeelde verantwoordelijkheid en betrokkenheid bij het welbevinden van het gehele instituut waarbinnen jongeren en professionals zich bevinden' (Verbeek & Ponte, 2014, p.63). In de analyse van de gevolgde patronen van participatie binnen Koplopers (paragraaf 2.2.2) is patroon 6 van participatie op het eerste gezicht nauwelijks aan bod gekomen, maar bij nadere beschouwing zijn elementen van patroon 6 wel tot hun recht gekomen. De contactstrategie, waarbij projectleden en jongeren met elkaar en externe partners in gesprek gingen vanuit een open houding over kwetsbaarheid, bood kans op generatie-overstijgend leren en het slechten van barrières om te komen tot een geleefde democratie. Het erkennen van het door Fine (2018) benoemde machtsverschil, waarbij de docent-onderzoekers vertrekken vanuit een geprivilegieerde positie ten opzichte van de jongeren, is hierbij een belangrijk aandachtspunt. Een gelijkwaardige samenwerking

en gedeelde verantwoordelijkheid en betrokkenheid bij het welzijn van het hele instituut, wordt niet alleen bepaald door de communicatie- en beslisstructuur, maar ook door de houding en opstelling van alle deelnemers ten opzichte van elkaar. In het project Koplopers is dit een cruciale factor gebleken.

Koplopers

Projecten die gericht zijn op verandering en waarbij een gelijkwaardige participatie van de doelgroep wordt nagestreefd, hebben direct te maken met vraagstukken van macht en invloed. Wie bepaalt welke verandering urgent is? En wie bepaalt hoe deze verandering in gang gezet kan worden?

De betrokken docent-onderzoekers van Koplopers maken zelf deel uit van de dominante groep binnen de hogescholen, die gewend is de meeste zeggenschap te hebben in de samenwerking met studenten/jongeren. We wilden bij Koplopers anders omgaan met deze positie en zijn op zoek gegaan naar een manier van samenwerken waarin we onze macht en invloed konden delen met de jongeren. De wijze waarop we communiceerden en tot besluitvorming kwamen, is daarbij een belangrijke factor, evenals de manier waarop we met elkaar contact maakten over het thema van Koplopers: psychische kwetsbaarheid.

Besluitvorming

Binnen Koplopers werd de kern van de activiteiten ontwikkeld en uitgevoerd door het Jongerenteam en het projectteam. Deze twee groepen hadden ieder hun eigen bijeenkomsten voor overleg en besluitvorming; het projectteam eens in de zes weken, het Jongerenteam eens in de twee weken, waarbij het Jongerenteam werd begeleid door twee coaches (docenten). De bijeenkomsten van het projectteam waren gericht op de algehele voortgang van het project, op de samenwerking met de stuurgroep, met externe partners en met de twee betrokken hogescholen. Bij deze bijeenkomsten waren jongeren incidenteel aanwezig. Naast de formele bijeenkomsten van het projectteam, vond tussendoor overleg plaats tussen de projectleider en de verantwoordelijk lector, voor de dagelijkse coördinatie. Daarin werden de besluiten genomen die niet konden wachten tot het eerstvolgende projectgroep overleg, deze werden achteraf verantwoord.

Bij de meeste bijeenkomsten van het Jongerenteam waren leden van het projectteam aanwezig: de coaches, de uitvoerend projectleider en de lector. Op deze bijeenkomsten van het Jongerenteam werden de ervaringen met de eerdere activiteiten uitgewisseld en werden besluiten genomen over de komende activiteiten, zoals workshops, gesprekken en presentaties. Elke bijeenkomst startte met aandacht voor persoonlijke ontmoeting en welzijn, een gebruik dat we gaandeweg bij de bijeenkomsten van het projectteam hebben overgenomen. Vanaf september 2017 startten de bijeenkomsten van het jongerenteam telkens met een gezamenlijke maaltijd in het restaurant van Hogeschool Rotterdam. In de laatste fase van het project vergaderden beide teams regelmatig samen.

In de stuurgroep werden de grote lijnen uitgezet, in overleg met de projectleider en de verantwoordelijk lector. Bij de bijeenkomsten van de stuurgroep was telkens het Jongerenteam vertegenwoordigd en een ervaringsdeskundige jongere was vast lid van de stuurgroep.

Communicatie

De communicatie met het Jongerenteam verliep (na een start per email) grotendeels via WhatsApp. Er is een groep aangemaakt waaraan alle jongeren, coaches en projectteamleden deelnemen. Ter voorbereiding van een specifieke activiteit, werden er tijdelijke Whatsapp groepen met betrokken deelnemers ingericht. Naast deze formele contactmomenten hadden zowel de jongeren, als de docent-onderzoekers informele (online) contactmomenten.

Een open taalgebruik is belangrijk in de communicatie. Woorden die voor professionals vanzelfsprekend betekenis hebben, zijn voor jongeren soms niet bekend of hebben voor hen een stigmatiserende, negatieve bijklank. De wijze waarop wordt gesproken, en hoe lang dat duurt, heeft daarom de nodige aandacht gekregen, zodat iedereen gelijkwaardig kon en wilde blijven deelnemen in de gesprekken.

Gelijkwaardig samenwerken

De twee uitvoerende teams van Koplopers, het projectteam en het Jongerenteam, vertrokken vanuit ongelijkwaardige posities. Het projectteam was belast met de financiële en bestuurlijke eindverantwoordelijkheid, zowel naar de subsidiegever, naar de moederorganisaties (Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Inholland, Gemeente Rotterdam) als naar de partnerorganisaties en de praktijk. De projectleiding was de werkgever van de leden van het Jongerenteam. Zij heeft de leden van het Jongerenteam aangesteld en bij een van de dertien jongeren besloten de aanstelling na anderhalf jaar niet te verlengen.

Ook de toegang tot enkele randvoorwaarden waren niet voor iedereen gelijk. Denk hierbij aan (betaalde) tijd die voor de verschillende projectleden en jongeren beschikbaar was, of de toegankelijkheid tot deelname aan (informele en formele) communicatie en overleggen. De informele en persoonlijke contacten werden gevoed door de gezamenlijke maaltijden, waarmee we sinds september 2017 de bijeenkomsten van het Jongerenteam startten.

Analyse en conclusie

In Koplopers hebben we een gelijkwaardige manier van samenwerking nagestreefd. Is dit ook gelukt? Uit de interviews die zijn gehouden in het kader van de monitor komt naar voren hoe de verschillende deelnemers de samenwerking hebben ervaren.

Besluitvorming

De splitsing in bijeenkomsten met het Jongerenteam en projectteam heeft in de opstartfase spanningen opgeleverd. Hierdoor ervoeren de jongeren dat bepaalde ideeën vanuit het projectteam hun eigen initiatieven in de weg zaten. Of zoals een van de jongeren zegt: "Het Jongerenteam wilde hup knallen en aan de slag en dit maken en dat maken. En het begeleidingsteam had zoiets van we moeten beleid dit, plan dat. Terwijl wij praktisch aan het denken waren." Het ging hier met name om doelen waaraan we ons als project aan externen, zoals de subsidiegever, hadden gecommitteerd. In een bijeenkomst van het projectteam en Jongerenteam, waar we de doelen en het werkplan gezamenlijk hebben vormgegeven, zijn beide teams weer tot elkaar gekomen.

In de kernfase van het project groeide de bekendheid en populariteit van Koplopers en werd het Jongerenteam op allerlei podia uitgenodigd en dit leidde zoals gezegd tot vele tientallen bijeenkomsten met Koplopers. Deze aanvragen kwamen veelal binnen bij de uitvoerend projectleider en werden vervolgens voorgelegd aan het Jongerenteam. Het projectteam legde de aanvragen vervolgens voor aan het Jongerenteam als optie. Vrijwel altijd wilden de jongeren, in overleg met coaches en projectleider, graag uitvoering geven aan deze activiteiten. Ze haalden plezier uit de activiteiten, het projectteam hoefde nooit te 'zeuren' om medewerking en heeft geen aanvragen hoeven afzeggen wegens gebrek aan belangstelling. Wel benadrukten zowel projectleider als lector soms het belang van bepaalde aanvragen voor het realiseren van de doelstellingen van het project.

In de uitvoering van de externe activiteiten hadden de jongeren een doorgaans grote rol. Zij leidden de presentaties, workshops en gesprekken vanuit hun gezamenlijke ervaringsdeskundigheid. De projectleden die het meest betrokken waren bij deze activiteiten, hebben ervaren dat deze samenwerking tot meer gelijkwaardig contact met de jongeren leidde.

Iedere deelnemer leverde een bijdrage vanuit zijn of haar eigen talent, kennis en kunde. Zo heeft de uitvoerend projectleider samen met een jongere een presentatie gegeven op een Landelijke conferentie over Kinderrechten en met een andere jongere samen een Engelstalig abstract geschreven voor een workshop op een internationaal congres. Gezamenlijke deelname aan een internationaal [jongerencongres](#) (NJI, 2017) in Rotterdam (met diner) en een tweedaagse conferentie van het [lectorenplatform](#) in Leeuwarden (met hotelovernachting) droeg bij aan gelijkwaardigheid in de samenwerking.

De jongeren ervoeren dat zij met name 'in the lead' waren bij het voorbereiden van de geselecteerde activiteiten, en hebben dit gevoel soms gemist als het ging om hun eigen initiatieven die minder uit de verf zijn gekomen naast de activiteiten die werden aangedragen. De jongeren staken onverminderd veel tijd en energie in de voorbereiding van de activiteiten die zich op deze wijze aandienen. Minder tijd en aandacht resteerde er voor de ontwikkeling van ideeën vanuit het Jongerenteam zelf. In de periode van augustus-december 2019 hebben de coaches met de jongeren kleine subgroepen ingericht die elk een eigen onderwerp (Guerrilla activiteiten, Voorlichtingsactiviteiten, Onderzoek naar belemmerende en bevorderende factoren in de participatie, Media) op zich zouden nemen en plannen hiervoor zouden ontwikkelen. Elke subgroep kende een duo van jongeren als trekker. Echter, het succes van Koplopers, de vele verzoeken om bijdragen van het Jongerenteam op congressen, kennisateliers en in het onderwijs, leken de eigen initiatieven te verdringen.

In de stuurgroepvergadering van juni 2018 is deze situatie aangekaart en gezocht naar manieren waarop de jongeren nog meer in de hoofdrol konden komen. Bovendien was uit de tussentijdse analyse van de monitor naar voren gekomen dat de activiteiten van het Jongerenteam zich vooral richtten op het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid bij professionals. Activiteiten gericht op leeftijdsgenoten en op het identificeren van en veranderen van knelpunten in de participatie van psychisch kwetsbare jongeren, kwamen minder aan bod. In overleg met de stuurgroep is in juni 2018 besloten om peer-to-peer gesprekken te gaan houden met jongeren die door twee partnerorganisaties uit de stuurgroep zijn aangereikt. Deze groepsinterviews en individuele interviews voerden de jongeren op basis van een gesprekshandleiding Belemmerende en Bevorderende factoren die door twee van de jongeren uit het Jongerenteam is ontwikkeld onder begeleiding van de lector. De twee jongeren hebben vervolgens een training ontworpen en de andere leden van het Jongerenteam getraind in het gebruik van de checklist. De analyse en de terugkoppeling van de peer-to-peer gesprekken naar de jongeren en de achterliggende organisaties, is door het Jongerenteam en projectteam gezamenlijk gedaan.

Vlak voor de zomer 2019 stond de Slotconferentie van Koplopers gepland. In begin 2019 is de uitvoerend projectleider ernstig ziek geworden, dit heeft geleid tot langdurige uitval. De verantwoordelijk lector nam haar taken over om samen met de jongeren de slotconferentie voor te bereiden. Het plenaire gedeelte van de Slotconferentie werd, naar idee van de jongeren, opgezet als een voorstelling met theater, muziek en poëzie. De jongeren werden daarbij begeleid door een extern aangetrokken regisseur/coach. De jongeren besloten wat zij op het podium gingen brengen. Niet alle jongeren voelden zich even comfortabel in deze theatrale rol; een tweetal wel en een tweetal minder. Ze vonden het spannend om zichzelf zo bloot te geven op een groot podium. De communicatie met het projectteam in deze periode was beknopt en de besluitvorming over de vorm en inhoud lag volledig in handen van de jongeren samen met de regisseur. Achteraf zeggen jongeren hier dus wel 'in the lead' te zijn geweest, maar tegelijk mistten ze daardoor de structurerende en coaching die ze gewend waren en die hen duidelijkheid verschafte.

Voor de lector was de voorbereiding van de slotconferentie een spannende fase. Het risico bestond dat de gevolgde werkwijze enerzijds onveilig werd voor de jongeren en anderzijds onzeker voor de lector vanwege de uit handen gegeven regie. Het is een kwestie van vertrouwen, een delicate balans die je niet moet verspelen. Achteraf hebben de lector, een van de coaches en drie jongeren het proces geëvalueerd en is de kritiek op deze (te) open aanpak goed met elkaar doorgesproken.

In de afrondende fase van het project, bij het ontwikkelen van het Digitaal Magazine, hebben we een periode niet meer in aparte groepen overlegd, maar deden we dit als één team.

Dit was een goede ervaring waarin we als docent-onderzoekers en jongeren samen aan iets werkten. De tijdsinvestering die dit echter vroeg, en met name de verschillende momenten waarop eenieder beschikbaar was, maakten dat we gaandeweg toch steeds vaker als docent-onderzoekers terugvielen op overleg zonder de jongeren. Hier ontstond het risico dat de jongeren het eindproduct niet meer zouden herkennen als van zichzelf.

Het Digitaal Magazine was na afronding van het project nog niet gereed en alle communicatie ging als gevolg van de Coronacrisis in maart 2020 online. De eerste overleggen over het Magazine en de eindproducten in het Magazine zijn toen online gevoerd, aanvankelijk zonder de jongeren, maar later is dit op initiatief van een van de jongeren hersteld en participeerden zij in het overleg en de besluitvorming. De producten *Koplopers: lessons learned* en *Koplopers: factoren in participatie* zijn geschreven door leden van het projectteam. De jongeren hebben in de laatste fase van de ontwikkeling feedback gegeven op beide publicaties tijdens online bijeenkomsten.

Uit het voorgaande kunnen we concluderen dat het belangrijk is om de processen van besluitvorming zo in te richten dat de participatie van de jongeren optimaal tot zijn recht komt. En dit ook telkens te bewaken en aandachtspunt te laten zijn. Een goede communicatiestructuur waar iedereen toegang toe heeft, is cruciaal in de besluitvorming. Meer gezamenlijke overleggen tussen het Jongerenteam en projectteam, kunnen bijgedragen aan een meer gezamenlijke besluitvorming en gelijkwaardige samenwerking.

Communicatie

Als we de communicatie bekijken die binnen *Koplopers* is gevoerd, valt het volgende te concluderen. De communicatie tussen het projectteam en het Jongerenteam verliep in de eerste instantie via email, later zijn we Whatsapp meer gaan gebruiken. Dit snelle en informelere medium (niet AVG-proof) maakte direct, positief en gelijkwaardig contact mogelijk. Er werden niet alleen werkafspraken gemaakt, maar ook persoonlijke boodschappen gedeeld, zowel door de jongeren als door de projectleden. Toen de uitvoerend projectleider een lange periode ernstig ziek was, kreeg zij van een aantal jongeren persoonlijke boodschappen van bemoediging. Andersom namen projectleden ook buiten werktijden contact op met jongeren op momenten dat zij bezorgd waren over hun welzijn.

Taal is een factor van belang geweest in de samenwerking. In de beginfase, zeker bij het schrijven van de aanvraag, lukte het de projectleden niet om verbindende taal te gebruiken. De ambtelijke en wetenschappelijke taal vond geen weerklank bij de jongeren, en werkte eerder uit- dan insluitend. Gaandeweg het project hebben we de projecttaal losgelaten en een 'nieuwe taal' ontwikkeld waarin met elkaar een gedeelde eigenheid als projectgroep hebben gevonden. Het gaat hier niet alleen om 'taalsensitiviteit' maar ook om ruimte bieden aan nieuwe taal en betekenissen. In paragraaf 2.3 gingen we hier al nader op in.

De informele en persoonlijke contacten werden gevoed door de gezamenlijke maaltijden, waarmee we sinds september 2017 de bijeenkomsten van het Jongerenteam startten. Het samen eten van de jongeren, coaches en betrokken projectleden, bleken een gouden moment om persoonlijke ervaringen uit te wisselen, er was ruimte voor pijn en humor, voor de lichte en donkere kanten van het leven. Dit schiep herkenning en verbondenheid, intrinsieke voorwaarden voor gelijkwaardig samenwerken.

Gelijkwaardig samenwerken

Zoals eerder beschreven vertrokken de leden van het projectteam en Jongerenteam vanuit ongelijkwaardige posities als het gaat om verantwoordelijkheden en de beschikking over randvoorwaarden zoals beschikbare tijd en toegang tot communicatie en besluitvorming.

Maar de manier waarop we met elkaar omgingen, het onderlinge contact, is uiteindelijk bepalend geweest in het ontwikkelen van een gelijkwaardige samenwerking.

De leden van het Jongerenteam waren telkens alert op gelijkwaardigheid en momenten van ongelijkwaardigheid in de samenwerking en daagden de projectleden uit tot het afleggen van hun machtssymbolen zoals wetenschappelijke kennis en hun professionele status. Bij de kennismaking met een nieuwe coach, wees een van de jongeren de nieuwkomer erop dat op het moment dat hij enthousiast vertelt over zijn werk en zijn hobby, zij zich klein voelt worden omdat zij niet dergelijke 'wapenfeiten' kan noemen.

De gedeelde openheid over ieders eigen kwetsbaarheid heeft bijgedragen aan een gelijkwaardig, direct en persoonlijk contact. De contactstrategie (paragraaf 2.4) waarbij we open met elkaar in gesprek gingen over kwetsbaarheid en kracht heeft hierin een belangrijke positieve rol gespeeld. Mythen werden ontkracht (bijvoorbeeld over psychosen) en de kwetsbaarheid werd genormaliseerd. Er bleef wel degelijk sprake van ongelijke machtsposities, maar waar het op het menselijke contact aankwam, was er sprake van gelijkwaardigheid. Juist het persoonlijke contact, waarin ieder zijn kwetsbaarheid liet zien, droeg bij aan gelijkwaardigheid en voorkwam het proces van 'othering' zoals Fine dat noemt (Fine, 2018, p.26). Zoals een van de jongeren het verwoordde: "we waren niet gelijkwaardig in taken, maar wel van mens tot mens".

Wij zien hierbij overigens dat we het open contact over kwetsbaarheid en gelijkwaardige samenwerking niet met iedereen hebben kunnen bereiken. In de loop van het project is een aantal jongeren en projectleden voortijdig met Koplopers gestopt. Sommigen vielen uit door ziekte of kregen ander werk, met anderen lukte het niet om een gelijkwaardige samenwerkingsrelatie op te bouwen.

Door de openheid die de jongeren toonden ten aanzien van psychische kwetsbaarheid, zagen we vanuit de eerste hand de positieve respons van derden. Bij de vele ontmoetingen waaraan Koplopers deelnam, inspireerden de jongeren tot een meer inclusieve manier van werken en kijken, die uitgaat van gelijkwaardigheid en het gezamenlijk zorgdragen voor een positief, gezonde samenleving, waar een betekenisvolle plaats is voor alle leden. In dat opzicht is patroon 6 van Fielding regelmatig bereikt (Verbeek & Ponte, 2014, p.63). Namelijk, generatie-overstijgend leren als 'geleefde democratie': gedeelde verantwoordelijkheid en betrokkenheid bij het welbevinden van het gehele instituut waarbinnen jongeren en professionals zich bevinden. Tegelijkertijd zien we uit de analyse van de contactstrategie dat dit patroon verwatert zodra de contactfrequentie en -intensiteit weer afneemt. Het is daarom belangrijk basale randvoorwaarden in de gaten te houden, zodat iedereen in elke fase van het project gevraagd wordt deel te nemen aan de overleggen en besluitvorming.

Het onderwerp psychische kwetsbaarheid vraagt voortdurende aandacht in een gezonde organisatie (school, bedrijf, stad). Als het contact niet goed is, daalt het vertrouwen en als gevolg daarvan weer het contact. Achteraf gezien hadden regelmatig we de samenwerking en de invloed van verschillende posities, stigma's en vooroordelen, met elkaar expliciet moeten bespreken en evalueren. Dan was de impact op een open communicatie, een gelijkwaardige besluitvorming en gelijkwaardige samenwerking volgens patroon 6 van participatie wellicht groter en duurzamer geweest.

De woorden van jongere Tim, die ons vertelde over 'verstel' (in tegenstelling tot 'herstel'), lijken ook van toepassing te zijn op het proces dat wij zelf als projectteamleden hebben ervaren: Verstel is cirkelbeweging die begint met onwetendheid, een fase van verwarring. Het schuurt. Je moet opnieuw betekenis geven aan jezelf en je context. Dan moet je bij je kwetsbaarheid komen en die kwetsbaarheid een plek, betekenis, geven zodat je weer in je kracht komt. En ten slotte volgt de verwondering.

Lessons learned

- ▶ Pas de wijze van communiceren en onderzoek doen aan op de behoefte en voorkeuren van de betrokken jongeren. Lange gesprekken of teksten waarin abstracte taal wordt gebruikt, nodigen jongeren niet uit om deel te nemen, of sluiten hen zelfs uit. Maak gebruik van creatieve, actiegerichte manieren waarop jongeren en hun gesprekspartners zich kunnen uitdrukken en met elkaar in gesprek kunnen. Sta open voor een nieuwe taal. De opbrengsten hiervan zijn goed te verzamelen en op een later moment als geheel te analyseren.
- ▶ Let op verschillen die ontstaan vanuit een ongelijke toegang tot randvoorwaarden zoals (betaalde) tijd en toegang tot communicatie en overleg.
- ▶ Wees alert op besluitvorming die al dan niet expliciet of impliciet plaatsvindt en wie daarbij niet betrokken is.
- ▶ Deel verhalen en momenten van kwetsbaarheid met elkaar zodat je elkaar als mens ontmoet, en niet vanuit een functie of positie.
- ▶ Momenten van informeel samenzijn, zoals de gezamenlijke maaltijden, zijn zeer waardevol voor het ontwikkelen van authentiek en gelijkwaardig contact.
- ▶ Bespreek het doel van gelijkwaardige samenwerking expliciet en reflecteer regelmatig met elkaar hoe dit doel wel of niet wordt behaald.

2.6

Reflectie binnen participatief actieonderzoek

Binnen participatief actieonderzoek wordt kennis opgebouwd op basis van ervaringskennis van de betrokkenen. Omdat het gaat om het ontwikkelen van activiteiten en het leren van die ervaringen, is reflecteren een constant kernproces van participatief actieonderzoek (Migchelbrink, 2016). Ook Verbeek en Ponte (2014) hechten er het belang aan om als onderzoeksteam gedurende het traject met enige regelmaat de samenwerking tegen het licht te houden en te reflecteren op de vraag hoe de participatie vorm te geven.

Koplopers

Omdat Koplopers een project was waarin we op geheel nieuwe wijze wilden samenwerken met een Jongerenteam en we ons realiseerden dat we gaandeweg onze werkwijze moesten ontwikkelen, namen we ons vanaf de start van Koplopers voor gebruik te maken van reflectie. Voor dit doel heeft een van de onderzoekers (de eerste auteur van dit stuk) gedurende de hele looptijd het project gemonitord. Met individuele leden van het projectteam en jongeren zijn interviews afgenomen over hun ervaringen met de samenwerking. In de tweede helft van het project heeft een student Social Work hieraan meegewerkt in het kader van haar afstudeeronderzoek. De resultaten van de monitor zijn tussentijds voorgelegd in gesprekken met het projectteam, het Jongerenteam en de stuurgroep en hebben geleid tot voornemens over hoe verder te werken. Dit is een voorbeeld van een heel expliciete manier van gezamenlijke reflectie. Op kleinere schaal kwam reflectie ook vaak aan bod. Zo werd na afloop van

activiteiten veelal even teruggeblikt en werden tips en tops uitgewisseld. Tijdens overleggen daarna werd ruimte genomen om samen terug te kijken op de activiteit en feedback uit te wisselen.

Kritische vrienden

Onze eigen werkwijze en inzichten wilden we graag toetsen bij anderen met kennis van jeugd en participatie. Verbeek en Ponte (2014) spreken over 'kritische vrienden' buiten de eigen onderzoeksgroep die gevraagd kunnen worden om kritisch mee te denken en veronderstellingen te toetsen.

Bij Koplopers hebben we gebruik gemaakt van een stuurgroep waarin vertegenwoordigers zaten van regionale en lokale organisaties die te maken hebben met dezelfde doelgroep. Organisaties die werken met en voor jongeren binnen de domeinen onderwijs, arbeid, welzijn en geestelijke gezondheidszorg

Analyse en conclusie

Achteraf moet worden gezegd dat veel jongeren de hierboven beschreven werkwijze niet altijd hebben herkend als reflectie. We hebben de volle potentie van gezamenlijke reflectie niet benut. Dit kan te maken hebben met het feit de reflectie op losstaande momenten plaatsvond. Een duidelijke rode draad om de opeenvolgende ervaringen, kennis en inzichten te verbinden, ontbrak. Daarnaast heeft reflectie baat bij een bepaalde mate van vertraging. De reflectie binnen Koplopers, door jongeren en projectleden, was beter tot zijn recht gekomen als we met regelmaat expliciet tijd hadden genomen om samen stil te staan bij bovengenoemde vraagstukken van samenwerking, communicatie en participatie.

In het project hebben we ervaren dat de jongeren soms al het gepraat een beetje zat waren en liever wilden overgaan tot actie. Het zou jongeren kunnen helpen om hun ervaringen op andere manieren op te halen. Denk bijvoorbeeld aan het inspreken van een reflectie via een geluidsopname op de eigen telefoon, het schrijven van veldnotities of in een tekening. Deze reflecties kunnen dienen als start voor een gezamenlijk reflectiegesprek. Wanneer hier in opeenvolgende bijeenkomsten op wordt teruggekomen, worden de reflecties verrijkt en verdiept en krijgt gezamenlijk ervaringsleren een grotere opbrengst.

Kritische vrienden

Tijdens de bijeenkomsten van de stuurgroep waren steeds enkele van de jongeren aanwezig en actief. De inbreng van de jongeren zorgde volgens sommigen leden tot reflectie op de eigen organisatie, en de positie van jongeren daarin. De stuurgroep stelde op haar beurt scherpe vragen aan Koplopers over de gevolgde werkwijze en gestelde doelen. Zo ontstond er een gedeeld reflectieproces, dat niet alleen van invloed is geweest binnen het project zelf, maar ook resoneert binnen de organisaties waarin we de participatie van de doelgroep probeerden te vergroten.

Lessons learned

- ▶ Organiseer met regelmaat momenten waarop met alle deelnemers bewust kan worden stilgestaan bij de opgedane individuele en collectieve vraagstukken en inzichten tot nu toe en formuleer op basis daarvan voornemens voor de toekomst. Hoe meer deze voornemens op een later moment weer tegen het licht worden gehouden in nieuwe reflecties, des te meer kan ervaringsleren het proces van participatief actieonderzoek ondersteunen.
- ▶ Zoek naar creatieve vormen van reflectie die aansluiten bij de jongeren.
- ▶ Het opzoeken van kritische vrienden, helpt een (onderzoeks)team om de eigen overtuigingen en werkwijze tegen het licht te houden, waarmee de kans groter wordt dat de verandering die je wilt bewerkstelligen, daadwerkelijk plaatsvindt.

2.7 Opbrengst van participatief actieonderzoek in Koplopers

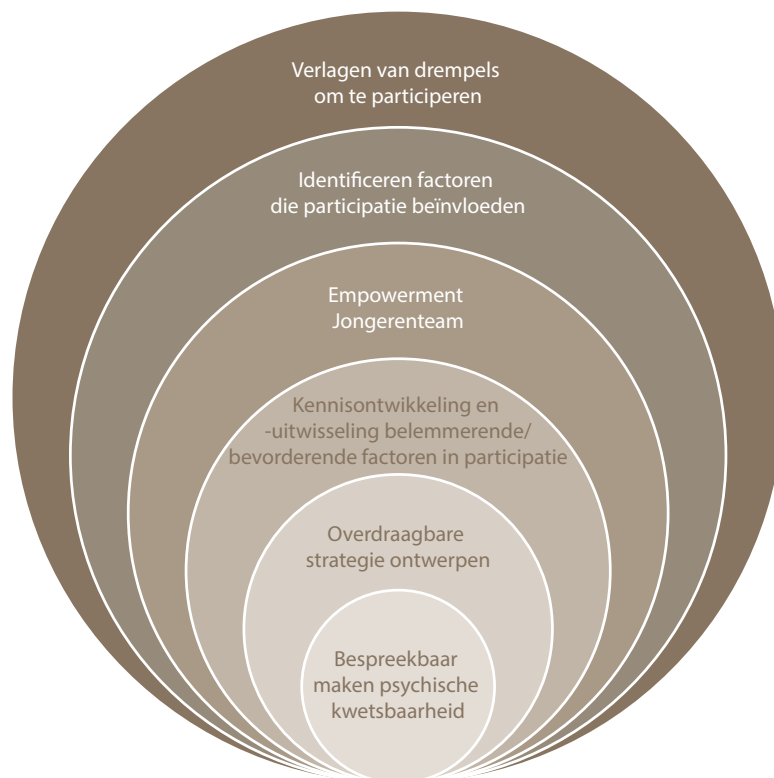
In de voorgaande paragrafen hebben we op basis van de uitgangspunten van (kritisch) participatief actieonderzoek de strategie van Koplopers beschreven en geanalyseerd aan de hand van vijf thema's: Patronen van Participatie, Ruimte geven aan andere stemmen, Contactstrategie, Gelijkwaardig samenwerken en Reflectie. In deze laatste paragraaf van Deel II gaan we in op de vraag of we met deze strategie de doelen van Koplopers bereikt hebben. Vanuit de aanvraag voor het ontwikkelproject Koplopers zijn zes doelen geformuleerd, drie landelijke (L) en drie regionale (R):

Doelen Koplopers

- L1: Het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid
- L2: Een overdraagbare strategie ontwerpen om mét jongeren zelf de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid te bevorderen
- L3: Kennisontwikkeling en -uitwisseling over de belemmerende/bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid
- R1: Empowerment van het Jongerenteam van Koplopers
- R2: Identificatie van succes- en belemmerende factoren op regionaal niveau
- R3: Drempels van participatie op regionaal niveau helpen verlagen

Vanuit de monitor en de stuurgroep kregen we halverwege de looptijd van het project, het signaal dat er tot dan toe veel tijd en energie was gaan zitten in de eerste twee doelen: het bespreekbaar maken van kwetsbaarheid en het ontwikkelen van een overdraagbare strategie. Dit had kunnen suggereren dat we in de tweede helft van het onderzoek juist moesten inzetten op de andere doelen, maar bij nadere bestudering van de samenhang van de doelen kwamen we tot een andere conclusie. We konden het bespreekbaar maken van kwetsbaarheid niet afdoen als doel dat voldoende behaald was, om onze aandacht daarna te verleggen naar het volgende doel, maar we moesten dit primaire doel gebruiken om verder te komen.

De gestelde doelen voor Koplopers hingen zodanig samen dat elk doel in zekere zin een voorwaarde vormde voor het succesvol werken aan de ontwikkeling van het volgende doel. Hierbij konden we niet één voor één aan de doelen werken en deze afvinken, maar moesten we de voorgaande doelen steeds levend houden en gebruiken als brandstof om door te blijven ontwikkelen. Zonder deze brandende kern, doven ook de buitenringen uit.

L1 PSYCHISCHE KWETSBAARHEID BESPREEKBAAR MAKEN

Uitgaande van deze strategie heeft Koplopers als project 100 ontmoetingen georganiseerd, waarbij de ervaringsdeskundige jongeren in contact zijn geweest met ongeveer 1400 deelnemers. Denk aan uitwisseling met partners op conferenties, in stuurgroepen, veldbezoeken, workshops, professionaliseringsmiddagen van docenten, studie-ondersteuners en ook 'kleine gesprekken' met bestuurders, experts, sleutelfiguren en jongeren.

Met het inzetten van de contactstrategie is Koplopers er goed in geslaagd om doel L1, het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid te realiseren. Niet alleen het aantal ontmoetingen en deelnemers, ook de kwaliteit van de ontmoetingen, afgemeten aan de positieve respons en de vele uitnodigingen, heeft hieraan bijgedragen. Het gesprek dat Koplopers aanging, sloot bovendien goed aan bij landelijke aandacht voor het onderwerp psychisch welzijn in onderwijs (Landelijk Netwerk Studenten Welzijn), bij partnerorganisaties (o.a. Mind) en in de media.

Het participatief actieonderzoek, met de sterke inbreng van jongeren met psychische kwetsbaarheid zelf, heeft ons voortdurend uitgedaagd om bij het bespreken van psychische kwetsbaarheid te luisteren naar andere stemmen dan de dominante. Dit werd meteen duidelijk bij de start, het ontwikkelen van de aanvraag. We moesten bewust uit onze routine stappen waarbij de 'usual suspects' van onderzoekers en beleidsmakers bepalen wat het onderzoeksprobleem, het 'usual subject', is en niet de jongeren die zelf dagelijks praktijkervaringen opdoen.

We stapten uit het 'usual framework' waarin de jongeren gezien worden als behoeftigen met een psychische beperking, die hulp zochten en elk een eigen buddy nodig hadden (het eerste idee: de 'usual action'). De Koplopers jongeren zijn krachtige jonge mensen, die graag met anderen in gesprek gaan over wat nodig is voor inclusie. Cormac Russell, onderzoeker op het gebied van community development, verwoordt dit als volgt: deelnemers uit de doelgroep zijn niet 'the needy ones' maar 'the needed ones' (Voordracht [Lectorenplatform Sociaal Werk](#), 2018). In het contact met de jongeren werd ook onze eigen (psychische) kwetsbaarheid besproken, dit doorbrak de 'usual relation' van onderzoeker en doelgroep en opende de weg voor een gelijkwaardige samenwerking.

Bij de vele activiteiten en ontmoetingen om psychische kwetsbaarheid bespreekbaar te maken, voelden de jongeren zich gehoord. Via de contactstrategie maakten ze op een persoonlijk niveau contact met de gesprekspartners. Hun definitie van de situatie en hun uitleg van wat het betekent om met psychische kwetsbaarheid deel te nemen aan onderwijs, werk of als cliënt in de zorg, werd serieus genomen. De jongeren hebben met hun gedeelde, collectieve verhaal vraagtekens gezet bij het dominante verhaal waarbij psychisch zieke jongeren beperkt en behoeftig zijn en om reden van hun gebrek niet (goed) kunnen participeren in onderwijs en werk of als cliënt van de zorg. Zij hebben laten zien hoe stigma's en negatieve denkbepelden kunnen leiden tot excluderende reacties en systemen. De gelijkwaardige ontmoetingen met externe partners inspireerden tot een andere manier van werken en kijken binnen organisaties. Een meer inclusieve manier van werken en kijken, die uitgaat van gelijkwaardigheid en het gezamenlijk zorgdragen voor een gezonde organisatie (school, bedrijf, stad, samenleving), waar een betekenisvolle plaats is voor alle leden.

L2 ONTWIKKELEN VAN EEN OVERDRAAGBARE STRATEGIE

Het tweede doel van Koplopers was het ontwikkelen van een overdraagbare strategie. Het ontwikkelen van de strategie hebben we op basis van de uitgangspunten van participatief actieonderzoek met alle deelnemers (jongeren, projectleden stuurgroep) samen gedaan. Dit is een proces van vallen en opstaan geweest, waarbij verschillende patronen van participatie zichtbaar waren. Op sommige momenten namen de onderzoekers eenzijdig een grote stap, bijvoorbeeld bij het beschrijven van de doelen, waarmee een valse start werd gemaakt. Een paar stappen terug waren dan nodig om de plannen en ideeën van de onderzoekers en jongeren weer op één lijn te krijgen en recht te doen aan een gelijkwaardige samenwerking. Gedurende het hele project hebben we het ontwikkelproces kritisch laten volgen door een monitor, de stuurgroep en in de uitwisseling met de subsidiegever ZonMw. Deze publicatie is een weerslag en analyse van onze ervaringen en maakt de strategie inzichtelijk en overdraagbaar voor geïnteresseerde collega's. Ook bij dit doel merken we dat we aansluiten bij een actuele ontwikkeling naar grotere belangstelling voor participatief actieonderzoek waarbij (ervaringsdeskundige) deelnemers uit de doelgroep betrokken zijn. ZonMw laat hierin een [progressief geluid](#) horen (Jansen, 2020) en is als subsidiegever een belangrijke stimulator geweest. Ook vanuit partnerorganisaties is er belangstelling getoond om te leren van de strategie van Koplopers, oa. ROC Midden-Nederland /Buurtzorg Jong.

R1 EMPOWERMENT VAN HET JONGERENTEAM

valt te duiden als een voorwaardelijk en op zich staand doel. Om Koplopers als participatief actieonderzoek te laten slagen, is een sterk team van ervaringsdeskundige jongeren nodig. In fase II van het project, de opstartfase, hebben we expliciet geïnvesteerd in de empowerment van de jongeren en hun ontwikkeling van ervaring naar ervaringsdeskundigheid door het ontwikkelen en delen van de herstelverhalen. Sommige leden van het Jongerenteam waren bij aanvang al getraind als ervaringsdeskundige via [Expex](#). Maar bovenal is de empowerment een wederzijds en doorlopend proces gebleken: door de intensieve samenwerking en het persoonlijke contact over kwetsbaarheid, versterkten de jongeren de projectleden en

andersom. Het krachtige Jongerenteam is de succesfactor van Koplopers gebleken. Empowerment van het Jongerenteam was niet alleen voorwaarde voor het slagen van Koplopers, maar het onderlinge commitment bracht ook oprechte aandacht voor de persoonlijke ontwikkeling van elke Koploper jongere met zich mee. Meer hierover schrijven we in Deel III.

L3, R2 KENNIS ONTWIKKELEN EN UITWISSELEN OVER BELEMMERENDE EN BEVORDERENDE FACTOREN

Dit doel hebben we zowel op landelijk als op regionaal niveau nagestreefd. Het Jongerenteam heeft aan dit doel bijgedragen door het ontwikkelen en delen van hun eigen herstelverhaal, via gesprekken met externe partners en in de peer-to-peer gesprekken. Voorafgaand aan de peer-to-peer gesprekken is door twee jongeren onder begeleiding van de lector een 'checklist' gemaakt en hebben zij de andere jongeren getraind in het gebruik. Deze checklist diende als een gesprekshandleiding voor de gesprekken met leeftijdsgenoten, die in najaar 2018 hebben plaatsgevonden. In de handleiding en de training was de wezenlijke invloed van de jongeren zichtbaar: zij boden handvatten voor een meer empathische en gelijkwaardige vorm van interviewen. Dit had gevolgen voor de resultaten, er zat meer variatie in de vorm en diepgang van het materiaal, maar het vinden van generieke uitkomsten was moeilijker.

Een grote bijdrage aan de kennisontwikkeling vond plaats vanuit de onderzoeken die door meer dan 50 studenten (voornamelijk Social Work) van Hogeschool Rotterdam en Inholland zijn uitgevoerd. De leden van het Jongerenteam dienden als inspiratie voor de studenten en zij wisselden in bijeenkomsten, interviews en gastlessen met hen van gedachten. In de scripties van de studenten zien we de invloed van de jongeren terug in een bottom-up benadering, een deelnemers-perspectief van psychische kwetsbaarheid.

Een van de projectleden heeft een samenhangende analyse gemaakt van de factoren zoals deze naar voren zijn gekomen in de herstelverhalen, studentonderzoeken en peer-to-peer gesprekken, te raadplegen in *Koplopers: factoren in participatie*. Uit deze samenhangende analyse blijkt dat participatief actieonderzoek nieuwe kennis oplevert. De kwaliteit van die kennis is dan niet zozeer wetenschappelijk onderbouwd maar doorleefd in het dagelijks leven van de doelgroep zelf. Deze kennis is in beeld gebracht via inzet van ervaringsdeskundigheid en via de beroepsproducten van tientallen bachelor studenten van Hogeschool Rotterdam en Inholland die interviews hebben gehouden met jongeren en professionals.

R3 DREMPELS VAN PARTICIPATIE VERLAGEN

Het zesde doel van Koplopers was gericht op het verlagen van de drempels die jongeren met psychische kwetsbaarheid ervaren bij hun participatie aan het onderwijs, stage en op weg naar werk, en in het algemeen welzijn. Dit doel hebben we niet als losstaand doel nagestreefd, maar vanuit een groeimodel zoals weergegeven in de cirkel aan het begin van deze paragraaf. Vanuit de gesprekken over kwetsbaarheid, en de onderzoeken naar belemmerende en bevorderende factoren bij bijvoorbeeld de opleidingen Social Work, Lerarenopleidingen Geschiedenis en Economie, en de Willem de Kooning Academie hebben we op Hogeschool Rotterdam een proces van reflectie en verandering ingezet.

Bij Hogeschool Inholland heeft een vergelijkbaar proces plaatsgevonden bij de opleidingen Social work op de locaties Rotterdam en Den Haag. De gesprekken en onderzoeksactiviteiten daar hebben een impuls gegeven aan peer-to-peer bijeenkomsten voor studenten die een beperking ervaren in hun studie. Beide hogescholen zijn echter grote en complexe organisaties, de impact van een project als Koplopers is bescheiden en niet direct zichtbaar.

Bij externe organisaties hebben de gesprekken en ontmoetingen (peer-to-peer gesprekken en gesprekken met professionals, bestuurders) bijgedragen aan het bespreekbaar maken en reflecteren op participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Dit heeft niet tot direct zichtbare verlaging van drempels geleid. Op het gebied van arbeid hebben een aantal studentenonderzoeken bijgedragen aan kennisontwikkeling, bewustwording en aanbevelingen om de participatie te versterken: onder andere onderzoek bij het Jongerenloket, bij een reïntegratiebureau en Pameijer.

Binnen de gemeente Rotterdam heeft Koplopers impact gehad via de ontmoetingen die hebben plaatsgevonden. Jurriën Heydelberg, senior beleidscoördinator jeugd van de gemeente, vertelde in het jaarboek van ST-RAW over de kracht die gepaard gaat met de kwetsbaarheid van de jongeren en trok een aantal lessen ten aanzien van gemeentelijk beleid rondom jeugd ([ST-RAW, 2019](#)).

Concluderend

kunnen we zeggen dat we met de strategie van Koplopers onze principes hebben behaald. Op sommige punten hebben we veel meer bereikt dan we van te voren hadden bedacht: We zijn ons bewust geworden van de verschillende machtsposities en mogelijke patronen van participatie; we hebben waarde van het adagium: 'Nothing for us or about us, without us' ervaren; we hebben in de 100 uitgevoerde activiteiten een andere kritische stem kunnen vertolken, ook op het gebied van onderzoek; we hebben ons de contactstrategie eigen gemaakt en ervaren wat een gelijkwaardig gesprek kan opbrengen; we hebben intern het proces van 'othering' doorbroken en hebben in contact met anderen bijgedragen aan destigmatisering van psychische kwetsbaarheid; en we hebben als onderzoekers ervaren wat een gelijkwaardige samenwerking inhoudt vanuit betekenisvolle coalities.

Het doel gericht op verlagen van drempels van participatie op regionaal niveau, hebben we slechts in bescheiden mate weten te bereiken. Om het effect te verduurzamen en veranderingen in het professionele handelen en gevoerde beleid te kunnen bewerkstelligen, zou een voortzetting van betrokkenheid van jongeren nodig zijn. Binnen Hogeschool Rotterdam en Hogeschool Inholland wordt gezocht naar een manier om ervaringsdeskundige jongeren een duurzame plek te geven. Bij Hogeschool Rotterdam wordt een nieuw keuzevak ontwikkeld 'Students Voice', in het kader van de Werkplaats Inclusieve pedagogiek en didactiek. In antwoord op de oproep van ZonMw (juni 2020) om kennisproducten te ontsluiten via een systeem van kennismouchers, wordt samen met de jongeren een voorstel ontwikkeld de stem van ervaringsdeskundige jongeren te laten klinken. Maar, verandering van onrechtvaardige situaties (het doel van participatief actieonderzoek) is een complex en langdurig proces. Het is als een steen in de vijver, met steeds verder reikende golven. Met Koplopers hebben we een gesprek geopend waarin nieuwe stemmen klinken.

“Daar waar stigma’s bestaan, etiketten en vooroordelen, is participatie een passende manier om deze te overwinnen.” Frans Spierings, als lector verbonden aan Koplopers, heeft veel van de samenwerking met de jongeren geleerd: “Er zijn meerdere opvattingen over de kenbaarheid van de werkelijkheid en de rol van onderzoek hierin. De ene opvatting is dat de werkelijkheid objectief kenbaar is, en dat ‘feiten’ benut kunnen worden om verbeteringen door te voeren. Het zogenaamde positivisme. De onderzoeker neemt hierin zoveel mogelijk een neutrale positie in. Dit model is geënt op de natuurwetenschappen. Er is ook de opvatting dat (met name) de sociale werkelijkheid – ik ben socioloog en ik heb affiniteit met beide opvattingen – bestaat uit door mensen gemaakte structuren, culturen en instituties en dat sommige mensen in de samenleving hier meer baat bij hebben dan anderen. Deze structuren/culturen zijn gegroeid en ze worden beschermd door institutionele macht. Ons ontwikkelproject Koplopers zet onderzoeksmethoden in die niet neutraal zijn, maar verandering- en actiegericht. Om de sociale werkelijkheid rechtvaardig te maken voor iedereen.

Met Koplopers luisteren we naar andere stemmen dan de dominante, en laten deze andere stemmen doorklinken. Zo kunnen we samen leren een rechtvaardiger systeem op te bouwen. Drempels te overwinnen. Machtsstructuren te doorbreken. Patronen te veranderen. Dit is een aanpak die gebaseerd is op de opvatting dat je de samenleving kan veranderen, kan verbeteren, door misstanden te adresseren en als onderzoeker op te komen voor die groepen die hinder ondervinden van deze misstanden. Ik gebruik mijn positie om de stem van deze groepen te laten horen. Aan psychische kwetsbaarheid is een stigma verbonden. Mensen die in een situatie van psychische kwetsbaarheid verkeren, worden niet als volwaardig gezien. Koplopers vraagt mensen in deze situaties juist om te participeren, luistert naar ze, geeft ze invloed. Om de status quo te veranderen. In hun voordeel. En dit voordeel kan ieders voordeel worden, wanneer we ons bewust worden, dat iedereen op momenten meer of minder kwetsbaar is. En dat de drempels onnodig zijn voor alle groepen. Deze vorm van **actieonderzoek** is een door en door subjectieve methode. Om nieuwe ideeën op te doen die er daarvoor niet waren en die niet werden benut. Centraal staan de ervaringen en betekenissen van mensen.”

Ontwikkeling en coaching van een ervaringsdeskundig Jongerenteam

De kern van de strategie van Koplopers is het werken met een team ervaringsdeskundige jongeren, volgens de uitgangspunten van participatief actieonderzoek. In dit deel gaan we in op de vraag hoe het Jongerenteam in staat is gesteld om samen aan de slag te gaan. Als eerste beschrijven we de werving, samenstelling en facilitering van het Jongerenteam. Vervolgens gaan we in op (de ontwikkeling van) ervaringsdeskundigheid. Ten slotte hebben we aandacht voor de coaching van jongeren met psychische kwetsbaarheid.

3.1 Werving, samenstelling en facilitering Jongerenteam

Over de samenstelling van het te vormen Jongerenteam schreven we in de projectaanvraag het volgende: “De doelgroep van het project wordt gevormd door jongeren (15-25 jaar) met psychische problemen. De focus ligt op psychische problematiek die zich ontwikkelt of manifesteert in de puberteit en adolescentie, waaronder psychische stoornissen, verslavings- en traumagerelateerde problematiek. Daarbij is, in navolging van het advies van de Gezondheidsraad (2014), niet de medische classificatie leidend maar de ziektebeleving (de psychische problemen) en de door de jongeren ervaren hindernissen in het streven naar participatie. De jongeren dreigen uit te vallen of zijn reeds uitgevallen bij het mbo/hbo onderwijs, welzijn of de weg naar stage en werk. De keuze voor mbo/hbo komt voort uit de gedachte dat in mbo/hbo de culturele diversiteit van de jonge Rotterdammers wordt weerspiegeld, terwijl in de geïndiceerde GGZ allochtone jongeren ondervertegenwoordigd zijn (Mikado, 2010). Culturele achtergrond is een relevant aandachtspunt aangezien die achtergrond invloed heeft op de ziektebeleving en -acceptatie, evenals op processen van stigmatisering en participatie.”

Werving Jongerenteam

Voorafgaand aan het schrijven van de aanvraag, heeft het ontwikkelteam focusgroepgesprekken gevoerd met psychisch kwetsbare jongeren. Op 21 april 2016 zijn op uitnodiging zestien jongeren bijeengekomen in het stadhuis van Rotterdam. Zij vormden een divers samengestelde groep jongeren wat betreft gender, culturele achtergrond en opleiding en dagbesteding (vavo, mbo, hbo, geen onderwijs volgend, werkend). We zijn met deze jongeren in contact gekomen via de Academische Werkplaats STRAW, de Werkplaats Sociaal Domein en via andere persoonlijke en professionele netwerken. Nadat de aanvraag was gehonoreerd en we van start konden met Koplopers als project, zijn we jongeren gaan werven voor het Jongerenteam.

Het projectteam heeft een profielschets opgesteld (zoals hieronder te zien) en een uitnodiging aan jongeren geschreven ([zie bijlage](#)). Deze uitnodiging is verspreid binnen haar eigen netwerk en onder de stuurgroepleden. Daarnaast hebben we de jongeren en instellingen, die in 2016 hadden deelgenomen aan de focusgroepgesprekken, opnieuw benaderd.

PROFIELSCHETS JONGERE KOPLOPERS JONGERENTEAM februari 2017

- Ervaring met psychische kwetsbaarheid;
- De jongere bevindt zich in een fase van actief herstel of is hersteld;
- De groepssamenstelling is divers qua psychische problematiek. De focus ligt daarbij op problematiek die zich ontwikkelt in de adolescentie;
- De groepssamenstelling is divers qua opleiding (mbo en hbo uit diverse domeinen). Ook een jongere die op dit moment niet deelneemt aan het onderwijs is welkom;
- De groepssamenstelling is divers qua culturele achtergrond en gender;
- Leeftijd plm. 17 tot 27 jaar;
- De jongere is bereid en vindt het leuk om naar buiten te treden en in gesprek te gaan over psychische kwetsbaarheid;
- De jongere is bereid en vindt het leuk om daarbij zijn eigen ervaringen in te zetten;
- De jongere heeft een proactieve en creatieve houding en is gericht op samenwerking;
- De jongere heeft vier uur per week gedurende ruim een jaar beschikbaar om aan dit project te werken;
- Voorkeur voor jongeren woonachtig in regio Rijnmond;
- Het is een pré als de jongere een relevant (persoonlijk) netwerk heeft en dit ook wil betrekken.

Op de uitnodiging hebben veertien jongeren gereageerd met een brief. Na gesprekken met hen, zijn we van start gegaan met zeven jongeren: vier van de twee deelnemende hogescholen, twee studierend aan het mbo een jongere die de opleiding ervaringsdeskundige *Howie the Harp* had gevolgd en werkte als ervaringsdeskundige.

Samenstelling Jongerenteam

In de loop van het project meldden zich telkens nieuwe jongeren en zijn nieuwe jongeren gevraagd te participeren. Opgeteld bij de zeven jongeren waarmee we gestart zijn, hebben gedurende de looptijd van het project nog zes, dus in totaal dertien jongeren deelgenomen. Negen van de dertien jongeren hebben een heel actieve rol vervuld en vier jongeren hebben een incidentele bijdragen geleverd.

De jongeren, zeven meisjes en zes jongens, waren tussen de 19 en 33 jaar oud. Negen jongeren volgden ten tijde van *Koplopers* een hbo-opleiding, hadden een hbo-opleiding afgebroken of afgerond. Drie jongeren volgden een mbo-opleiding. De opleiding Ervaringsdeskundige van *Howie the Harp* werd gevolgd door drie jongeren. Drie jongeren waren getraind door *Expex*. De culturele achtergrond van de jongeren was divers, zes jongeren hebben een bi-culturele achtergrond, twee met migratie-ervaring. De meeste jongeren komen uit Rotterdam, de anderen uit de regiogemeenten. De psychische problematiek waarmee de jongeren te maken hadden was divers: angst- en paniekstoornis, autisme, borderline, depressie, psychose, dysthymie, PTSS, seksueel misbruik, pesterijen, verslaving, eetstoornissen, hypochondrie, psycho-somatische klachten, functionele problemen als gevolg van niet-aangeboren hersenletsel. Hierbij was overigens niet een (officiële) diagnose leidend, maar de duiding die jongeren zelf gaven aan hun klachten (in navolging van het advies van de Gezondheidsraad, 2014). Alle deelnemende jongeren hebben belemmeringen ervaren in het participeren binnen onderwijs, zorg, welzijn en op weg naar werk.

Uitval

Binnen twee maanden na de start zijn de eerste twee jongeren uitgevallen met psychische en lichamelijke klachten. In deze korte tijd hadden we nog geen band opgebouwd met de jongeren en we kwamen moeilijk met hen in contact. Appjes, telefoontjes en mails werden niet beantwoord, we maakten ons zorgen over hun welzijn. Het lukte ook niet goed om via een docent, decaan of een andere sleutelfiguur met de jongeren in contact te komen. Uiteindelijk is het wel gelukt om contact te krijgen met één van de jongeren: zij had teveel last van lichamelijke problemen en psychische druk om actief bij Koplopers betrokken te blijven. De andere jongere hebben we helaas niet meer gesproken, ondanks vele pogingen om via de werkgever en de opleider met hem in contact te komen. In een latere fase van het project zijn nogmaals twee jongeren uitgevallen die net waren gestart bij Koplopers. Beiden hadden (ernstige) gezondheidsproblemen. Bij deze twee jongeren lukte het wel om in contact te komen en zorgvuldig de samenwerking af te ronden.

Tussentijdse wisseling

Naast vroegtijdige uitval van enkele jongeren, was er sprake van enkele wisselingen met een natuurlijk verloop. Een aantal jongeren is na een actieve betrokkenheid van anderhalf jaar of langer gestopt met Koplopers vanwege het beëindigen van de studie, het krijgen van een baan of het ervaren van een te grote tijdsdruk (combinatie studie, baan, kind). Bij een jongere heeft de projectleiding het contract na anderhalf jaar niet verlengd. Wederzijdse ontevredenheid over de samenwerking was hiervan de achtergrond.

Voor hun opvolging hebben we dezelfde bronnen aangesproken als bij de start, maar ook hierbij bleek dat het moeilijker was om jongeren te werven buiten de betrokken hogescholen. Een goede samenwerking met sleutelfiguren in het mbo (rondom psychische kwetsbaarheid) had dit probleem kunnen voorkomen.

Supportersteam

Het oorspronkelijke idee was om naast het Jongerenteam een supportersteam op te richten, waaraan jongeren zouden deelnemen die affiniteit en interesse hadden met Koplopers. Zij zouden dienen als een brede basis voor het ondersteunen van de activiteiten en als een mogelijke bron voor nieuwe leden van het Jongerenteam. Een lid van het Jongerenteam is inderdaad geworven via een supportersbijeenkomst, maar een echt supportersteam is niet goed van de grond gekomen. De voornaamste reden is dat het oprichten en ondersteunen van een supportersteam extra tijd vroeg, die de projectleden en de jongeren niet hadden. In de laatste fasen van het project van maart 2019 - januari 2020 zijn vier leden van het Jongerenteam zeer actief geweest in de voorbereiding van de slotconferentie en in het realiseren van het Digitale Magazine.

Facilitering Jongerenteam

In fase II van het project, de opstartfase, hebben we ons gericht op het voorzien van het Jongerenteam van de benodigde basisvoorwaarden om hen in staat te stellen tot actieve participatie in het project: vergoeding van uren, organiseren van bijeenkomsten, training en coaching.

Groepsvorming

Om een goede basis te hebben voor de onderlinge samenwerking binnen het Jongerenteam, hebben we geïnvesteerd in het contact tussen en met de jongeren zodat zij zich veilig genoeg gingen voelen om open te kunnen zijn over hun eigen beleving en ervaringen. Onder leiding van de twee coaches, hebben we kennismakingsactiviteiten georganiseerd zoals een gezamenlijke lunch. Het uitwisselen van herstelverhalen (terug te vinden in het rapport Koplopers: Factoren in participatie) heeft een belangrijke rol gespeeld in de onderlinge kennismaking en de groepsvorming. Bij latere instroom van nieuwe jongeren in het project zijn hier geen aparte activiteiten meer voor georganiseerd. Er was wel ruimte tijdens de bijeenkomsten om elkaar nader te leren kennen, maar in de evaluatie bleek dat de nieuwkomers deze specifieke activiteiten gemist hebben.

Trainen in ervaringsdeskundigheid

De eerste actieve fase van het Jongerenteam, de fase van empowerment, was er op gericht de jongeren te ondersteunen in hun ontwikkeling van individuele ervaringen naar collectieve ervaringen naar ervaringsdeskundigheid. Het plan was om, in samenwerking met Howie the Harp trainingen aan te bieden om de jongeren voor te bereiden op het (samen) inzetten van hun eigen ervaringen/ervaringsdeskundigheid bij de beoogde activiteiten. In de hiernavolgende paragraaf gaan we nader in op het ondersteunen van de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid bij de Koplopers.

Betaling

Met elk lid van het Jongerenteam is een contract afgesloten voor de duur van een jaar, met mogelijkheid tot verlenging. Via een uitzendbureau konden de jongeren de gewerkte uren declareren tot een maximum van vier uur per week. Eventuele reiskosten voor externe activiteiten werden vergoed, in een later stadium werden de reiskosten naar de interne bijeenkomsten ook vergoed. We ervaren dat het belangrijk is dat de afspraken rondom deze beloning vanaf het begin duidelijk zijn, zodat dit niet leidt tot ongenoegen.

Vast overlegmoment

Omdat de beschikbaarheid van de jongeren en docent-onderzoekers nogal varieerde, vanwege (periodiek) wisselende lesroosters en andere verplichtingen, bleek het van belang een vast terugkerend moment in de week af te spreken voor overlegmomenten. Vanaf zomer 2017, de kernfase, werd dit vaste moment de woensdagavond van 17.00 uur tot 20.00/21.00. Gedurende deze periode startten we elke bijeenkomst met een maaltijd naar keuze in het restaurant van Hogeschool Rotterdam, op kosten van het project. Bijkomend voordeel was dat dit een informeel gezellig moment bood, voorafgaand aan de bijeenkomst, waar echt even tijd was om bij te praten en zo te investeren in de onderlinge relaties.

3.2 Ervaringsdeskundigheid

Bij het bespreekbaar maken van kwetsbaarheid putten de leden van het Jongerenteam van Koplopers uit hun individuele ervaringen. Het inzetten van ervaringen op zo'n manier dat toehoorders zich aan het onderwerp kunnen (ver)binden, is niet vanzelfsprekend en vraagt om een zekere deskundigheid. Hiervoor moet je kunnen reflecteren op je eigen ervaringen, er met anderen over kunnen spreken en ervaringen van anderen analyseren op overeenkomsten en verschillen met de eigen ervaring. Inzichten uit literatuur en andere kennisbronnen (presentaties van en uitwisseling met experts, films, romans, andere media) helpen om de ervaringen te duiden. Zo ontstaat zowel individuele als collectieve ervaringskennis. Iemand kan zo zijn eigen ervaringskennis filteren en overdragen aan anderen, met als doel om anderen te ondersteunen in herstel en empowerment. Dit is een voortdurend ontwikkelingsproces. Om ervaringsdeskundigheid in te zetten, moet je door je eigen herstelproces heen zijn gegaan en het vermogen hebben om te reflecteren op het eigen herstelproces (Van Erp, Boertien, Van Rooijen, Van Bakel & Smulders, 2015).

Rollen en taken ervaringsdeskundigen

Ervaringsdeskundigen kunnen verschillende rollen en taken vervullen. De taken van een ervaringsdeskundige worden binnen het [Basiscurriculum Ervaringsdeskundigheid](#) van het Trimbos instituut en het Kenniscentrum Phrenos onderverdeeld in drie kerntaken (Van Erp, Boertien, Van Rooijen, Van Bakel & Smulders, 2015):

1. Ondersteuning van individuele herstelprocessen.
2. Inrichting van herstelondersteunende zorg.
3. De maatschappelijke processen beïnvloeden op het tegengaan van stigmatisering en het creëren van maatschappelijke kansen.

Als we kijken naar de taken die de Koploperjongeren met hun ervaringsdeskundigheid vervulden, dan is alleen de derde taak onderdeel van de projectopzet geweest: het beïnvloeden van maatschappelijke processen. We typeerden onze jongeren daarom zelf als 'ervaringsdeskundige gesprekspartners'. Hiervoor vonden we inspiratie bij [Samen Sterk zonder Stigma](#), een stichting die ervaringsdeskundige ambassadeurs inzet om destigmatisering van mensen met een psychische aandoening binnen instellingen en bedrijven te bevorderen. Kern van de activiteit van deze ambassadeurs is het gelijkwaardige gesprek dat zij aangaan binnen hun eigen omgeving (Samen Sterk zonder Stigma, 2015). Movisie (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018) onderscheidt onderstaande rollen die ervaringsdeskundigen in het sociale domein kunnen innemen om aan de taken te voldoen. De ervaringsdeskundige in de rol van:

- ▶ "ondersteuner, begeleider, maatje, coach,
- ▶ beleidsbeïnvloeder,
- ▶ deskundigheidsbevorderaar,
- ▶ onderzoeker,
- ▶ initiator van vernieuwing."

Ontwikkelen van ervaringsdeskundigheid

Er is tegenwoordig een ruim scholingsaanbod voor ervaringsdeskundigen, maar dit aanbod richt zich volgens Movisie (Van der Kooij & Keuzenkamp, 2018) met name op de rol van ervaringsdeskundig ondersteuner aan individuen binnen de doelgroep. Ook de opleiding van samenwerkingspartner Howie the Harp is gericht op het scholen van dergelijke ervaringsdeskundige begeleiders. Voor de rol van 'ervaringsdeskundig gesprekspartner' moesten we zelf ontdekken hoe we jongeren konden ondersteunen in deze ontwikkeling. Op basis van literatuur en in overleg met Howie the Harp zijn we gestart met de inzet van herstelverhalen.

Centraal in het ontwikkelen van ervaringskennis en -deskundigheid staat het ontwikkelen van een eigen herstelverhaal. Volgens Boevink (2017, pg. 57) gaat het hierbij om de ervaring van psychisch lijden onder woorden te brengen, om zichzelf (weer) van binnenuit te begrijpen en tot een (ontluikend) zelfgevoel te komen, waarin het zelf onderscheiden wordt van de aandoening. Een zelfgevoel waarin iemand de ervaring heeft te kunnen beschikken over zijn eigen leven en invloed uit kan oefenen op de koers ervan.

Het inzetten van ervaringsdeskundigheid vraagt een voortdurend ontwikkelingsproces, waarin betrokkenen reflecteren op de eigen ervaringen (Van Bergen, Poll, Van der Werf & Willemsen, 2015). Dit reflecteren is gericht op het eigen herstelproces en op de wijze waarop je deze ervaringen deelt met anderen. Door in deze reflectie kennis te expliciteren en te delen met elkaar, wordt het mogelijk deze kennis te verbinden met andere kennisbronnen en hiermee nieuwe betekenis te geven.

Effectieve implementatie ervaringsdeskundigheid

In verschillende onderzoeken worden randvoorwaarden genoemd die van belang zijn bij het inzetten van ervaringsdeskundigen. Hieronder staan de aanbevelingen op een rij die bijdragen aan een effectieve implementatie van ervaringsdeskundigheid (Boote, n.d., p.9):

- ▶ “Begin pas als de randvoorwaarden geregeld zijn en rollen en doelen uitgewerkt.
- ▶ Betrek ervaringsdeskundigen vanaf het begin actief bij het project.
- ▶ Zet ervaringsdeskundigen pas in wanneer zij goed voorbereid zijn.
- ▶ Voorkom overvraging van ervaringsdeskundigen door verwachtingen uit te spreken.
- ▶ Zorg niet voor enkele voortrekkers maar voor breed draagvlak in de organisatie.
- ▶ Bereid medewerkers van de organisatie voor door middel van scholing en voorlichting.
- ▶ Organiseer scholing, coaching en intervisie van ervaringsdeskundigen onderling.
- ▶ Zet ervaringsdeskundigen tegelijk in, zodat zij elkaar kunnen steunen en van elkaar leren.
- ▶ Benadruk gelijkwaardigheid door medewerkers over hun eigen situatie te laten vertellen.
- ▶ Zorg dat organisaties voldoende handvatten krijgen voor de inzet van ervaringsdeskundigen.
- ▶ Investeer in de relaties tussen betrokkenen bij het project. En vier successen samen.”

Koplopers

Vanaf de start van Koplopers zijn we gaan samenwerken met jongeren die zich in verschillende fases van herstel bevonden en in wisselende mate beschikten over ervaringskennis of -deskundigheid. Van de zeven jongeren die bij de start deel uitmaakten van het Jongerenteam, waren drie jongeren getraind als ervaringsdeskundige door Expex, een platform voor jonge ‘experienced experts’ in de jeugdhulp. Twee van hen hadden ervaring als begeleider van gespreksgroepen met studenten met een depressie op Hogeschool Rotterdam. Een vierde jongere uit het startteam had de opleiding van Howie the Harp afgerond en werkte als ervaringsdeskundig begeleider in de zorg.

Doel van de inzet van ervaringsdeskundigheid binnen Koplopers was het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid en het onderzoeken en bevorderen van de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Dit valt te begrijpen als de derde kerntaak zoals beschreven in het Basiscurriculum Ervaringsdeskundigheid, namelijk: “maatschappelijke processen beïnvloeden op het tegengaan van stigmatisering en het creëren van maatschappelijke kansen” (Van Erp, Boertien, Van Rooijen, Van Bakel & Smulders, 2015). Om deze kerntaak te vervullen was het belangrijk het Jongerenteam te begeleiden in hun ontwikkeling tot ervaringsdeskundig *gesprekspartners*.

Als we kijken naar de vijf rollen die Van der Kooij & Keuzenkamp (2018) onderscheiden, zien we dat de focus van Jongerenteam lag op de rollen beleidsbeïnvloeder en initiator van vernieuwing. De jongeren hadden een functie in destigmatisering en ondernamen activiteiten om drempels tot participatie te verlagen. De rol van onderzoeker en deskundigheidsbevorderaar (o.a. in gastlessen en presentaties aan studenten en professionals) was minder prominent. De rol van ondersteuner en coach vond enkel impliciet plaats in de onderlinge steun die de jongeren elkaar boden.

Herstelverhalen

Om het Jongerenteam voor te bereiden op hun taak als ervaringsdeskundig gesprekspartner, hebben de jongeren in de opstartfase van het project een workshop Herstelverhaal gevolgd. Deze workshop is aangeboden door opleiders van Howie the Harp en ging in op het ontwikkelen en vertellen van het eigen herstelverhaal. De jongeren hebben in de daaropvolgende bijeenkomsten van het Jongerenteam hun herstelverhalen gedeeld en besproken. Ook een van de coaches en de uitvoerend projectleider hebben een verhaal van hun eigen kwetsbaarheid gedeeld. Zo hebben we elkaar beter leren kennen en gewerkt aan groepsvorming. Het delen van de ervaringen en samen reflecteren daarop, heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van collectieve ervaringsdeskundigheid. In *Koplopers: factoren in participatie* gaan we nader in op het herstelverhaal binnen Koplopers.

Voortbouwend op hun eigen herstelverhaal gingen de jongeren op een gelijkwaardige manier in gesprek met leeftijdsgenoten en professionals. Door het verhaal van hun eigen kwetsbaarheid te delen, nodigden zij hun gesprekspartners uit om zichzelf ook open te stellen. Zo werden professionals aan het denken gezet over de wijze waarop zij zelf met eigen en andermans kwetsbaarheid omgaan en hoe ze hier meer ruimte aan kunnen geven. Meer over de wijze waarop de jongeren in gesprek zijn gegaan met hun publiek, hebben we beschreven in het hoofdstuk over participatief actieonderzoek.

Intervisie en reflectie

Tijdens de tweewekelijkse bijeenkomsten van het Jongerenteam hebben we telkens teruggekeken op de uitgevoerde activiteiten en werden nieuwe activiteiten, zoals workshops en presentaties, voorbereid. Zo wisselden we voortdurend onze ervaringen en belevingen uit. Specifiek daarvoor georganiseerde intervisie of reflectie is enkele malen geagendeerd. In de eerste fase van het project is door een van de coaches een intervisieplan gemaakt. Dit is niet doorgezet na haar vertrek (zwangerschapsverlof). Halverwege het tweede jaar heeft de coach die haar opvolgde een visiestuk geschreven als inspiratiebron om de coaching van het Jongerenteam te bespreken. Dit heeft niet geleid tot systematische intervisie of reflectie op de ontwikkeling en inzet van ervaringsdeskundigheid bij het Jongerenteam.

Analyse en conclusie

Een aantal van de voorwaarden voor de effectieve inzet voor ervaringsdeskundigheid, zoals beschreven door Boote (n.d., p.9), hebben we terug kunnen zien in de wijze waarop het Jongerenteam werd ondersteund en elkaar onderling steunde.

Herstelverhalen

Het delen van de herstelverhalen had een positieve uitwerking op de groepsvorming. De jongeren hebben zich onderling gesterkt gevoeld door de verhalen van de anderen. Een van de jongeren van de eerste lichterij Koplopers zei hierover: "Ja, dat is wel typisch voor de Koplopers hoor [...] iedereen hoort erbij, als je je eigen verhaal meebrengt, ben je welkom."

Vooral de ruimte die werd gegeven aan kwetsbaarheid, maakte de beleving van deze groep bijzonder. De jongeren leerden van elkaar dat het niet altijd goed met je hoeft te gaan. En dat je daar niet op wordt beoordeeld, waardeerden de jongeren enorm aan het team. "En eigenlijk vooral zonder oordeel. Eigenlijk alle Koplopers zijn mensen die zelf ergens een issue mee hebben. Dus ja, het is oké om niet oké te zijn, zoals Rosan bijna altijd haar presentatie afsloot."

De jongeren die tot de eerste lichting behoorden, zijn voorbereid op het vertellen en delen van hun herstelverhaal. Bij latere instroom van jongeren is de workshop herstelverhaal niet opnieuw aangeboden en is ook geen tijd ingeruimd voor het uitwisselen van herstelverhalen in de groep. Een van de nieuwkomers gaf in de evaluatiegesprekken aan dat hij deze ondersteuning in de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid heeft gemist.

Rollen en taken ervaringsdeskundigen

De eerste randvoorwaarde die Boote (n.d) noemt, betreft duidelijkheid ten aanzien van de rollen binnen en doelen van het project. Bij Koplopers waren de jongeren vanaf het begin betrokken bij het project (randvoorwaarde 2). Het projectplan uit de aanvraag gaf wel enige richting, maar de concrete uitwerking van de rollen, doelen en activiteiten binnen Koplopers werden in de eerste fase door de jongeren en docent-onderzoekers samen ontwikkeld. Dit bracht een periode van onzekerheid met zich mee, die door sommige (jonge) leden als onprettig werd ervaren. Wel was duidelijk dat de jongeren in de rol van ervaringsdeskundig *gesprekspartner* zouden functioneren. In de praktijk hebben ze dit tijdens de activiteiten waargemaakt.

Intervisie en reflectie

Hoewel er gedurende het hele project aandacht is besteed aan het nabespreken van de ervaringen die jongeren opdeden tijdens de activiteiten, en er regelmatig op deze wijze is gereflecteerd, was er onvoldoende sprake van expliciete ondersteuning in de ontwikkeling van de ervaringsdeskundigheid. Dit zou systematischer en explicieter kunnen worden aangepakt met meer ruimte voor opbouwende feedback in de vorm van intervisie of supervisie. Op deze wijze hadden we de continue ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid centraler kunnen stellen. De opgedane kennis kan vervolgens worden ingezet om effectiever te werken aan de doelen die Koplopers voor ogen heeft met de activiteiten. Of zoals een van de jongeren opmerkte: "Je kan zoveel van elkaar leren, dat gebeurde wel, maar dat zou meer gestimuleerd kunnen worden."

Ten slotte had de begeleiding zich explicieter kunnen richten op de individuele behoeften en ambities op het gebied van ervaringsdeskundigheid, aansluitend bij de verschillende fases van herstel (of verstel) waarin de jongeren zich bevonden. In de volgende sectie zullen we de rol van coaches verder uitwerken.

Lessons learned

- ▶ Besteed expliciet en herhaaldelijk aandacht aan de fases van herstel en de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid. Ga hier over in gesprek op systematische wijze waarbij de opgedane ervaringen worden omgezet in expliciete kennis.
- ▶ Bied jongeren die nieuw aanhaken bij het jongerenteam dezelfde introductie en begeleiding bij het ontwikkelen van hun herstelverhaal, en het delen van de verhalen met de groep.
- ▶ Maak gebruik van de steun die jongeren elkaar onderling bieden in het uitwisselen en erkennen van elkaars verhalen en de feedback die zij elkaar onderling kunnen geven.

3.3

Coaching van jongeren in Koplopers

Gedurende de gehele looptijd van het project werd het Jongerenteam ondersteund door twee coaches (projectleden). Vanwege de aard van Koplopers was er ondersteuning op meerdere vlakken nodig. De coaching van Koplopers richtte zich op:

- ▶ het groepsproces, de wijze waarop jongeren met elkaar omgaan en samenwerken.
- ▶ de (voorbereidingen van de) externe activiteiten van het Jongerenteam
- ▶ de individuele jongeren, wat betreft hun welzijn en psychische conditie.
- ▶ het ontwikkelen van individuele en collectieve ervaringsdeskundigheid.

In literatuur wordt benadrukt dat een coach niet alleen is gericht op taken en handelingen die de coachee zich eigen wil maken, maar vooral ook op het leer- en ontwikkelproces. Een coach ondersteunt bij het leren reflecteren, het vrijmaken van kwaliteiten en het wegnemen of overwinnen van obstakels voor de verdere ontwikkeling. Een coach is in staat om aan te sluiten bij de vraagstelling van de coachees en hen te ondersteunen bij het vinden van een passende oplossing of aanpak (Burger en de Haan, 2013). Het is belangrijk om als coach te weten wat de talenten zijn van de individuele coachees, om hen optimaal te empoweren. Hierdoor voelen coachees zich zelfverzekerder en gesteund.

Dialogoog en presencing

Marijke Winters, een van de coaches, die de gehele kernperiode het Jongerenteam heeft ondersteund, heeft zich verdiept in de basishouding die van de coaches wordt gevraagd binnen Koplopers. Deze paragraaf is een bewerking van het visiestuk dat zij hierover heeft geschreven.

In Koplopers werkten we vanuit participatief actieonderzoek. Deze methode gaat uit van dialoog en het scheppen van een veilige ruimte, waarin alle aanwezige stemmen kunnen doorklinken. Goed luisteren naar elkaar en doorvragen naar ieders ervaringen is een voorwaarde voor een veilige dialoog. Empathisch luisteren, ons verplaatsen in een ander en op zoek gaan naar diens motieven en argumenten, vraagt van alle betrokkenen om present te zijn en de verbinding te zoeken. Bij voorkeur hebben alle betrokkenen bij het project dezelfde grondhouding, niet alleen in relatie tot de jongere, maar ook in relatie tot elkaar. Bij presentie en binding staat de manier van contact maken centraal en staat het relationele aspect van de communicatie voorop. Schulz von Thun stelt dat de manier van formuleren, de intonatie, maar ook de mimiek en gebaren van belang zijn in de communicatie. Bewustwording van eigen communicatie, meta-communiceren en omgaan met communicatiestoringen zijn belangrijke vaardigheden in de relatieopbouw (Schulz von Thun, 2010).

Wanneer de coach met volledige aandacht in het moment is, en er sprake is van een relatie, dan ontstaat er een veilige situatie en kunnen alle deelnemers, de coaches inclusief, tot leren komen. De coach dient daarom over communicatieve bekwaamheden te beschikken. Hij of zij moet in staat zijn om niet alleen op inhoudsniveau, maar ook op relationeel niveau te communiceren. Als minimale definitie van presentie en binding, noemen we het volledig aandachtig aanwezig zijn bij de waarneming van wat er in het moment gebeurt. Er is daarbij sprake van wederzijdse acceptatie; van onvoorwaardelijke acceptatie, empathie, echtheid en concreetheid. Dit zijn belangrijke waarden van waaruit de coaches werken.

Relatieopbouw heeft tijd en meerdere contactmomenten nodig. Echter, niet alleen kwantiteit is belangrijk. Een kwalitatief goede relatie waarin verbondenheid wordt ervaren door beide partijen is essentieel. Dat betekent dat de persoon van de coach belangrijk is, want de persoon en de professe van de coach zijn nauw verweven. Als de coach presentie en binding

wil uitdragen, zal hij of zij zich als mens kwetsbaar op moeten stellen. De Theorie U (Scharmer, 2015) voegt daaraan toe dat een open geest, een open hart en een open wil essentieel zijn om 'presencing' te kunnen toepassen. In presencing komen de begrippen presentie en binding samen. Het woord is een samenvoeging van 'presence', wat betekent in het heden aanwezig zijn, en 'sensing' wat zoveel betekent als aanvoelen en doorzien. Hoe je vervolgens handelt, is afhankelijk van wat zich in de situatie aandient.

Koplopers

Gedurende het hele project werd het Jongerenteam gecoacht door leden van het projectteam. In het eerste jaar (2017) heeft een aantal wisselingen plaatsgevonden onder de coaches: twee coaches zijn uitgevallen door ziekte/persoonlijke omstandigheden, een derde coach is na een paar maanden gestopt omdat de taak niet paste bij zijn verwachtingen. In de periode 2018-2019 hebben twee coaches, docenten van beide hogescholen, voor stabiliteit in de coaching kunnen zorgen.

De ondersteuning vanuit de coaches richtte zich binnen Koplopers op verschillende aspecten, die soms een onderlinge spanning opleverden. Het ging hierbij om de combinatie van persoonsgericht- en resultaatgericht coachen, begeleiden in het ontwikkelen van individuele en collectieve ervaringsdeskundigheid, begeleiden van de groepsontwikkeling en structureren van de gezamenlijke momenten en werkzaamheden.

Balans sturen en ruimte geven

In de begeleiding van het Jongerenteam was het een voortdurend zoeken naar een balans tussen sturen en ruimte geven. Enerzijds was er vanuit het project de vraag aan coaches om te sturen op het voorbereiden en uitvoeren van afgesproken activiteiten, anderzijds was er de vraag aan coaches om de jongeren vrij te laten zodat ze met eigen ideeën konden komen. De coaches richtten hun begeleiding daarom vooral op het proces en vertrouwden de inhoud toe aan de jongeren. Dit konden we uitstekend aan de jongeren met hun (ervarings-)kennis en grote betrokkenheid overlaten. Coaches gaven ruimte aan de ideeën en creativiteit van de jongeren, maar zagen tegelijk toe op de afbakening van taken en opdrachten.

Structureren van overleg

Een andere taak van de coaches was het structureren van bijeenkomsten van het Jongerenteam, met zowel ruimte voor formele afstemming als voor gezelligheid en informeel contact. De leden van het Jongerenteam hebben, ook samenhangend met hun eigen kwetsbaarheid, ieder een eigen behoefte aan balans tussen structuur en ruimte. Uit de monitorgesprekken bleek dat zij wisselend tevreden waren over de balans die hierin werd aangebracht. Focus op vooraf opgestelde doelen, uitgevoerde acties, evaluaties en het bijstellen van plannen, gaf de jongeren overzicht en houvast, maar voelde tegelijk soms als een inperking. De jongeren vonden anderzijds wel dat van hen tijdens de gezamenlijke bijeenkomsten enige professionaliteit mocht worden verwacht en dat het gesprek niet alle kanten op moest gaan. Een van de jongeren typeert het achteraf als "gestructureerde chaos waar ruimte was om je eigen gekte en kwetsbaarheid te laten zien en ook gericht werd gewerkt".

In het eerste jaar (2017) hebben we meerdere knelpunten ervaren in het organiseren van de bijeenkomsten van het Jongerenteam. In het begin werden de bijeenkomsten maar door een klein deel van het Jongerenteam bezocht. Ziekte, uitval, zorg voor een ziek kind, werk en studie waren praktische redenen die jongeren belemmerden om naar de bijeenkomsten te komen. Daarbij kwam dat er in de opstartfase nog veel onduidelijkheid was over de doelen en activiteiten van Koplopers en er ontstond wrijving tussen het Jongerenteam en projectteam over de plannen en sturing. De gebrekkige aanwezigheid van de coaches, door ziekte en uitval, droeg bij aan deze onduidelijkheid. De lector en uitvoerend projectleider hebben

in deze periode veel bijeenkomsten voorbereid en begeleid. Zo boden zij continuïteit, binding en voortgang. Vlak voor de zomervakantie werd afgesloten met een bijeenkomst van het Jongerenteam, waarin een gezamenlijk werkplan is ontwikkeld.

In augustus 2017 startten we opnieuw met praktische problemen, door ieders nieuwe rooster bleek de vaste donderdagmiddag niet meer beschikbaar voor bijeenkomsten. Uiteindelijk hebben we ruimte gevonden op de woensdag van 17.00-21.00, en hebben voor het hele schooljaar tweewekelijkse bijeenkomsten gepland. Deze vaste structuur bood duidelijkheid.

Groepsbinding

Een belangrijke taak van de coaches was het steunen van de onderlinge groepsbinding. Het streven van Koplopers was dat de jongeren met hulp van de coaches als een team zouden functioneren en steun bij elkaar konden vinden bij het uitvoeren van de soms zware en intensieve activiteiten. Ook verhoogde de groepsbinding het commitment om door te gaan in tijden dat de jongeren het persoonlijk zwaar hadden. De jongeren hadden onderling positief en steunend contact, vooral wanneer iemand ergens tegen opzag of iets in eerste instantie niet durfde.

Begeleiding bij persoonlijke welzijn

De coaching richtte zich op de kwaliteiten die de jongeren in huis hebben. Krachtgericht werken helpt om succeservaringen op te doen. Tegelijkertijd moesten de coaches er voor waken dat de Koplopers niet teveel van zichzelf vroegen, zeker op momenten waarin hun kwetsbaarheid zich manifesteerde. (Winters, 2018)

Vanuit hun contact met de jongeren waren het voornamelijk de coaches die oog hadden voor het (fluctuerende) welzijn van de jongeren. Dit vroeg enerzijds kennis van psychiatrische problemen om signalen goed te kunnen ontvangen en interpreteren. Anderzijds was het belangrijk om deze algemene kennis los te kunnen laten, goed te kijken naar de jongere zelf en samen te onderzoeken hoe de kwetsbaarheid zich (opnieuw) manifesteerde. Soms signaleerden coaches dat de kwetsbaarheid van een jongere de overhand nam. Op deze momenten was het de vraag wat er nodig was om de jongere te ondersteunen en in welke mate de jongere actief kon zijn in het project.

Bijna alle jongeren hebben momenten ervaren dat het minder goed met hen ging. Soms moesten ze tijdelijk hun activiteiten voor Koplopers stilleggen. De jongeren maakten perioden door van somberheid, depressiviteit, fases van hypomanie en psychose (inclusief opname). Een aantal jongeren is tijdens het project gestopt met school, een nieuwe opleiding gestart en weer vastgelopen. Vier jongeren hebben nauwelijks activiteiten voor Koplopers kunnen verrichten. (Ernstige) gezondheidsproblemen, psychische problemen en overbelasting met studie, werk en kind belemmerde hen. De suicide van een jongere die het project mede had helpen opzetten, had een enorme impact op de jongeren en projectleden met wie zij bevriend was en samenwerkte. Dit is allemaal tijdens ons project gebeurd.

Voor de coaches was het onderhouden van contact met de jongeren tijdens deze episodes een grote uitdaging en zorg. Via de app, telefoon, de fiets en thuisbezoeken hielden zij, (en de lector en projectleider) contact met de jongeren. Dit gebeurde ook in het weekend en in de avonden. Soms sprong een coach op de fiets om een jongere te zoeken die letterlijk de weg kwijt was geraakt, op een ander moment ging zij op bezoek bij een jongere die opgenomen was wegens een psychose. Ook de jongeren onderling waren zorgzaam voor elkaar en zochten elkaar op. Een jongere zegt: "...er was altijd ruimte voor persoonlijke aandacht. Het was een beetje practice what you preach, eigenlijk. Dus gewoon luisteren naar elkaar. Elkaars problemen laten zijn. Als je ergens mee zit, eerst daar mee aan de slag en dan door. Het was bij de Koplopers ook oké als je er een keer niet was. En als ze te lang niet van iemand horen, dan wordt er achteraan gebeld van 'Joh hoe is het met je? we missen je'."

Sommige jongeren trokken zich plotseling terug en sloten zich af voor ieder contact. Dan deed de lastige vraag zich voor hoever je moet gaan om toch contact te krijgen. Vooral de situaties waarbij we geen sleutelfiguren kenden uit de omgeving van de jongere zelf, die we voor advies of ondersteuning konden vragen, waren moeilijk. Met een jongere, die snel na de start uitviel, is het niet gelukt om in contact te komen. Dat ging gepaard met grote zorgen en angsten, maar moest uiteindelijk geaccepteerd worden.

Tegelijkertijd zijn deze fluctuaties in het psychische welzijn relevant en belangrijk voor het kernthema van Koplopers. Naast de kwetsbaarheid van de jongeren was er oog voor de kracht van jongeren. Zodra jongeren zich iets beter voelden na de depressie, opname of periode thuis, konden ze actief terugkeren bij Koplopers. Zij werden met open armen ontvangen en konden naar eigen vermogen aanhaken.: "... ik kwam ook zelf in de beginperiode in de crisis terecht. Het positieve is, op het moment dat ik terugkwam, werd ik wel weer compleet ontvangen, en dat het oké was. Ze waren er ook voor mij ondanks dat er iets heel heftigs was gebeurd, had men daar geen oordeel over. En werd er ook steun gegeven." De jongeren die terugkeerdenervaarden ruimte voor het delen van de ervaring, vanuit de erkenning van ieders kwetsbaarheid. Evengoed was er aandacht voor de vele mooie momenten waarop de talenten, krachten en zachte kwaliteiten van de jongeren zich manifesteerden: het behalen van een toets, de verkiezing tot student van het jaar, het overwinnen van onzekerheid bij het geven van een presentatie, het vinden van een nieuwe liefde of een nieuw huis. In de bijeenkomsten van het Jongerenteam werden gedichten, filmpjes, kunstwerken en zelf geschreven songs gedeeld.

Met het samen delen van de kwetsbaarheid en kracht, groeide echt en oprecht contact, en een warme band.

Begeleiding bij persoonlijke ontwikkeling

In de eindexamen van de monitor geven een paar jongeren aan ze behoefte hadden gehad aan meer begeleiding bij hun eigen ontwikkeling binnen het project. Individuele coaching was niet systematisch gericht op individuele ontwikkeldoelen, maar stond meer in het teken van een vinger aan de pols houden om te kijken hoe iemand in zijn vel zit. Persoonlijke ontwikkel- of leerdoelen, bijvoorbeeld op het gebied van ervaringsdeskundigheid, zijn geen onderdeel geweest van het werkplan, voor de persoonlijke ambities buiten en na Koplopers was geen expliciete aandacht. Achteraf kunnen we zien dat dit wel een behoefte was die de jongeren hadden ten aanzien van de coaching.

Basis voor goed contact

Aangezien coaches binnen Koplopers met uiteenlopende jongeren te maken hadden, die allen een eigen benadering vroegen, werd van coaches gevraagd veelzijdig en flexibel te zijn in hun begeleidingsstijl. Bij Koplopers hebben we telkens twee coaches ingezet vanuit de gedachte dat de ene jongere beter matcht met een zakelijke coach en de ander meer heeft aan coach die werkt vanuit het persoonlijke contact.

De jongeren die bij Koplopers betrokken waren, hebben in hun leven gevoelige antennes ontwikkeld in het contact met anderen. Het relationele aspect in de communicatie woog voor hen extra zwaar. Werken vanuit relatie had daarom een belangrijke plek in het ondersteunen van het Jongerenteam. De relatieopbouw vroeg, naast continuïteit vanuit de coaches, om een bepaalde basishouding zoals eerder getypeerd door coach Marijke met de woorden 'dialogoog en presencing'.

Overzicht competenties coaches

Chandini Gajadhar, een van de studenten Social Work van Hogeschool Rotterdam die haar bachelor afstudeeronderzoek heeft uitgevoerd binnen Koplopers, heeft zich verdiept in de begeleiding van het Jongerenteam (Gajadhar, 2020). Op basis van haar onderzoek, waarvan de resultaten deels ook verwerkt zijn in dit hoofdstuk, heeft zij een overzicht gemaakt van benodigde competenties voor coaches die werken met psychisch kwetsbare ervaringsdeskundigen. Het overzicht is opgedeeld in vier competenties: *communicatie*, *kennis*, *houding* en *relatie*. In de eerste kolom zijn de competenties genoteerd die zijn gebaseerd op literatuur van Burger en De Haan (2013). De tweede en derde kolom zijn gebaseerd op haar interviews met experts van Howie the Harp en Expex, en met jongeren, coaches en projectleden van Koplopers. In de interviews hebben de respondenten aangegeven welke competenties zij zoeken in een coach.

Benodigde competenties voor een coach om te kunnen werken met psychische kwetsbare ervaringsdeskundigen

Literatuur	Experts	De Koplopers: jongeren en projectteam
Communicatie		
<ul style="list-style-type: none"> Alleen confronteren als de coachee het aankan. Luistervaardigheid. Zo min mogelijk advies geven. Doorverwijzen als coachee iets anders nodig heeft. Waarderen en bekrachtigen. Bemoediging en mildheid naar de coachee. Empathie, respect, warmte en echtheid voor de coachee. 	<ul style="list-style-type: none"> Gesprekken en openheid van coach en coachee zorgen voor groei in de relatie. Benadruk gelijkwaardigheid door medewerkers over hun eigen situatie te laten vertellen. 	<ul style="list-style-type: none"> Fysiek contact, zoals een knuffel geven, is bij deze doelgroep gewenst, mits de relatie goed opgebouwd is. Individuele gesprekken voeren om de kwaliteiten van de Koplopers te bespreken, om vervolgens te weten wanneer die in te zetten. Luisteren zonder oordeel en aansluiten op de leefwereld van de jongeren. Maandelijks (individuele) coaching gesprekken voeren. Weten waar de jongeren staan en waar ze behoefte aan hebben.
Kennis		
<ul style="list-style-type: none"> Zelfkennis hebben. Psychologisch inzicht hebben. 	<ul style="list-style-type: none"> Naast de student gaan staan en volgen in het proces: waar hebben ze wat nodig? (voor iedereen is dat anders). Ervaring hebben met coaching. 	<ul style="list-style-type: none"> Inschatten wat de draagkracht is van de jongeren. En de kracht van hem/haar altijd inzien. Je eigen grenzen goed bewaken en voorkomen dat je een hulpverlener wordt. Op tijd naar professionele hulp verwijzen indien nodig. Weten en begrijpen dat de psychische kwetsbaarheid in de weg kan zitten/kan belemmeren als de Koplopers ergens behoefte aan hebben, alleen door hun psychische kwetsbaarheid niet durven aan te geven.
Houding		
<ul style="list-style-type: none"> Stelt het belang van coachee centraal. Tolerantie en openheid voor uiteenlopende waarden en opvattingen. Dienstverlenende houding, helpen om de coachee zelf te leren doen. 	<ul style="list-style-type: none"> Coachingsstijl aanpassen aan de student. Richten op wat wel kan. 	<ul style="list-style-type: none"> In eigen rol blijven, niet te veel gaan zorgen en taken overnemen zodat de begeleiding bemoederend wordt. Flexibel zijn in coaching stijlen. Ieder persoon heeft iets anders nodig van de coach. Reflecteren op eigen handelingen als coach, workshops en met de Koplopers over de ontwikkeling over hun eigen ervaringsdeskundigheid.
Relatie		
<ul style="list-style-type: none"> Relaties kunnen onderhouden. Balans houden tussen afstand en nabijheid. Bereidheid om initiatief en de verantwoordelijkheid bij de ander laten. Omgaan met pijnlijke ervaringen. 	<ul style="list-style-type: none"> Intervisie geven (als er behoefte is). Begin pas als de randvoorwaarden geregeld zijn en rollen en doelen uitgewerkt. Betrek ervaringsdeskundigen vanaf het begin actief bij het project. Zet ervaringsdeskundigen pas in wanneer zij goed voorbereid zijn. Voorkom overvraging van ervaringsdeskundigen door verwachtingen uit te spreken. Organiseer scholing, coaching en intervisie van ervaringsdeskundigen onderling. Zet ervaringsdeskundigen tegelijk in, zodat zij elkaar kunnen steunen en van elkaar leren. Zorg dat organisaties voldoende handvatten krijgen voor de inzet van ervaringsdeskundigen. Investeer in de relaties tussen betrokkenen bij het project. En vier successen samen. <p>(Noot van de redactie: deze Randvoorwaarden verwijzen naar Boote, n.d.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Je kan ook coach zijn buiten kantoor tijden, wordt gewaardeerd door de jongeren als ze de coach nodig hebben. Helpen met inzien waar de jongere staat in het ervaringsdeskundigheid proces. Voor de relatie is het goed als je elkaar vertrouwt, eerlijk bent, volledig accepteert en serieus neemt. Maar vooral empathisch bent. De bijeenkomsten een vast structuur geven en ook ruimte geven voor persoonlijke situaties die ook besproken moeten worden.

Analyse en conclusie

De coaching binnen Koplopers heeft zich gericht op de groepsbinding, op de (voorbereiding van de) activiteiten, op het monitoren van het psychische welzijn van de jongeren en op het ondersteunen van de ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid. Aandacht voor wat de jongeren wel kunnen en acceptatie van wat niet lukt, is hierin een rode draad geweest. Coaching moet gebaseerd zijn op een goede sfeer en een open, gelijkwaardige en vertrouwelijke relatie. Binnen Koplopers is het gelukt de coaching zo aan te bieden dat er ruimte was om deze relatie op te bouwen. De laagdrempelige beschikbaarheid van de coaches buiten de bijeenkomsten om is hierin een belangrijke factor geweest.

De wisseling van coaches in het eerste jaar van het project, belemmerde de opbouw van een vertrouwensrelatie. Uitval is moeilijk te voorkomen als het gaat om persoonlijke omstandigheden. Bovendien bleek niet eenvoudig om docent-onderzoekers te vinden die beschikbaar waren voor het project. Wel hebben we geleerd dat het goed is om van te voren duidelijke afspraken te maken tussen de projectleider en coaches over hun rol en inzet en de wederzijdse verwachtingen. Met name de basishouding die van een coach verwacht wordt, in communicatie en relatie, is een cruciaal aspect.

De coaches van Koplopers hebben moeten balanceren tussen enerzijds het aanbieden van de benodigde structuur in de bijeenkomsten en anderzijds het bieden van ruimte aan spontaniteit en de eigenheid van de jongeren. Vanwege de verscheidenheid aan persoonlijkheden en behoeften, lopen de wensen van de jongeren uiteen: het is een kwestie van een middenweg zoeken en maatwerk bieden waar mogelijk.

Juist deze doelgroep blijkt vanuit hun eigen kwetsbaarheid van tijd tot tijd behoefte te hebben aan individuele begeleiding die zich richt op de persoonlijke situatie en de individuele fase van herstel. In de begeleiding van de jongeren is wel aandacht geweest voor het reflecteren op de activiteiten die werden ondernomen en het individuele welzijn, maar het is aan te raden ook duidelijker stil te staan bij de persoonlijke ontwikkeling en wensen en ambities die jongeren daarin hebben. Een aantal jongeren heeft in interviews deze behoefte aangegeven. Zoals eerder beschreven, hebben de jongeren het zeer gewaardeerd dat er aandacht voor hen was op het moment dat zij tijdelijk hun activiteiten voor Koplopers moesten staken. Wanneer jongeren uit beeld dreigen te raken kan een sleutelfiguur uit het netwerk van de jongere helpen om weer in contact te komen. Het is aan te bevelen om vanaf het begin van het traject de jongere iemand hiervoor aan te laten dragen.

Lessons learned

- ▶ Zorg dat coaches vanaf het begin weten welke basishouding van hen wordt gevraagd om het Jongerenteam goed te kunnen ondersteunen.
- ▶ Zorg dat coaches laagdrempelig en beschikbaar zijn zodat jongeren contact met hen op kunnen nemen als zij daar behoefte aan hebben buiten de gezamenlijke bijeenkomsten om, en/of organiseer ook individuele momenten voor de jongeren met de coaches.
- ▶ Zorg voor structuur, om doelgericht werken en systematische reflectie vast te houden en voor de ruimte voor de spontaniteit en eigenheid van de jongeren. Probeer steeds hierin maatwerk te leveren voor degenen met wie je te maken hebt.
- ▶ Werk vanaf de start ook met individuele ontwikkeldoelen, waarover tussentijds expliciet in gesprek wordt gegaan.

Verantwoording monitor

Deze strategiebeschrijving is voortgekomen uit de monitoring van het project Koplopers gedurende de gehele looptijd. Voor de monitor is op uiteenlopende wijze informatie verzameld via methoden die thuishoren binnen participatief actieonderzoek (Migchelbrink, 2016).

Er is gebruik gemaakt van individuele open interviews met de jongeren en projectmedewerkers, en groepsgesprekken met het Jongerenteam. Deze zijn deels door de betrokken docent-onderzoeker (auteur van dit document) afgenomen, deels door een betrokken bachelorstudent. De interviews zijn verwerkt in een samenvatting en vormden de basis voor de identificatie en analyse van de in dit document uitgewerkte thema's. Naast de interviews is er gebruik gemaakt van participatieve observaties en veldnotities (Brohm & Jansen, 2019) die zijn verzameld in een logboek tijdens overlegbijeenkomsten met het Jongerenteam en het projectteam.

Halverwege het project zijn de bevindingen van de monitor geanalyseerd aan de hand van toegespitst literatuuronderzoek, en beschreven in een tussenrapport. Dit monitorrapport is besproken in een bijeenkomst van het projectteam waarbij ook jongeren aanwezig waren. Doel van de bespreking was om de werkwijze te evalueren en het vervolg bij te sturen. Een zelfde bespreking heeft plaatsgevonden in een bijeenkomst van de stuurgroep.

Na afronding van alle projectactiviteiten in juli 2019 is op basis van alle verzamelde informatie dit eindrapport opgesteld. In verschillende lees- en feedbackrondes en gesprekken is door verschillende betrokkenen uit het projectteam en het Jongerenteam de eindrapportage gevalideerd.

Concrete activiteiten in het kader van monitoring

Opstart monitor	
Voorjaar 2017	Literatuuronderzoek naar leerlingparticipatie in onderzoek, participatie, empowerment, stigmatisering, contactstrategie Beschrijving werkwijze ondersteuning Jongerenteam in opstartfase
Najaar 2017	Beschrijving aanpak monitoring project (onderzoeksopzet)
Monitor fase 1	
Februari 2018	Groepsinterview twee vertegenwoordigers stuurgroep
Maart 2018	Interview coach 1 Jongerenteam
April 2018	Groepsinterview Jongerenteam
Mei 2018	Interview projectleider Koplopers
Oktober 2018	Tussenrapportage monitor, digitaal gedeeld met projectteamleden Bespreking tussenrapportage met projectteam (inclusief 2 jongeren): werkwijze en behaalde doelen
Monitor fase 2	
November 2018	Interview coach 2 Jongerenteam
December 2018	Groepsinterview Jongerenteam
Voorjaar 2019	Begeleiding opstellen onderzoeksplan bacheloronderzoek
Onderzoeksactiviteiten uitgevoerd door bachelor student	
September 2019	Interview lid Jongerenteam
	Interview lid Jongerenteam
	Interview lid Jongerenteam
	Interview voormalig lid Jongerenteam
	Interview lid Jongerenteam
Oktober 2019	Interview betrokken lector
	Interview coach –Jongerenteam
Afronding monitor	
Voorjaar 2020	Analyseren alle verzamelde resultaten monitor Bewerking van analyse door rondes van feedback op analyse en beschrijving van resultaten, door projectleider en lector
	Eindrapportage monitor voorgelegd aan jongerenteam en in gesprek over hun feedback. Redactie door lector en projectleider. Afronding

Wat zijn kenmerken van jongeren 16-23 jaar in de jeugdhulp?

Kenmerken jongeren 16-23 jaar	Consequenties in de hulp en begeleiding
Onafhankelijkheidsstreven	Zelf doen, fouten mogen maken, professional die vertrouwen uitstraalt
Ook nog afhankelijk	Iemand nodig op wie ze kunnen terugvallen
Zorgmoe en allergisch voor problematiseren	Niet adviserend of bevoordend, naast jongere staan en positieve feedback
Moeite met overzicht houden, overzien consequenties lange termijn	Hulp bij praktische zaken, steunende houding professional

➤ Bepaalde groep: extra investeren in vertrouwensrelatie

Literatuurlijst

Bergen, A.M. van, Poll, A., Werf, M. van der., & Willemsen, E. (2015). *Ervaringsdeskundigheid in de wijk. Hoe organiseer je het?* Movisie.

Berger, P.L. & T. Luckmann (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Doubleday & Company: New York.

Erp, van, N., Boertien, D., Rooien, van, S., Bakel, van, M., & Smulders, R. (2015). *Basiscurriculum ervaringsdeskundigheid. Bouwstenen voor onderwijs en opleidingen voor ervaringsdeskundigheid*. Geraadpleegd op 19 juni 2020, via: <https://www.trimbos.nl/docs/c341208c-1c20-41a3-a11c-af6aac4c5c2f.pdf>

Boevink, W.A. (2016). Lijfsbehoud, levenskunst en lessen om (van) te leren. Herstel, empowerment en ervaringsdeskundigheid van mensen met ernstige psychische beperkingen/handicaps. In: E.L. Korevaar & J. Dröes (Reds), *Handboek rehabilitatie voor zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.

Boevink, W. (2017). *HEE! Over Herstel, Empowerment en Ervaringsdeskundigheid in de psychiatrie*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Boote, M. (n.d.) *Ervaringsdeskundigheid. Op weg naar een effectieve inzet*. Geraadpleegd op 19 juni 2020, van: <https://www.expex.nl/wp-content/uploads/2016/08/2105DEINZETVANERVARINGSDESKUNDIGHEID-opwegnaareffectiviteit.pdf>

Burger, Y. & Haan, de, E. (2013). *Coachen met collega's*. Assen: Van Gorcum.

Brohm, R., & Jansen, W. (2019). *Kwalitatief onderzoeken. Praktische kennis voor de onderzoekende professional*. Oosterhout: Sentia Academic Publishers.

Clement, J. (2015). *Inspirerend coachen. De kunst van dynamisch en uitdagend communiceren*. Geraadpleegd op 3 maart 2020, via: https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=kAQCCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT4&dq=coaching+betekenis&ots=RsaC0GMizb&sig=NX7mAgu6u_ije0SaXvzPGnRB6CA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Corrigan, P., & Penn, D. (1999). Lessons from social psychology on discrediting psychiatric stigma. *American psychologist* 54 (9), 765-776.

Fine, M. (2018). *Just Research in Contentious Times*. New York: Teachers College Press.

Gajadhar, C. (2020). *Eindrapport: Een onderzoek naar coaching voor psychische kwetsbare ervaringsdeskundigen*. Kenniscentrum Talentontwikkeling Hogeschool Rotterdam.

Gezondheidsraad (2014) Participatie van jongeren met psychische problemen. Den Haag.
Jansen, E. (2020, maart). *Voor elkaar: werken aan de patiënten- en cliëntenvertegenwoordiging*. Geraadpleegd op 5 april 2020 van, <https://www.journalsi.org/articles/abstract/10.18352/jsi.644/>

Kooij, A. van der, & Keuzenkamp, S. (2018). *Ervaringsdeskundigen in het sociaal domein: Wie zijn dat en wat doen ze?* Movisie.

- Korevaar, L. & Droës, J. (2016). *Handboek rehabilitatie voor zorg en welzijn. Ondersteuning van maatschappelijke participatie en herstel*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Mikado (2010) *Discussie over registratie etniciteit is rookgordijn*. Geraadpleegd op 11 november http://www.mikadonet.nl/artikel.php?artikel_id=1333
- Migchelbrink, F. (2016). *De kern van participatief actieonderzoek*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2015). *Brief aan Tweede Kamer betreffende Participatie en psychische aandoeningen*. Kenmerk 750533-135201-CZ. 7 mei 2015.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2014). *Brief aan Tweede Kamer betreffende Psychische klachten en Participatie*. Kenmerk 2014-0000172827. 1 december 2014
- NJI (2017, december) *Peer Review on the participation of young people with mental health issues. Third peer learning seminar*. Geraadpleegd op 1 maart 2020 <https://www.nji.nl/nl/Peer-Review-on-the-participation-of-young-people-with-mental-health-issues-in-Rotterdam.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut, (2017). *Eigen kracht versterken jeugd en ouder*. Geraadpleegd op 4 maart 2020, via: <https://www.nji.nl/nl/Download-Nji/Publicatie-Nji/Eigen-kracht-versterken-jeugd-en-ouders.pdf>
- OECD (2015). *Fit Mind, Fit Job. From evidence to practice in mental health and work*. Paris: EU.
- Rogers, C (2000). *Mens worden. Een visie op persoonlijke groei*. Bijleveld bv, 4e druk
- Samen Sterk zonder Stigma (2015). *99keerandersdanjedenkt*. Amersfoort: Paul Custers.
- Scharmer, C.O. (2017). *Theorie U. Leiding vanuit de toekomst die zich aandient*. Zeist: Uitgeverij Christoffor.
- Schulz von Thun, F. (2010). *Hoe bedoelt u? Een psychologische analyse van menselijke communicatie*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- ST-RAW (2019). *Jaarboek 2019*. Geraadpleegd op 5 april 2020 <https://st-raw.nl/wp-content/uploads/2019/12/ST-RAW2019.pdf>
- Verbeek, G., & Ponte, P. (2014). *Participatie in het onderwijs. Onderzoek met en door leerlingen*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Weeghel, J. v., Pijnenborg, M., Veer, J. v., & Kienhorst, G. (2016). *Handboek destigmatisering bij psychische aandoeningen. Principes, perspectieven en praktijken*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Winters, M.G.T.A. (2018) *Zonder relatie geen prestatie. Presentie en binding als basishouding in de relatie tussen coach en het jongerenteam van Koplopers. Een praatstuk*. Rotterdam: Kenniscentrum Talentontwikkeling

BIJLAGE 1:

Overzicht activiteiten en producten Koplopers

Doelen Landelijk en Regionaal

L1: Het bespreekbaar maken van psychische kwetsbaarheid

L2: Een overdraagbare strategie ontwerpen om mét jongeren zelf de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid te bevorderen (incl. Promotie/naamsbekendheid)

L3: Kennisontwikkeling en -uitwisseling over de belemmerende/bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid

R1: Empowerment van het Jongerenteam van Koplopers

R2: Identificatie van succes- en belemmerende factoren op regionaal niveau

R3: Drempels van participatie op regionaal niveau helpen verlagen

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L1	11-12 nov-19	Leden Jongerenteam en coach in gesprek met studenten in Holland over psychische kwetsbaarheid	40 studenten in Holland	Studenten herkennen en bespreken eigen psychische kwetsbaarheid.	
L1	08-jun-19	Twee workshops aan studenten van het Albeda College met een enquête in de vorm van een quiz door leden van het Jongerenteam.	50 studenten Zorg en Welzijn, 1 docent	Studenten herkennen en bespreken eigen psychische kwetsbaarheid.	Kahoot quiz
L1	16-apr-19	Themadag Omgaan met kwetsbaarheid voor en door studenten Social Work in Holland Den Haag	ruim 100 studenten, docente	Studenten hebben tips ontwikkeld voor omgang met kwetsbaarheid	Link naar pagina Koplopers bij in Holland
L1	04-apr-19	Gastles door lid Jongerenteam aan studenten van de Minor Connect: omgaan met mensen met Verward gedrag	24 studenten, 1 docent	Designativering	Link naar de Minor 2020
L1	01-feb-19	Hoogtepuntenmagazine 2018 Kenniscentrum Talentontwikkeling Hogeschool Rotterdam		Aandacht voor Koplopers	Link naar het kennismagazine
L1	01-feb-19	Een workshop op het landelijke congres All-Inclusive georganiseerd door het Kennisconsortium Designativering en Inclusie Jeugd waar Koplopers deel van uit maakt. Door leden van het Jongerenteam.	25 professionals	Positieve reacties: "Ik was erg onder de indruk van je Koplopers-jongeren. Ik heb hun workshop bijgewoond op het All Inclusive congres afgelopen vrijdag." Beleidsmedewerker Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie	Link naar het Congres All-Inclusive
L1	13-nov-18	Presentatie aan de secretariële medewerkers van de kenniscentra van Hogeschool Rotterdam door leden van het Jongerenteam.	15 secretariële medewerkers van de kenniscentra van Hogeschool Rotterdam	Bespreekbaar gemaakt (eigen) psychische kwetsbaarheid bij medewerkers die vanuit frontoffice contact hebben met studenten.	
L1	sep-okt-18	Vijf gastlessen aan studenten van de Minor GGZ Agoog Hogeschool Rotterdam door leden van het Jongerenteam.	74 studenten 3 docenten	"De studenten gaven aan dat ze veel hebben geleerd over het perspectief van de ander, waardoor ze beter zicht hebben gekregen op de dō's en dōnt's in de omgang en begeleiding van mensen met psychische problematiek". Docent	
L1	sep-okt 2018	Vier gastlessen aan studenten op leiding Social Work, profiel GGZ van Hogeschool Rotterdam door leden van het Jongerenteam.	44 studenten, 1 docent	"Studenten konden ook de presentie benadering ontdekken in de persoonlijke verhalen als leidraad in het contact. Hierdoor is de beroepshouding voor een groot deel ingeleurd en zijn mogelijke signal's besproken." docent	
L1	06-sep-18	Inrichting en bemensing stand Koplopers op informatemarkt voor alle eerste-jaarstudenten van de hogeschool georganiseerd door Student aan Zet.	100 bezoevende studenten, voorzitter CvB, docenten	Onder andere gesprek van lid Jongerenteam met voorzitter van het College van Bestuur over de stelling of de Hogeschool genoeg doet aan inclusie van psychisch kwetsbare studenten.	
L1	19-7-2018 22-08-18	Nieuwsberichten Scienceguide: Rotterdam maakt psychische gezondheid van studenten bespreekbaar en Minister ontkent psychische klachten als gevolg van het leenstelsel		aandacht voor psychische kwetsbaarheid	Link naar scienceguide en https://bit.ly/2oenMLk
L1	18-jun-18	Deelname Jongerenteam aan werkconferentie WSD Zuid-Holland Zuid			
L1	22-mei-18	Inrichting en bemensing stand Koplopers op jaarlijkse informatemarkt over studeren met een functiebeperking.	< 15 docenten, studenten, medestanders	Gesprekken met docenten en studenten	Link naar Student aan Zet Hogeschool Rotterdam
L1	10-apr-18	Workshop en gesprek van Jongerenteam met docenten van jaar 3 en 4 Social Work van Hogeschool Rotterdam tijdens hun professionaliseringsdagen.	ca 60 docenten, onderwijsmanagers lid van College van Bestuur, decanen, Powerplatform.	Positieve reacties van docenten; reacties decanen aanleiding tot verder gesprek.	
L1	01-apr-18	Lid Jongerenteam participeert in documentairereeks Tweestrijd van EO/Icon. Met opnamen Jongerenteam.			

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L1	01-apr-18	Lid Jongerenteam participeert in documentairereeks #jesusdepri van KRO NCRV			
L1	08-feb-18	Jongereenteam in gesprek met de directeuren, Jeugd, Onderwijs, Jongerenloket en Leerplicht van Rotterdam, op uitnodiging van voorzitter STRAW.	7 directeuren, medewerkers	De persoonlijke ontmoeting met de jongeren, heeft veel indruk gemaakt op de directeuren/deelnemers	
L1	13-jan-18	Lid Jongerenteam neemt deel aan TV programma de Nieuwe Maan over interculturele aspecten psychische kwetsbaarheid		bespreekbaar maken psychische kwetsbaarheid	Link https://bit.ly/2wnM3mq
L1	21-nov-17	Presentatie door lid Jongerenteam en projectleider DE ontkende raaf, kindermishandeling in beeld op Nationale Conferentie Kinderrechten	30 studenten, docenten mbo Leeuwarden, Maastricht, Nijmegen	Kindermishandeling als oorzaak psychische kwetsbaarheid	Link naar https://bit.ly/2wfc5y
L1	30-okt-17	Jongerenteam neemt deel aan programma Radio Exact		Psychische kwetsbaarheid bespreekbaar maken onder jongeren	
L1	26-okt-17	Een tv-reportage van het Jongerenteam op conferentie Doe Werk Leenvan de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid in Schiedam. Door Stadsomroep Schiedam		Kennissdeling, destigmatisering	Filmverslag Stadsomroep Schiedam
L1	26-okt-17	Een workshop door Jongerenteam over psychische kwetsbaarheid op de conferentie van de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid in Schiedam. En spoken word tijdens het plenaire gedeelte.	12 professionals en studenten uit het sociale domein.	Kennissdeling, destigmatisering	Verslag (inclusief filmverslag Stadsomroep Schiedam)
L1	02-okt-17	Workshop Don't Worry be happy, over de belofte van geluk op een conferentie van de landelijke beroepsvereniging van Pedagogen. Door lid Jongerenteam, lector, projectleider. Publicatie op basis van de workshop in: De belofte van de Jeugd, Pedagogiek in de 21e eeuw.	23 docenten hbo Pedagogiek	Kennissuitwisseling	Link naar VBSP en naar artikel
L1	02-okt-17	Jongerenteam gaat in gesprek met ZonMw tijdens een sitewit STRAW	12 medewerkers ZonMw, leden STRAW	Kennismaking, psychische kwetsbaarheid bespreekbaar maken	
L1	07-jul-17	Introductiebijeenkomst studenten Social Work voor de bachelorproef "Psychische kwetsbaarheden bespreekbaar maken", waarbij de studenten onderzoek gaan doen bij de lerarenopleidingen Geschiedenis en Economie van Hogeschool Rotterdam.	12 studenten, 6 docenten managers	kennissuitwisseling, kennissuitwisseling studenten en docenten Verbinding Onderzoek en onderwijs.	Publicatie Koplopers: factoren in participatie op hr.nl/koplopers bij tab opbrengsten
L1	03-jul-17	Presentatie van het project aan projectgroep ST-RAW.	10 leden ST-RAW, onderzoekers/professionals.	Kennissuitwisseling, agendering	Link naar de pagina Psychische kwetsbaarheid van STRAW
L1	18-mei-17	Koplopers heeft met een informatiestand plaatsgenomen op de informatiemarkt Studeren met psychische kwetsbaarheid op Hogeschool Rotterdam die is georganiseerd door het Powerplatform Hogeschool Rotterdam.	bezoekers: 25 studenten, docenten/medewerkers, partnerorganisaties.	Agendering psychische kwetsbaarheid, contact met studenten en docenten over studeren met psychische kwetsbaarheid	Link naar Student aan Zet Hogeschool Rotterdam
L1	20-apr-17	Presentatie van het project Koplopers aan managers van InHolland.	(aantal) managers	Kennissdeling, agendering, ontwikkeling draagvlak	Link naar pagina Koplopers bij InHolland
L1	01-apr	Presentatie van het project Koplopers bij de Onderzoekslijn Inclusie van het Kenniscentrum Talentontwikkeling Hogeschool Rotterdam.	10 medewerkers, lectoren, onderzoekers, docenten	Kennissdeling, agendering bij collega onderzoekers/docenten	Link naar de projectpagina Koplopers

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L1	06-apr	Interview radio FunX met een van de jongeren van het Jongerenteam van Koplopers		Psychische kwetsbaarheid bespreekbaar maken bij jongerenpubliek	
L1	06-apr-17	Interview Artikel in AD met twee jongeren en projectleider van Koplopers		Psychische kwetsbaarheid bespreekbaar maken en agendering bij breed publiek	Link naar artikel AD 6 april 2017 op pagina Koplopers
L1	06-apr-17	Kick-off Koplopers bij Hogeschool Inholland, Rotterdam. Met presentaties, lezingen, podium-gesprek en kennismaking met het Jongerenteam en Stuurgroep.	60 deelnemers: docenten, onderzoekers, professionals, ervaringsdeskundigen, studenten	Agendering psychische kwetsbaarheid bij jongeren. Organisatie draagvlak en toegang praktijkpartners. Kennisuitwisseling belemerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid.	Link naar het verslag van de Kick-off van 6 april 2017 op de pagina van Koplopers
L1	06-mrt-17	Presentatie en gesprek over psychische kwetsbaarheid als onderwerp van de onderzoeksagenda van het kenniscentrum Talentontwikkeling in de Adviesraad. Door projectleider, lector, (ervaringsdeskundige) leden van de stuurgroep.	14 Leden van de Adviesraad zijnde bestuurders, hoogleraar uit onderwijs, zorg, welzijn	Agendering van psychische kwetsbaarheid bij sleutelfiguren. Betrekken organisaties bij de Stuurgroep van Koplopers (in oprichting).	Interne notulen van de Adviesraad van het Kenniscentrum Talentontwikkeling
L1	12-okt-16	Workshop over jongeren met psychische problemen voor studenten van de Lerarenopleidingen Hogeschool Rotterdam door lector, projectleider en studente.	Deelnemers: 23 studenten eerste en tweede jaar van de Lerarenopleidingen	Agenderen van psychische kwetsbaarheid bij docenten-in-opleiding.	
L2	01-sep-20	Verwacht: presentatie en lancering van het Digitale Magazine en eindproducten Koplopers		Kennisdeling over participatief actieonderzoek	Publicatie Koplopers: Kwetsbaarheid is de kracht hr.nl/koplopers bij tab opbrengsten
L2	13-jul-20	Presentatie Digitale Magazine en Eindproducten Koplopers aan de Stuurgroep	15 leden stuurgroep, Jongerenteam, projectteam Koplopers	Kennisdeling opbrengsten Koplopers	Publicatie Koplopers: Kwetsbaarheid is de kracht hr.nl/koplopers bij tab opbrengsten
L2	23-jun-20	Interview in Nieuwsbrief ZonMw met lector over participatief actieonderzoek		Kennisdeling participatief actieonderzoek	Link naar Interview Frans Spierings in Nieuwsbrief ZonMw 23 juni 2020
L2	dec 2016- juli 2020	Bijeenkomsten van de projectteam van Koplopers: 2016-5; 2017: 13; 2018: 8; 2019: 8; 2020: 3		Ontwikkeling, monitoring strategie participatief actieonderzoek, kennisdeling en ontwikkeling	www.hr.nl/koplopers
L2	08-jul-20	Publicatie Digitaal Magazine Koplopers		Kennisdeling over participatief actieonderzoek	Publicatie Koplopers: Kwetsbaarheid is de kracht hr.nl/koplopers bij tab opbrengsten
L2	01-jul-20	Publicatie Koplopers: Lessons Learned, over de strategie van participatief actieonderzoek van Koplopers		Kennisdeling over participatief actieonderzoek	Publicatie Koplopers: Lessons Learned hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L2	12-dec-19	Jongerenteam in gesprek met onderzoeker/auteur van de monitor over participatie binnen Koplopers		Kennisontwikkeling participatief onderzoek	Publicatie Koplopers: Lessons Learned hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L2	01-dec-19	Publicatie artikel van Jurjen Heydeberg en interview met Frans Spierings in Jaarboek STRAW 2019		Kennisdeling Participatief Actieonderzoek	Link naar het interview pg. 64-71 In STRAW Jaarboek
L2	28-nov-19	“Presentatie Jongerenparticipatie in onderzoek. Ervaringen met Koplopers en Mijn Pad”. op landelijke bijeenkomst van de Regionale Kenniswerkplaatsen Jeugd van ZonMw door projectleider”		Kennisdeling over participatief actieonderzoek	Link naar de regionale kenniswerkplaatsen Jeugd
L2	30-mrt-19	Jongerenteam Koplopers geeft een workshop met de titel Heads together: co-designing the participation of youth with mental health issues, op het international pedagogiek congres georganiseerd door de landelijke Masteropleidingen Pedagogiek in Amsterdam.	16 onderzoekers, docenten, lectoren.	Kennisdeling participatieve action research	Link naar congress 30 maart 2019

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L2	29-mrt-19	Interactieve presentatie op International Seminar Exploring Research Approaches in Urban Contexts. Met hoofdgast onderzoeker Michéle Fine, georganiseerd door de masteropleiding Pedagogiek van Hogeschool Rotterdam. Door lid Jongerenteam Koplopers en lector.	25 onderzoekers, lectoren	Kennisdeling participatieve action research	Link naar de masteropleiding Pedagogiek Hogeschool Rotterdam
L2	01-feb-19	Filmpje over participatief onderzoek voor ZonMw: "jongeren als drijvende kracht bij project Koplopers: Je moet echt open staan" door lector en jongere Koplopers		Kennisdeling over participatief actieonderzoek en jongerenparticipatie	Link naar het filmpje
L2	09-mrt-18	Lid projectteam in gesprek met collega's van Inholland over Koplopers.	6 decanen, docenten, managers		Link naar pagina Koplopers bij Inholland
L2	06-feb-18	Presentatie door lid Jongerenteam en Projectteam op Stuurgroepvergadering Koplopers	12 leden stuurgroep: bestuurders,	Kennisuitwisseling, stuurgroep adviseert Koplopers,	Interne notulen stuurgroep Koplopers.
L2	02-nov-17	Presentatie door lid Jongerenteam en Projectteam op Stuurgroepvergadering Koplopers	10 stuurgroepleden.	Kennisuitwisseling, advisering door stuurgroep aan Koplopers iay strategie	Interne notulen stuurgroep Koplopers.
L2	okt-17	Korte informatie over Koplopers in een flyer en factsheet			www.hr.nl/Koplopers
L2	29-jun-17	Bijeenkomst met Jongerenteam en supporters van Koplopers, inventarisatie van de mogelijke bijdragen en kennisuitwisseling van de supporters met Koplopers.	6 jongeren supporters	Een jongere van supportersgroep is lid geworden van Jongerenteam. Jongeren van het Jongerenteam zijn door een van de supporters uitgenodigd voor een radio-interview. Kennisuitwisseling voor een van de supporters in het kader van haar afstudeeronderzoek.	www.hr.nl/Koplopers
L2	apr-17	Informatie op de site van Kenniscentrum Talentontwikkeling over project Koplopers		Resultaat: Internetpagina	www.hr.nl/Koplopers
L2	jan-feb-17	Samenstelling Projectteam Koplopers		Een projectteam gevormd door lectoren en docent-onderzoekers, medewerkers communicatie en administratie van Hogeschool Rotterdam en Inholland. Aan het projectteam hebben in totaal 13 leden deelgenomen.	
L2	11-dec-16	Presentatie van het project Koplopers aan de hand van de kwaliteitschecklist onderzoek (in ontwerp) bij onderzoekslijn Inclusie	6 medewerkers lectoren, onderzoekers van het Kenniscentrum Talentontwikkeling	Kennisuitwisseling over onderzoeks/ontwikkelproject met participatie van de doelgroep. Bijdrage aan de kwaliteitschecklist van het kenniscentrum.	
L2	01-dec-16	Officiële start Koplopers			
L2	22-sep-16	Workshop over participatief actieonderzoek met jongeren (Service Users led research) op de dag van het praktijkonderzoek van Hogeschool Rotterdam	Deelnemers 12 lectoren en hoofddocenten van Hogeschool Rotterdam	Kennisuitwisseling over service users led research	Link naar presentatie Koplopers op de Dag van het praktijkonderzoek Hogeschool Rotterdam 22 september 2018
L2	09-jun-16	Presentatie van Koplopers in een workshop over onderzoek onder jeugd georganiseerd door Gemeente Rotterdam/STRAW door projectleider en ervaringsdeskundig student.	12 onderzoekers op gebied van jeugd, leden van ST-RAW	Kennisuitwisseling met onderzoekers.	
L2	11-mei-16	Pitch bij het College van Bestuur van Hogeschool Rotterdam voor goedkeuring projectaanvraag.	College van Bestuur van Hogeschool Rotterdam,	Draagvlak bij het CvB voor investeren in de thematiek en toestemming voor het doen van de aanvraag	
L2	01-mei-16	Ontwikkeling subsidievoorstel Koplopers: Participatie van jongeren met psychische problemen, indiening bij ZonMw. Door ontwikkelgroep vanuit STRAW WSD Zuid-Holland Zuid	3 lectoren, 4 onderzoekers, 3 beleidsmedewerker en bestuurders	Projectvoorstel	Link naar programma Zon M en WSD

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L2	21-apr-16	Twee focusgroepgesprekken als basis voor de aanvraag Koplopers, participatie van jongeren met psychische problemen door ontwikkelteam vanuit STRAW en WSD Zuid-Holland Zuid.	16 ervaringsdeskundige jongeren ; 3 professionals	Basis voor het ontwikkelen van de aanvraag.	
L3	17-jul-20	Publicatie Koplopers: Factoren van Participatie, over belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid	Publicatie Koplopers: Factoren van Participatie, over belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid	Kennisdeling over factoren in de participatie van psychisch kwetsbare jongeren	Publicatie Koplopers: Lessons Learned hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	17-jun-20	Lid Jongerenteam en lector in een filmpje ZomMw over participatief onderzoek		Kennisdeling participatief actie onderzoek	Link naar filmpje
L3	28-jan-20	Deelname Werikconferentie Minor Connect: Omgaan met mensen met verward gedrag	24 studenten, 6 professionals, 3 docenten	Kennisdeling overstigma en andere factoren in de participatie van psychisch kwetsbaren	Link naar de Minor
L3	01-dec-19	Publicatie interview met Frans Spierings in Straw jaarboek		Kennisdeling factoren in participatie	Link naar het interview pg. 64-68 In STRAW jaarboek
L3	02-jul-19	Bijeenkomst van de stuurgroep bij jongerenwerk op Zuid en terugkoppeling van de resultaten van Peer-to-peer gesprekken met de jongeren. Door Jongerenteam, lector.	10 leden stuurgroep Koplopers	Interne notulen stuurgroep Koplopers.	
L3	feb-19	Publicatie artikel : Dudevsky, S., Witte, T. en R. van der Zee (2019) Don't Worry, Be Happy. De belofte van geluk en succes. In: De belofte van de jeugd? Pedagogiek in de 21e eeuw (VSP-bundel), Bekker, J., Declercq, H. de Jong, W. de, Poel, L. van der, en I. Schonewille. Pagina 93-103. Amsterdam: SWP		Kennisdeling belemmerende en bevorderende factoren	Link naar artikel
L3	08-nov-19	Koplopers Jongerenteam en projectleider geven keynotespeech en workshop op congres Help ik studeer over studeren met een psychische beperking en een workshop.	150 docenten, onderzoekers van mbo, hbo, wo.	Kennisdeling belemmerende en bevorderende factoren participatie in het onderwijs	Link naar Medilex
L3	28-jan-19	Deelname Werikconferentie Minor Connect: Omgaan met mensen met verward gedrag	25 studenten, 7 professionals, 3 docenten	Kennisdeling over stigma en andere factoren in de participatie van psychisch kwetsbaren	Link naar de Minor
L3	01-dec-18	Overleg met andere Academische Werkplaatsen Transformatie Jeugd over een VIMP aanvraag	7 leden van andere Werkplaatsen	Niet gelukt om tot een VIMP aanvraag te komen	
L3	10-okt-18	Jongerenteam gaat een Meet & Greet aan met studenten Hogeschool Rotterdam en Inholland die onderzoek doen naar psychische kwetsbaarheid	28 studenten, docenten, onderzoekers	Kennisdeling over factoren in participatie	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	Najaar 2018	Lid van Jongerenteam heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van het curriculum van de Minor Connect: omgaan met mensen met Verward gedrag	Ontwikkelteam van de Minor: 3 docenten en 2 externe onderzoekers	Kennisdeling psychische kwetsbaarheid, stigmatisering, bejegening, psychose vanuit ervaringsdeskundig perspectief	Link naar de Minor
L3	okt-18	Leden van het Jongerenteam nemen deel aan een focusgesprek over cultuursensitieve hulpverlening in het kader van het project Standup		Kennisbijdrage	Link naar Standup bij ZomMw
L3	sep-18	Koplopers heeft meegewerkt aan onderzoek van de Haagse Hogeschool lectoraat Amina Cairo, naar inclusive education		Kennisdeling	Beschrijving van Koplopers op de site van Inclusive Education
L3	27-sep-18	Jongerenteam van Koplopers is gevraagd om te nemen aan een studentenpanel van NRO in het kader van het Comeniusprogramma		Kennisvervoering	

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L3	17-sep-18	Deelname aan een bijeenkomst van het Landelijk Netwerk Studenten Welzijn in Den Haag door lid Jongerenetam en projectleider	50 onderzoekers, docenten landelijke hbo's	Kennisdeling	link naar het Landelijk Netwerk Studenten Welzijn en naar bijeenkomst
L3	01-sep-19	Start 9 studenten Social Work met afstudeeronderzoek naar psychische weerbaarheid bij Willem de Kooning Academie	9 studenten, 3 (hoofd) docenten, teamleider	Studentenonderzoek naar factoren in participatie	
L3	26-jun-18	Deelname Werkgroep Destigmatisering Jeugd, onder coordinatie van het Kenniscentrum voor kind en jeugdpsychiatrie werken instellingen, (zelf) organisaties aan een actieplan voor destigmatisering	20 onderzoekers	Kennisbijdrage, uitnodiging voor landelijk congres 1 februari 2019	link naar de Werkgroep
L3	15-jun-18	Ontwerp van een checklist voor het aangaan van gesprekken over belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid door twee leden Jongerenetam en lector.		Kennisontwikkeling	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	15-jun-18	Onderzoek van Masterstudent naar de coaching van jongvolwassenen met psychische of mentale beperking bij arbeid in reguliere organisaties. In opdracht van Pameijer. Presentatie op Symposium Psychisch beperkt, wat werkt? 15 juni 2018		Kennisontwikkeling	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	15-jun-18	Realisatie van 6 afstudeeronderzoeken door studenten Social Work naar het omgaan met psychische kwetsbaarheid bij de Lerarenopleiding Geschiedenis en Economie van Hogeschool Rotterdam. (Poster)presentatie op Symposium Psychisch beperkt, wat werkt? 15 juni 2018.		Kennisontwikkeling	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	15-jun-18	Studenten van Hogeschool Rotterdam presenteren hun (afstudeer)onderzoek rond het thema van belemmerende en bevorderende factoren in de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Projectteam en jongerenteam van Koplopers is uitgenodigd om korte presentaties te geven.	Deelnemers: 30 studenten, docenten, decanen, professionals	Kennisuitwisseling	Link naar een verslag van het symposium van 15 juni 2018 in Profielen en Afstudeersymposium juni 2018
L3	14-jun-18	Presentaties op het kennisatelier Jongeren en hun hindernissen om mee te doen van STRAW. Door lector, projectleider, jongerenteam Koplopers.	50 professionals, onderzoekers, lectoren, docenten	Kennisuitwisseling belemmerende en bevorderende factoren en participatief actieonderzoek	Link naar verslag op STRAW en https://bit.ly/2MyElup
L3	7-8-jun-18	Jongerenteam geeft een workshop op tweedaagse van het Lectorienplatform Zorg en Welzijn	13 lectoren, docenten, onderzoekers	Kennisuitwisseling	Link naar Iepen Menskip
L3	01-feb-18	Start 4 studenten Social Work Hogeschool Rotterdam met afstudeeronderzoek naar psychische kwetsbaarheid	4 studenten, docenten, praktijken	Kennisontwikkeling	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	mrt-18	Jongeren van Koplopers zijn uitgenodigd om deel te nemen aan een focusgesprek in kader van onderzoek naar autisme door Yullius, lid van STRAW		Kennisuitwisseling	
L3	mrt-18	Projectleiding Koplopers heeft voorstel ontwikkeld voor ZonMw voor het ontwikkelen van een Minor: Connect, verbindende zorg voor en ondersteuning van mensen met verward gedrag. Met advies lid Jongerenteam.	8 docenten, lectoren, opleidingsmanagers Hogeschool Rotterdam, inHolland; drie professionele ontwikkelaars St. De Verbinding, Hoogleraar EUR, 6 professionals wereldwijd Rotterdam.	Voorstel voor een Minor	Link naar Minorbeschrijving en link naar de Minor en naar ZonMw

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L3	19-dec-17	Het Jongeren team geeft advies bij het onderzoek Energie en Stress, waar ligt jouw balans? Een Survey van Hogeschool Inholland, lectroraat Studiesucces		Kennisroefing aan de enquête	Link naar de enquête
L3	29&30 november	Presentatie Frontrunners op de Internationale Conferentie Youth with mental health Issues 29 & 30 november 2017. Uitswisseling met international projecten, onderzoekers, ervaringsdeskundige jongeren. Door Jongeren team, lector, Projectleider.	75 ervaringsdeskundige jongeren, beleidsmakers, onderzoekers, projectleiders uit NL, Schotland, Finland, Malta, Griekenland	Kennissuitwisseling	Link naar rapport en verslag van NJI
L3	01-nov-17	Workshop op 5 G conferentie Hogescholen 1 november 2017 over participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Door coach Jongeren team.	4 docenten hbo	Kennissuitwisseling	
L3	26-okt-17	Een workshop De druk van het geluk en psychische kwetsbaarheid op de conferentie Doe Leer Inspireer op 26 oktober 2017 van de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid in Schiedam. En een spoken word bijdrage tijdens het plenaire gedeelte. Door Jongeren team.	12 professionals en studenten uit het sociale domein.	Kennisdeling	Link naar Conferentieverslag op WSD en naar reportage Stadsomroep Schiedam
L3	13-okt-17	Publicatie artikel 'Hulpverlening aan psychisch kwetsbare jongeren krijgt advies van ervaringsdeskundige jongeren' in Mbo Vakblad profiel door I. Westbroek. Met interview met lid Jongeren team. Publicatie 1 december 2017.		Kennissuitwisseling	Artikel in Mbo Vakblad Profiel december 2017
L3	02-okt-17	Workshop Don't Worry be happy, over de belofte van geluk op een conferentie van de landelijke beroepsvereniging van Pedagogen	23 docenten hbo Pedagogiek	Kennissuitwisseling	Link naar VBSP en naar artikel
L3	25-aug-17	Presentatie Afstudeeropdracht rond het onderwerp participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid, aan studenten Masteropleiding pedagogiek Hogeschool Rotterdam.	8 studenten Masteropleiding Pedagogiek		
L3	07-jul-17	Matchings/sollicitatie bijeenkomst met 12 studenten van Social Work van Hogeschool Rotterdam voor de bachelorproef "Psychische kwetsbaarheden bespreekbaar maken", waarbij de studenten onderzoek gaan doen bij de lerarenopleidingen Geschiedenis en Economie van Hogeschool Rotterdam.	12 vierdejaarsstudenten Social Work Hogeschool Rotterdam, hoofddocent Hogeschool Rotterdam	kennisonwikkeling, kennissuitwisseling met studenten en docenten van de lerarenopleidingen Geschiedenis en Economie HR. Verbinding Onderzoek en onderwijs	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	03-jul-17	Presentatie van het project aan projectgroep ST-RAW door projectleider.	10 leden ST-RAW, onderzoekers/professionals.	Kennissuitwisseling, agendering	Intern verslag
L3	1, 22, 29 en 6 juli	Jongeren team volgt workshop Hans Hoogerdijs van Howie the Harp "Werken met herstelverhalen". Gevolgd door het delen herstelverhalen in bijeenkomsten Jongeren team, deel narratief onderzoek.		Jongeren hebben in bijeenkomsten na de workshop hun herstelverhaal gedeeld. Deze verhalen hebben als input voor onderzoek naar belemmerende en bevorderende factoren geleend.	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	jun-17	Publicatie van een artikel in Jeugdbeleid: Dudeszky S, en T. Witte (2017). Participatie en inclusie van jongeren met psychische kwetsbaarheid. Liefde moet van twee kanten komen. In Jeugdbeleid Jeugdbeleid (2017) 11:99-104, DOI 10.1007/s12451-017-0145-y		Kennissuitwisseling	Link naar artikel Jeugdbeleid en Researchgate

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
L3	30-mei-17	Koppeling coördinator Jeugd en onderwijs van Samen Sterk Zonder Stigma met hoofddocent/onderzoeker rond het thema inclusief onderwijs	Hoofddocent, projectleider Samen Sterk Zonder Stigma	Netwerkontwikkeling, kennisuitwisseling	
L3	26-mei-17	Jongereenteam geeft advies en feedback aan Samen Sterk Zonder Stigma advies op de vragenlijst die SSZS wil gaan uitzetten onder kinderen 10-14 jaar naar in- en uitsluiting van kinderen met psychische kwetsbaarheid.		Inbreng van ervaringskennis, aanpassing van de enquête	Link naar de enquête
L3	Mei/Juni 2017	Deelname aan een interview van studente van de Masteropleiding Pedagogiek HR over jongeren met psychische kwetsbaarheid en toelichting naar werk		Kennisbijdrage	Onderdeel van Koplopers: Factoren in Participatie. Verkrijgbaar via hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	09-mei-17	Deelname door projectleider aan een Focusgroep van Hogeschool InHolland over ervaringsdeskundigheid	12 docenten, onderzoekers, studenten, praktijkpartners.	Kennisuitwisseling	
L3	04-mei-17	Formulering afstudeerthema (Bachelorproef) voor studenten aan de opleiding Social Work van Hogeschool voor studiejaar 2017-2018. In afstemming met Instituut voor Lerarenopleiding en Powerplatform.		verbinding onderzoek en onderwijs.	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
L3	19-jan-17	Deelname aan de conferentie Begeleid Leren.		Kennisuitwisseling	
L3	5 november 2016 – oktober 2017	Afsteuderonderzoek 'Kunnen Rotterdamse jongvolwassenen met een psychische aandoening ook aan het werk?' student van de Masteropleiding pedagogiek naar de arbeidsperspectieven van jongeren met psychische problemen in opdracht van Volzin, bureau voor re-integratie.		Kennisontwikkeling en uitwisseling over drempels in arbeidsparticipatie, aanbevelingen voor praktijkpartner in Rotterdam.. Presentatie op Symposium "Psychisch beperkt, wat werkt?" op 15 juni 2018, Hogeschool Rotterdam	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R1	15-jan-20	Afsluiting Koplopers evaluatie en etentje		Persoonlijke afsluiting van Koplopers	
R1	1-4-2017-jul-2020	Bijeenkomsten van het Jongereenteam: 2017: 12; 2018: 12; 2019: 20; 2020: 8 bijeenkomsten	In totaal 13 jongeren, 5 coaches, 5 projectleden, 5 gasten	Empowerment, planontwikkeling, voorbereiding en evaluatie activiteiten	
R1	01-dec-19	Koploper Thaisja Suart verkozten tot student van het jaar		Persoonlijke empowerment, waardering	Link naar artikel in Profielen
R1	okt-18	Koploper krijgt ontvangst coaching van bureau Emma via ZonMw in het maken van een korte film			
R1	sep-18	Leden Jongereenteam trainen andere leden Jongereenteam in interviewen aan de hand van de Checklist ter voorbereiding op peer-to-peer-gesprekken.		Voorbereiding peer-to-peer gesprekken	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R1	1, 22, 29 en 6 juli	Jongereenteam volgt workshop Hans Hoogerdijk van Howie the Harp "Werken met herstelverhalen". Gevolgd door het delen herstelverhalen in bijeenkomsten Jongereenteam, deel narratief onderzoek.		Jongeren hebben in bijeenkomsten na de workshop hun herstelverhaal gedeeld. Deze verhalen hebben als input voor onderzoek naar belemmerende en bevorderende factoren gediend.	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R1	mrt-17	Samenstelling Jongereenteam Koplopers		Een team van 8 ervaringsdeskundige jongeren start in april 2017. In totaal hebben 13 jongeren deelgenomen.	Link naar filmpjes van vier Koplopers op
R2	07-nov-18	Jongereenteam gaat Peer-to-peer gesprekken aan met jongeren uit het jongerenwerk om factoren in participatie te bespreken	5 jongeren van jongerenwerk, jongerenwerker	Gelijkwaardig gesprek, identificatie factoren in participatie	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
R2	16-okt-18	Jongereenteam gaat Peer-to-peer gesprekken aan met jongeren in een GGZ instelling om factoren in participatie te bespreken	6 jongeren van ggz-jeugdinstelling, begeleider cliëntenraad	Gelijkaardig gesprek, identificatie factoren in participatie	Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R2	30 mei – december 2018	Koplopers en decanen van Hogeschool Rotterdam wisselen kennis uit gericht op het versterken van de participatie/inclusie van studenten met psychische klachten		Uitwisseling kennis participatiefactoren Hogeschool Rotterdam	
R2	02-nov-17	Vergadering van de Stuurgroep met leden van het Jongereenteam	10 stuurgroepleden.	Kennisuitwisseling, advisering door stuurgroep aan Koplopers tastrategie	Interne notulen Stuurgroep
R2	03-jul-17	Presentatie van het project aan projectgroep ST-RAW.	10 leden ST-RAW, onderzoekers/professionals.	Kennisuitwisseling, agendering, identificatie factoren in participatie	Link naar de pagina Psychische kwetsbaarheid van STRAW
R2	20-apr-17	Lid projectteam gaat het gesprek aan met managers Hogeschool Inholland over factoren in participatie psychisch kwetsbare studenten	6 managers	Agenderen, oriënteren	
R2	mrt-17	Samenstelling van een brede stuurgroep bestaande uit sleutelfiguren, experts, bestuurders van partnerorganisaties van STRAW en WSD Zuid-Holland Zuid.	15 bestuurders, onderzoekers, professionals en leden projectteam.	kennisuitwisseling, toegang en draagvlak Koplopers Jongereenteam, onderzoek naar belemerende en bevorderende factoren, reflectie en advies op voortgang en resultaten.	Publicatie Koplopers: Lessons Learned hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R2	Nov 16 – okt 2017	Judith Snijders, student van de Masteropleiding pedagogiek is een afstudeeronderzoek gestart naar de arbeidsperspectieven van jongeren met psychische problemen in opdracht van Volzin, bureau voor re-integratie. Acquisitie van opdracht vanuit Koplopers		Kennisonwikkeling en uitwisseling over drempels in arbeidsparticipatie, aanbevelingen voor praktijkpartner in Rotterdam.. Presentatie op Symposium "Psychisch beperkt, wat werkt?" op 15 juni 2018, Hogeschool Rotterdam	
R3	23-jun-20	Workshop KOPLOPERS: 'Niets voor ons of over ons, zonder ons' ter ondersteuning van participatief onderzoek en inclusief onderwijs. Ontwikkeld voor kennisvouchers ZonMw, ATW Jeugd, presentatie op 1 november 2020		Kennisdeling Participatief Actieonderzoek	Link naar de Akademische Werkplaatsen Transformatie Jeugd
R3	jun-20	Ontwerp van het Keuzevak Students Voice Hogeschool Rotterdam		Ontwikkeling van een keuzevak waarin studenten van Hogeschool Rotterdam in gesprek met docenten om inclusief onderwijs te bewerkstelligen	Link naar STAY ON TRACK
	jan-20	Ontwikkeling project(aanvraag) STAY ON TRACK: uithuisgeplaatste jongeren keren terug naar school. Een participatief actieonderzoek gericht op verbetering participatie onderwijs door uithuisgeplaatste jongeren. Ontwikkeld door Hogeschool Rotterdam/STRAW, bij ZonMw		Participatief actieonderzoek gericht op het verbeteren van de participatie van uithuisgeplaatste jongeren aan onderwijs	
R3	26-sep-19	Gesprek Jongereenteam met College van Bestuur Hogeschool Rotterdam	Lid College van Bestuur, portefeuille onderzoek, diversiteit en inclusie	Bespreking drempels van participatie en hoe deze te verlagen om te komen tot een inclusieve hogeschool.	
R3	01-jul-19	Terugkoppeling uitkomsten peer-to-peer gesprekken aan de ggz-jeugdinstelling op een bijeenkomst van de stuurgroep van Koplopers	5 leden stuurgroep Koplopers		Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R3	14-jun-19	Slotconferentie Koplopers met bijdragen van Jongereenteam, Koplopers, in plenaire presentatie en workshops.	100 docenten, studenten, decanen, professionals	Kennisuitwisseling om lokale drempels van participatie te verlagen	Link naar slotconferentie op site Hogeschool Rotterdam en link naar uitnodiging en een link naar een verslag op Phtrenos

Doelen	Datum	Activiteit	Deelnemers	Resultaat	Product
R3	14-jun-19	Presentatie afstudeeronderzoeken en praktische beroepsproducten en oplossingsscenario's van studenten Hogeschool Rotterdam en Inholland op de slotconferentie Koplopers			Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R3	01-jun-19	Terugkoppeling uitkomsten peer-to-peer gesprekken aan de instelling voor jongerenwerk	2 Professionals van de jongerenwelzijnorganisatie		Publicatie Koplopers: Factoren in participatie hr.nl/koplopers bij de tab opbrengsten
R3	06-dec-18	Jongeren team Koplopers geven een terugkoppeling van de peer-to-peer gesprekken gehouden in ggz-jeugdinstelling op bijeenkomst van de stuurgroep	5 jongeren ggz instelling, 1 student, 5 leden stuurgroep, 1 coach cliëntenraad	Bespreking drempels van participatie zoals naar voren gekomen in de peer-to-peer gesprekken	Interne notulen stuurgroep Koplopers.
R3	30 mei – december 2018	Koplopers en decanen van Hogeschool Rotterdam wisselen kennis uit gericht op het versterken van de participatie/Inclusie van studenten met psychische klachten		Uitwisseling kennis participatiefactoren Hogeschool Rotterdam	
R3	apr 2017-jul 2020	Bijeenkomsten Stuurgroep Koplopers 2017-2020: 6 met deelname leden Jongeren team: Lector, projectleider	In totaal 22 bestuurders, onderzoekers, professionals van leden van 11 organisaties in STRAW en WSD	Ontwikkeling overdraagbare strategie Koplopers; Kennisontwikkeling en -deling factoren in participatie, ook op regionaal niveau.	Interne notulen stuurgroep Koplopers.

BIJLAGE 2:

Overzicht lidorganisaties Stuurgroep

Organisatie
ST-RAW Samen Transformeren Rotterdamse Academische Werkplaats
WSD Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid
Hogeschool Rotterdam, Kenniscentrum Talentontwikkeling
Hogeschool Rotterdam, Lectoraat Opgroeien in de Stad
Hogeschool Rotterdam, Student aan Zet/PowerPlatform
Hogeschool InHolland, Directie locatie Rotterdam
Hogeschool InHolland, Lectoraat Dynamiek van de Stad
Hogeschool InHolland, Decanaat
Gemeente Rotterdam, Cluster Maatschappelijke Ontwikkeling, Jeugd
Gemeente Rotterdam, Programma Elke Jongere telt
Gemeente Rotterdam, Jongerenloket
Gemeente Rotterdam, Werk en Inkomen
Gemeente Rotterdam, Communicatie
WSD/gemeente Dordrecht, Maatschappelijke Ontwikkeling
Pameijer/Howie the Harp
Jongerenwerk op Zuid
Zadkine BGE, opleiding Begeleider met ervaringsdeskundigheid
Mesam
Enver
Lucertis
Jongerenteam Koplopers
Projectteam Koplopers

BIJLAGE 3:

Uitnodigingsbrief vacature Koplopers

Profielbeschrijving Jongerenteam project Koplopers

Zaira, studente aan het hbo, schaamde zich lange tijd voor haar depressie, in de ogen van haar familie iets voor 'zwakke mensen'. Maar ze trof een begripvolle studieloopbaancoach, mocht haar lesrooster aanpassen en bleef op school. Ryad, sinds twee jaar in Nederland, heeft PTSS ontwikkeld als slachtoffer van (seksueel) geweld in Syrië. Bij het Jongerenloket ervaart hij ongeloof en onbegrip en komt niet verder ondanks zijn opleiding als tolk-vertaler. In zijn activiteiten voor Amnesty en COC hervindt hij kracht. Jim, 23 jaar, sprak bij een sollicitatie als conciërge op een vmbo open over zijn eerdere behandeling in een verslavingskliniek, en werd zonder problemen aangenomen.

Deze ervaringen van participatie aan onderwijs, werk en het maatschappelijk leven, gedeeld tijdens twee focusgesprekken met zestien jongeren april 2016, zijn het uitgangspunt voor het project Koplopers.

(uit: Subsidieaanvraag project Koplopers, 2016)

Heb jij ervaring met psychische kwetsbaarheid? Zou je je ervaringen met ons willen delen? Doe dan mee aan het Jongerenteam van het project Koplopers! Je krijgt er zelfs voor betaald.

Het project Koplopers

Jongeren met psychische problemen vallen eerder uit in het onderwijs, komen moeilijker aan stage en werk, en ervaren hindernissen om deel te nemen in het dagelijks leven. Dat is zonde als jij dat bent en het is ook een verlies van talent voor de samenleving. Met het project Koplopers wordt gekeken naar de belemmeringen en kansen die jij ervaart in je sociale kring, op school en in de overgang naar werk. Daarbij ben jij zelf actief deelnemer in de sturing en uitvoering van het project. De zaken die jij belangrijk vindt moeten aan bod komen.

Doel van Koplopers is om de houding van leeftijdsgenoten en professionals te verleggen, om daarmee jou en andere jongeren met psychische kwetsbaarheid bij het onderwijs te houden tot aan het diploma en de overgang naar werk te vergemakkelijken.

Wat ga je als deelnemer aan het Jongerenteam doen?

Je gaat zelf, samen met de anderen in het Jongerenteam, actief aan de slag om belemmeringen en kansen te bespreken. Eerst in het Jongerenteam en later met andere leeftijdsgenoten en professionals binnen onderwijs-, welzijns- en arbeidsorganisaties. Je wordt ondersteund door ervaringsdeskundige trainers.

Profiel Jongerenteam

Wij zoeken jou voor het Jongerenteam. Het Jongerenteam zal bestaan uit zes à zeven jongeren en we werken met twee teams: het eerste team zal actief zijn van februari 2017 tot maart 2018 en het tweede team van januari 2018 tot februari 2019. Dus:

- ▶ Heb je ervaring met psychische kwetsbaarheid?
- ▶ Ben je in een fase van actief herstel of hersteld?
- ▶ Ben je tussen de 17 en de 27 jaar?
- ▶ Vind je het niet erg om over je psychische kwetsbaarheid te vertellen?
- ▶ Wil je met anderen in gesprek gaan over psychische kwetsbaarheid?
- ▶ Wil je daarbij je eigen ervaringen inzetten?
- ▶ Wil je samenwerken in een team met andere jongeren?
- ▶ Heb je vier uur per week gedurende ruim een jaar beschikbaar om aan dit project te werken?

Dan zoeken we jou!

We vinden het daarnaast een pré als je woonachtig bent in regio Rijnmond, social media wil gebruiken en mensen in jouw omgeving zou willen betrekken.

We stellen een groep samen die bestaat uit jongeren met verschillende psychische problematieken, van verschillende opleidingen (mbo en hbo uit diverse domeinen), met diverse culturele achtergronden en verschillende genders.

In de groep maken we afspraken over de zaken die je vertrouwelijk wilt houden.

Je ontvangt een financiële vergoeding voor je werkzaamheden van ca. vier uur per week.

Hebben we je interesse gewekt of wil je meer informatie? Neem dan contact op met Szabinka Dudevszky van Hogeschool Rotterdam. Zij is de uitvoerend projectleider.

E-mail: s.i.z.a.dudevszky@hr.nl

Website: www.hr.nl/koplopers

Koplopers is een participatief actieonderzoek met psychisch kwetsbare jongeren uitgevoerd 2017-2020 in Rotterdam

In deze publicatie geven we een beschrijving van de strategie die Koplopers gehanteerd heeft en we delen onze 'lessons learned'. Met behulp van een ervaringsdeskundig Jongerenteam is drie jaar lang participatief actieonderzoek gedaan naar psychische kwetsbaarheid. Onder begeleiding van coaches en onderzoekers hebben jongeren op gelijkwaardige wijze met andere jongeren, studenten en professionals gesproken over psychische kwetsbaarheid en hebben samen met hen belemmerende en bevorderende factoren onderzocht.

Het resultaat leest u in het drieluik van publicaties - *Koplopers: lessons learned*, *Koplopers: factoren in participatie* en het digitale magazine *Koplopers: kwetsbaarheid is de kracht*.

praktijkgericht **onderzoek**

